

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

На правах рукопису

РУДЕНЬ Денис Миколайович

УДК 329.055.4(477)”312”

ЛІВИЙ РУХ В ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Науковий керівник:
Недбай В’ячеслав Вікторович,
доктор політичних наук,
професор

Миколаїв – 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ ЛІВОГО РУХУ В ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ.....	12
1.1 Дослідницький дискурс щодо лівого руху сучасної України.....	12
1.2 Понятійно-категоріальний апарат дослідження.....	26
1.3 Періодизація функціонування лівого руху України.....	35
Висновки до розділу 1.....	47
РОЗДІЛ 2 ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТІВ ЛІВОГО РУХУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ.....	50
2.1 Політична криза в Україні 2007 року: роль і місце партій лівого руху.....	50
2.2 Блок лівих і лівоцентристських сил як спроба об'єднання політичних партій лівого руху України	68
2.3 Особливості об'єднувчих процесів у лівому русі України на парламентських виборах 2012 року	83
2.4 Євромайдан і його наслідки для лівих сил України	104
Висновки до розділу 2.....	125
РОЗДІЛ 3 ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ЛІВИЙ РУХ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ООНОВЛЕННЯ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ.....	128
3.1 Роль політичних лідерів у створенні та функціонуванні лівого руху в Україні	128
3.2 Міжнародна співпраця як чинник функціонування та розвитку лівого руху сучасної України.....	142
3.3 Шляхи оновлення лівого руху в Україні.....	150
Висновки до розділу 3.....	164
ВИСНОВКИ.....	167
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	174
ДОДАТКИ.....	198

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Атомпрофспілка	Профспілка працівників атомної енергетики та промисловості України
Блок «НУНС»	Блок «Наша Україна – Народна самооборона»
БЮТ	Блок Юлії Тимошенко
ВО «Батьківщина»	Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»
Держфінпослуг	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг
ЄЕП	Єдиний економічний простір
ЄС	Європейський союз
ЗМІ	Засоби масової інформації
Комінтерн	Комуністичний інтернаціонал
КПРС	Комуністична партія Радянського Союзу
КПУ	Комуністична партія України
КПУ(о)	Комуністична партія України (оновлена)
МВФ	Міжнародний валютний фонд
ПСПУ	Прогресивна соціалістична партія України
СДПУ	Соціал-демократична партія України
СДПУ(о)	Соціал-демократична партія України (об'єднана)
СКП - КПРС	Союз комуністичних партій – Комуністична партія Радянського Союзу
СНД	Співдружність незалежних держав
СОТ	Світова організація торгівлі
Соцінтерн	Соціалістичний інтернаціонал
СПУ	Соціалістична партія України
СРСР	Союз Радянських Соціалістичних Республік
США	Сполучені Штати Америки

УПА	Українська повстанська армія
УРСР	Українська Радянська Соціалістична Республіка
УСДП	Українська соціал-демократична партія
ЦВК	Центральна виборча комісія
ЦК ЛКСМУ	Центральний комітет Ленінської комуністичної спілки молоді України

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Здобуття Україною незалежності, формування багатопартійної політичної системи, безперервна трансформація суспільства, зміни державного устрою обумовлюють науковий інтерес до дослідження політичних процесів і суспільних явищ. Одне з важливих місць у цьому займає дослідження функціонування політичних партій, діяльність громадських організацій та профспілок, які формують лівий рух України.

Дослідження особливостей розвитку політичної системи України в умовах соціально-економічної, політичної кризи, деідеологізації суспільства передбачає проведення комплексного та структурно-функціонального аналізу ролі лівого руху в становленні та розбудові держави. Водночас зазначена тема не повністю досліджена вченими, що спонукало автора до проведення політологічного аналізу лівого руху в політичній системі сучасної України.

Після революційних подій 2013-2014 років, протестних акцій під час Євромайдану для сучасної України загострилося питання приєднання до європейської спільноти, реформування системи влади та формування громадянського суспільства. Лівий рух України як частина політичної системи відіграє у цих процесах важливу роль. Тому для політологічної науки логічним є завдання проаналізувати процеси, що відбуваються у лівому русі України, з'ясувати причини, через які він втратив вплив, підтримку серед громадян, не втілює у життя принципів свободи, справедливості, солідарності, демократії та не став ефективним представником держави на міжнародному рівні.

Актуальність політологічного аналізу лівого руху сучасної України обумовлюється ще й тим, що протягом тривалого часу в наукових дослідженнях та суспільній думці домінує теза про наявність у ньому системної кризи, діяльність інститутів лівого руху не враховує викликів сучасності, втрачена можливість відновлення його впливу. Прийняття

9 квітня 2015 року Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», яким засуджується комуністичний та націонал-соціалістичний (нацистський) тоталітарні режими, забороняється їхня пропаганда та використання символіки, привертає додатковий науковий інтерес до дослідження зазначеної теми.

Також актуальність обраної теми посилюється відсутністю ґрунтовних узагальнюючих наукових праць, присвячених комплексному дослідженню лівого руху України на сучасному етапі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт Чорноморського національного університету імені Петра Могили, зокрема «Методологічні основи і практичні аспекти трансформації політичних систем в умовах глобальних і регіональних змін» (державний реєстраційний номер 0116U000002), у межах якої здійснено політологічний аналіз лівого руху в політичній системі сучасної України.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є проведення комплексного наукового дослідження лівого руху в політичній системі сучасної України.

Для досягнення поставленої мети були визначені основні завдання дисертаційного дослідження:

- з'ясувати стан наукової розробки питання лівого руху в політичній системі сучасної України;
- узагальнити теоретичні засади лівого руху;
- здійснити періодизацію функціонування лівого руху України;
- провести політологічний аналіз діяльності інститутів лівого руху сучасної України;
- визначити основні причини кризових явищ у лівому русі сучасної України;

- встановити роль лідера та міжнародну співпрацю партій лівого руху України;

- визначити шляхи оновлення лівого руху в політичній системі сучасної України.

Об'єктом дослідження є політична система сучасної України.

Предметом дослідження виступає лівий рух в політичній системі сучасної України.

Методи дослідження складають поєднання загальнонаукових, філософсько-соціологічних, політологічних та спеціальних методів, підходів, принципів.

Комплексний підхід застосовано до аналізу поняття лівого руху, що дозволило виділити політичні інститути та громадські об'єднання, які належать до лівого руху України.

Порівняльно-історичний метод дозволив проаналізувати становлення та еволюцію розвитку лівого руху в політичній системі сучасної України.

Застосування методу компаративістики надало можливість здійснити порівняння результатів участі у виборах політичних партій лівого руху та їхніх представників між собою і з іншими ідеологічно відмінними партіями.

Інституційний метод став у нагоді при визначенні ролі та місця лівого руху в політичній системі України.

Метод аналізу використано для дослідження ідеологічних платформ політичних партій лівого руху України, а також засадничих документів їхнього об'єднання.

Застосування загальнонаукових методів системного та структурно-функціонального аналізу спостерігається у всій дисертаційній роботі і обґрунтовується потребою проведення комплексного політологічного аналізу лівого руху в політичній системі сучасної України.

Емпіричну базу дослідження становлять програмні, установчі та інші документи лівих політичних партій і організацій, праці їхніх теоретиків,

виступи лідерів, матеріали з'їздів, засідань керівних органів, передвиборні платформи, результати соціологічних досліджень.

Хронологічними межами дослідження є період часу з 2006 року до 2016 року. Нижня хронологічна межа пов'язана з політичною кризою 2006-2007 років, в результаті якої СПУ втратила представництво у Верховній Раді України. Також, починаючи з 2006 року, процеси, які відбувалися в лівому русі України, не привертали увагу вітчизняних науковців. Верхня хронологічна межа – сучасний період розвитку політичного процесу в Україні. З метою проведення періодизації становлення і розвитку лівого руху України та впорядкування певних характеристик у окремих частинах дослідження вказані хронологічні межі дещо розширені.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в політології комплексним дослідженням лівого руху в політичній системі сучасної України.

Наукова новизна конкретизується в таких науково-теоретичних положеннях, висновках та пропозиціях, які виносяться на захист:

уперше:

проаналізовано участь політичних партій лівого руху України у виборах народних депутатів України 2014 року, Президента України 2014 року, органів місцевого самоврядування 2015 року, які характеризуються втратою електоральної підтримки;

досліджено процес та результати об'єднання партій лівого руху України, зокрема діяльність Блоку лівих і лівоцентристських сил у 2010 році та створення об'єднаних партій на базі партії «Справедливість» і СПУ в 2011 році;

встановлено, що роль інститутів лівого руху України в політичній кризі 2013-2014 років, Євромайдані була незначною;

підтверджено наявність системних кризових явищ у лівому русі України, які характеризуються різким падінням електоральної підтримки політичних партій лівого руху, дискредитацією лівої ідеологічної течії,

втратою представництва в законодавчій і виконавчій владі та важелів впливу на політичні процеси;

запропоновано шляхи оновлення лівого руху в Україні, які полягають в перебудові організаційної, адміністративної, ідеологічної та медійної роботи;

удосконалено:

розуміння лівого руху як сукупності політичних партій, інститутів громадянського суспільства та неформалізованих об'єднань громадян, які своєю ідеологією визначають комунізм, соціалізм, соціал-демократію та їхні різновиди;

основні підходи до ролі лідера в лівому русі України;

дістали подальшого розвитку:

періодизація лівого руху України, що дозволило виділити п'ять етапів його функціонування;

аналіз електоральної підтримки партій лівого руху України у виборах народних депутатів України 2006, 2007, 2012 років, Президента України 2010 року та органів місцевого самоврядування 2010 року;

дослідження позиції СПУ у вирішенні політичної кризи 2006-2007 років;

характеристика міжнародної співпраці інститутів лівого руху України, яка підтвердила відсутність взаємної плідної діяльності. Обґрунтовано, що налагодження тісних зв'язків із міжнародними лівими організаціями можливе за умови відновлення електоральних позицій партій лівого руху в Україні, входження їх до законодавчої або виконавчої гілок влади.

Практичне значення одержаних результатів дослідження пов'язане з тим, що сформульовані в ньому висновки, положення та рекомендації безпосередньо стосуються розвитку політичної науки і політичних процесів в Україні.

Матеріали дисертації можуть бути використані науково-педагогічними працівниками для розробки спецкурсів з політичних наук, навчально-методичних програм для підготовки політологів, при викладанні курсів теорії

держави і права, політології, філософії, політики, написанні окремих розділів підручників і навчально-методичних матеріалів різного навчально-освітнього спрямування.

Матеріали й висновки роботи можуть також використовуватися в діяльності політичних партій, громадських організацій, професійних спілок, зокрема під час розроблення антикризових стратегій розвитку інститутів лівого руху України, визначення шляхів подальшого реформування політичної системи України та удосконалення політико-правових основ її розвитку та ефективного функціонування. Також окремі положення дослідження можуть використовуватися в практичній діяльності народних депутатів України, працівників органів влади, оскільки вони поглиблюють знання про політичну і партійну систему держави.

Теоретичні положення дисертації можуть застосовуватися в ході здійснення досліджень інших ідеологічних течій та рухів України.

Тематика роботи є актуальною і перспективною для обговорення на круглих столах, семінарах і конференціях всеукраїнського та міжнародного рівнів.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки та пропозиції, що містяться у дисертації, обговорені та схвалені на засіданні кафедри політичних наук Чорноморського національного університету імені Петра Могили. Окремі висновки, положення і рекомендації доповідалися на науково-теоретичних та науково-практичних конференціях, зокрема на запорізькій сесії I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (м. Запоріжжя, 11 квітня 2012 р.); XVII Всеукраїнській науковій конференції викладачів, молодих науковців і студентів «Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього» (м. Харків, 10 грудня 2015 р.); Всеукраїнській науковій конференції (присвяченій 25-річчю Незалежності України) «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах» (м. Дніпропетровськ, 29-30 квітня 2016 р.);

XII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна європейська наука – 2016» (м. Шефїлд (Велика Британія), 30 червня – 7 липня 2016 року).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації знайшли відображення в опублікованих автором працях за темою дисертації, з яких 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 – в іноземному фаховому науковому періодичному виданні, 1 – в науковому виданні, що включене до міжнародних наукометричних баз, а також у 4 тезах доповідей на наукових конференціях.

Структура та обсяг дисертації визначаються метою та завданнями дисертаційного дослідження. Зокрема, зміст роботи складають вступ, три розділи, що містять десять підрозділів, висновки, перелік умовних скорочень та список використаних джерел. Загальний обсяг дослідження становить 209 сторінок, з них основного тексту – 173 сторінки. Список використаних джерел складає 196 найменувань і займає 24 сторінки. У роботі наведено 10 таблиць та 2 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ ЛІВОГО РУХУ В ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

1.1 Дослідницький дискурс щодо лівого руху сучасної України

Політичне життя сучасного суспільства є надзвичайно динамічним і складним феноменом. Існує чимало чинників, що формують конфігурацію політичних сил і зумовлюють стратегії суб'єктів політики. Тому логічною є потреба у дослідженні проблем управління політичними процесами, особливостей становлення політичних інститутів, до яких безумовно належать політичні партії лівого спрямування і дотичні до них громадські організації та неформалізовані суспільні течії. В Україні вони втрачають електоральну підтримку, хоча є широко представленими, що підтверджує чимала кількість політичних партій. Одночасно зростає запит на основні ідеологічні цінності лівих партій: справедливість, свободу, солідарність. Криза, наявна в лівому русі, є наслідком невідповідності лівої ідеології сучасним соціально-економічним та політичним реаліям українського суспільства, занадто великою кількістю політичних інститутів лівого руху.

Інтерес до розвитку лівого руху України також зумовлений перехідним характером суспільства, непрогнозованими суспільними трансформаціями, високим рівнем впливу на політичну систему з боку політичних партій.

Після розпаду Радянського Союзу та з набуттям незалежності країн, що до нього входили, в Україні почала формуватися самостійна політична система. Її вагомими складовими стали партії, що за основу своєї діяльності використали ідеологію лівого спрямування. Історія сучасного лівого руху в Україні розпочалася 1991 року, коли 22 липня Міністерство юстиції України зареєструвало Комуністичну партію України [152]. Проте досить швидко, 30 серпня 1991 року, Президія Верховної Ради України заборонила діяльність КПУ [129]. Прийняте тоді рішення не отримало резонансу в суспільстві і не

було опротестоване.

Нині політична система України нараховує 350 політичних партій [106]. Величезна кількість офіційно зареєстрованих партій, звичайно ж, може бути витлумачена як «криза надвиробництва». Але ж активна роль багатьох з них, як в парламентському, так і у позапарламентському політичному житті свідчить про те, що ці партії є живою, дієвою та істотною компонентою політичних процесів в Україні [184]. Проведений аналіз установчих та програмних документів засвідчує наявність близько 30 партій, які задекларували своєю ідеологією комунізм, соціалізм, соціал-демократію та їхні різновиди, тим самим визначивши свою належність до лівого руху.

Дослідження лівого руху сучасної України проводили вітчизняні та зарубіжні вчені, праці яких можна поділити на чотири групи: теоретико-історичні; дослідження політичної системи, партійної системи України та партогенезу; ідеологічних засад; політичних інститутів і процесів лівого руху.

До праць історичної групи віднесемо дослідження історика Е. Вільсона, одного з перших закордонних науковців, хто досліджував лівий рух в Україні. У 1997 році вийшла його стаття «Українські ліві: на шляху до соціал-демократії чи в полоні СРСР?» [196]. Вона була спрямована на вивчення послідовників Комуністичної партії Радянського Союзу в Росії та Україні, де ліві партії мали найбільше представництво в національних парламентах, починаючи з виборів 1994 року. Головна теза Е. Вільсона полягала в тому, що українські ліві, які спиралися на ортодоксальні ідеологічні постулати, були найбільше схильними до розколів, внаслідок чого на їхнє місце мали б прийти національно налаштовані соціал-демократи, які задля отримання підтримки громадян були б змушені ставати більш «правими».

Критичний погляд на усталений поділ політичного спектру за схемою «ліві-праві», зокрема на теренах колишнього Радянського Союзу, подав у своєму дослідженні вчений С. Лукес. На його думку, в ході глобалізації,

трансформації політичних систем у країнах, де були і залишаються правлячими партії лівого спрямування, еволюції ідеологічних течій та їхнє поєднання зруйнували класичний поділ політичного спектру за ідеологічними ознаками [192].

Ролі соціал-демократичних партій в побудові політичних систем у країнах СНД, багато з яких стали наступниками Комуністичної партії СРСР, присвятили свої дослідження науковці М. Даудерстад, А. Геррітс та Г. Маркус [188].

У 2003 році вчений О. Назарчук дослідив історичний аспект відродження та розвитку соціал-демократичного руху в Україні 1991-1999 років, а також велику увагу присвятив вивченню доктрин та ідеологічних засад діяльності партій лівого спрямування.

Окремим аспектам організаційного становлення і розвитку соціал-демократії в Україні на початку 2000-х років присвячено статті [33, 34, 35, 37] та дисертаційна робота [36] Л. Глушкової. Проте не були детально досліджені документи політичних партій – представників соціал-демократії, а отже, в роботі належним чином не досліджена їхня діяльність.

Періодизацію історії та теорії лівого руху в Україні з початку його появи у 60-х роках ХІХ століття і до початку ХХІ століття провів І. Бегей [6, с. 14]. Однак, на нашу думку, представлена науковцем класифікація сучасного лівого руху України, тобто у період з 1991 по 2015 роки, є дещо узагальненою. Більш детальний розгляд і періодизація дозволять виокремити проблеми і перспективи функціонування лівого руху в сучасній Україні.

Порівняно молода партійна система України вже досить широко досліджена вченими. Так, до другої групи науковців, які її вивчали, входять В. Якушик, О. Голобуцький, Т. Криворучко, В. Кулик, які дослідили політичні партії та партійну систему України [115], О. Гейда, яка у своїй дисертації розглянула теоретико-правові основи організації та діяльності

політичних партій в Україні [33], Л. Дунаєва, яка розглянула світовий і український досвід побудови партійних систем в умовах модернізації суспільства [43].

Концепцію функціонування «партії влади» і «правлячої партії» в умовах сучасного українського парламентаризму розглянув вчений Б. Гагалюк. Він виходив з того, що ці концепти мають різне сутнісне навантаження: «партія влади» – «не правляча партія». Перше поняття більше характеризує суспільно-політичні процеси, розвиток партійно-політичної системи країн, що перебувають на перехідному етапі свого розвитку; друге – практику державотворення зарубіжних країн з розвиненими та усталеними традиціями парламентської демократії. Зміст концепту «правляча партія» як за умов зарубіжного парламентаризму, так і у перехідних суспільствах є кардинально відмінним від того, що під цим поняттям розумілося в умовах панування комуністичного режиму, якому були притаманні тоталітарно-ієрархічна система урядування та «комуністична державна партія». Важливим є висновок науковця, що трансформацією партійно-політичної системи України слід вважати її реформування у напрямку створення консолідованої партійної системи, за якої б в країні стабільно існували декілька потужних партій, конкурентоздатних та орієнтованих на формування правлячої парламентської коаліції, а також інституалізацію механізмів взаємодії у трикутнику «правляча партія» – влада – «опозиційна партія» [27, с. 11]. Дослідження Б. Гагалюка дозволяють проаналізувати діяльність у складі парламентської коаліції фракцій Партії регіонів, Комуністичної партії України та Соціалістичної партії України у Верховній Раді України V скликання.

Свої наукові праці політичним партіям і політичним системам у посткомуністичних країнах присвятила дослідник О. Нікогосян. На особливу увагу заслуговує висновок вченої про те, що деполітизовані громадяни посткомуністичних країн не виявляють особливої схильності до ідентифікації з ідеологіями й партійними символами, вони скоріше ідентифікуються з

сильними особистостями, що характерно для партій лівого спрямування України. Також дослідниця зазначає, що колишня парадигма демократії у розвинених країнах багато в чому себе вичерпала. Стрімкий розвиток інтернет-технологій вніс нові риси в електоральну й загальнополітичну культуру країн, зробивши очевидною вторинну (і навіть другорядну) роль традиційних партій [84, с. 8]. Однак цей аспект недостатньо розкритий як в контексті партійного будівництва і розвитку партій, так і не поширений на ліві партії, що спираються на широкі кола громадян і не мають достатнього фінансового ресурсу на проведення зовнішньої агітаційної і пропагандистської роботи, а повинні використовувати для цього сучасні інноваційні технології.

У 2005 році вчений В. Мейтус проаналізував наявну типологію політичних партій та моделей їхньої організації, а також проблеми, які виникають при функціонуванні політичної партії. Він запропонував два методи типологізації політичних партій, перший з яких спирається на ідеологічні принципи, другий – на організаційні форми. За ідеологічним принципом дослідник розділяє ліберально-демократичні, соціал-демократичні, комуністичні (соціал-комуністичні), націонал-демократичні ідеології партій. За організаційним принципом вводяться десять різних типів організаційних форм, враховуючи ті зміни у суспільстві, що є характерними для сучасного світу. Автор розглядає такі типи партій: буржуазні, масові, тотальні, клієнтелістські та картельні партії, кадрові та елітні партії, малі, «всезагальні», електорально-професійні, сотові, віртуальні, їхні відмінності та особливості. Дослідник також проаналізував світоглядні засади Комуністичної партії України, Партії регіонів та Української народної партії, виділивши для цього низку ознак, які можна застосовувати при розгляді діяльності лівих партій. До них він відніс: риси верств суспільства, формування якого партія має намір підтримати в своїй діяльності; суспільні відносини, на яких партія акцентує свою увагу; інтереси, цінності, цілі, до

яких прагне партія; передбачувані шляхи розвитку суспільства, які вона готова підтримати; стратегія діяльності, що здійснюється партією [77, с. 7].

Лінійну й колоподібну моделі розташування блоків «лівих», «центристських» та «правих» політичних партій як у ситуаціях їхнього перебування у статичному стані, так і в період здійснення в країні соціумо- і державотворчих процесів, розгортання електоральних та інших соціально-політичних процесів у своєму дослідженні побудував дослідник В. Лещенко. Він також виокремив негативні тенденції в розвитку політичної системи України, партійному будівництві, які характерні і для лівого руху: 1) партії, що «було призначено згори», «у низах» залишалися незрозумілими та чужими, а відтак виборці дедалі впертіше голосували за конкретні персоналії, а не за партійні програми, ідеї та орієнтири; 2) започаткована наприкінці 90-х років минулого століття методика складання «закритих партійних списків» вже на початку XXI ст. практично довела до абсурду зміст поняття «народний депутат»; 3) партійні більшість/меншість у парламенті традиційно почали формуватися поза критеріями політичної структурованості суспільства, а переважно – з огляду на орієнтири лідерських осіб і «провідних» партій [68, с. 19].

Питання розвитку ідеології лівого руху України перебували в полі зору вітчизняних науковців у 1990-2000-х роках. У цей період з'явилися праці О. Гараня, О. Корнієвського, А. Слюсаренка, М. Томенка [101, с. 2], в яких аналізувалися процеси партійної структуризації, було здійснено класифікацію партій, виокремлено ті, що належать до лівого руху. У дисертаціях Л. Дунаєвої [43], Е. Пуфлера [147], Л. Скочиляса [162] проблеми доктринального розвитку лівих партій розроблялися в контексті еволюції політичної системи в цілому.

Науковець С. Остюченко розглянув модернізацію соціал-демократичної парадигми в контексті конвергенції ідеологій і аргументував тезу про те, що в майбутньому основною проблемою для лівих партій стане завдання забезпечення рівноваги між соціалістичними і ліберальними

цінностями, тобто між вільним ринком і соціальною захищеністю, державним втручанням і дерегулюванням, колективною інтеграцією й індивідуалізмом. Вчений обґрунтував, що західноєвропейський тип соціал-демократії не є універсальним явищем, придатним для всіх країн. Зокрема, в Україні поширенню досвіду західної соціал-демократії перешкоджають нерозвиненість ринкових відносин і невизначеність середнього класу [92, с. 4-5]. Проте, на нашу думку, доцільним було б розглянути вплив на розвиток і функціонування лівого руху в Україні міжнародних інститутів, зокрема Соціалістичного і Комуністичного інтернаціоналів, європейських партій лівих і соціалістів, КПРФ та інших.

Грунтовний аналіз доктрин лівих партій України за період з 1991 по 2002 роки зробив в дисертаційній роботі Є. Перегуда [101].

Вчений Р. Чупрін у своєму дослідженні звертає увагу на віддалення політичних партій від громадян. Він зазначає, що політичні партії потрапляють у подвійну залежність від порівняно невеликих груп, які завдяки своєму становищу одержують можливість чинити вирішальний вплив на партійну політику. З одного боку, це партійні керівники вищого рівня, які за умов відсутності реальних інструментів внутрішньопартійної демократії можуть майже одноосібно визначати курс партії і приймати важливі кадрові рішення. З іншого, це фінансові спонсори політичних партій, які, маючи значні матеріальні ресурси, можуть суттєво впливати на діяльність політичних партій. У такій ситуації пересічний громадянин втрачає реальні важелі впливу на формування партійної політики [181, с. 1]. Це характерне і для політичних партій, що належать до лівого руху України.

Окремої уваги заслуговує дослідження Українського незалежного центру політичних досліджень ідеологічного позиціонування політичних партій в Україні. С. Конончук та О. Ярош вказують на деідеологізацію політичних партій в Україні і поступовий відхід від їхнього визначення як колективних політичних суб'єктів. Деідеологізацію партій вони визначають як наслідок соціокультурних трансформацій у сучасних суспільствах та

структурно-організаційні зміни в самих політичних силах [51, с. 6]. Ці трансформації призвели до формування політичних партій нового типу, яким притаманні такі риси: зниження ролі індивідуального членства, апелювання не до прихильників, а безпосередньо до суспільних груп; зменшення ваги членських внесків у фінансовій базі партій; збільшення ролі лідерських груп та персоналізація політики; перехід партійного апарату до рук професійних менеджерів; зростання впливу груп інтересів на партійну політику; розмивання меж соціальної бази партій; зниження ролі ідеологічного чинника в розробленні партійних стратегій і програм [190].

Розглядаючи роботи вчених, присвячені процесам та інститутам лівого руху України, слід відзначити колективну монографію О. Гараня, О. Майбороди, А. Ткачука, В. Хмелька з проблем розвитку лівих партій. Вони проаналізували «лівий ренесанс», який стався на початку незалежності України: заборона діяльності Комуністичної партії України, створення Соціалістичної партії України, скасування заборони на діяльність КПУ, стрімке повернення комуністів до Верховної Ради України. Автори констатували незаповненість на той час соціал-демократичної ніші в політичній системі країни. Детально розглянуті Соціалістична партія України, Селянська партія України, Комуністична партія України та Прогресивна соціалістична партія України перебували лівіше від соціал-демократії як у її традиційному розумінні, так і зважаючи на реалії української політики, а Соціал-демократична партія Україна, яка на установчому з'їзді в 1990 році розкололася на «ліве» і «праве» крила, маргіналізувалася, а Соціал-демократична партія України (об'єднана), що опинилася під контролем олігархів, мала небагато спільного з соціал-демократією. Науковці дослідили ідеологічні засади діяльності лівих партій і їхнє коригування залежно від соціально-економічної, політичної ситуації в Україні. Ґрунтовному аналізу було піддано парламентські вибори 1994 та 1998 років і діяльність фракцій лівих партій у Верховній Раді України, а також президентські вибори 1999 року. Окремо автори торкаються проблеми

вичерпаності соціальної бази лівих партій і необхідності розширення електорального поля як запоруки отримання лівими влади в державі [175].

У своєму дослідженні український науковець Г. Зурабян провів аналіз виборчої кампанії Соціалістичної партії України 2006 року в Криму [50]. Вчений торкнувся проблеми її переходу з опозиційної в провладну, обґрунтував необхідність наявності в політичній системі України ідеологічної партії. Але дослідник проаналізував лише одну виборчу кампанію та участь в ній однієї партії. Аналогічно розглянув становлення і розвиток новітньої соціал-демократії в Україні на прикладі однієї Соціал-демократичної партії України (об'єднаної) О. Чувардинський [180].

Місце та роль інститутів соціал-демократії в політичній модернізації суспільства у дисертаційній роботі дослідила політолог Л. Даховник. Зокрема, було встановлено основні етапи розвитку соціал-демократичної доктрини, причини неефективності соціал-демократичних інститутів в Україні та розроблено рекомендації щодо впровадження соціал-демократичних засад у національну політичну систему України, актуальні на період проведення дослідження. Вчена зазначає, що ліва противага в політичному просторі України може бути створена шляхом консолідації політичних партій лівого ідеологічного спектру [39, с. 5, 16]. Однак в дослідженні не конкретизується, як саме має відбуватися така консолідація. Окрім того, після 2008 року відбулося щонайменше три спроби поєднання зусиль лівими партіями, які так і не привели до їхнього повернення в парламент.

У 2010 році з'явилась спільна праця О. Гараня та В. Бельмеги, присвячена лівим та лівоцентристським партіям в Україні, в якій вони стверджують, що в Україні відсутня сильна справжня соціал-демократична партія, констатують зниження підтримки єдиної на той час парламентської лівої партії – КПУ, дискредитацію СПУ після входження до парламентської коаліції разом з КПУ та Партією регіонів у 2006 році. Автори торкаються ідеологічних та інституційних трансформацій в лівому русі після

позачергових виборів до Верховної Ради України та виборів Президента України у 2010 році, напередодні яких було створено черговий альянс лівих партій – Блок лівих і лівоцентристських сил, до якого увійшли Комуністична партія України, партія «Справедливість», партія «Союз лівих сил» та Соціал-демократична партія України (об'єднана) [30].

Процес об'єднання лівоцентристських партій наприкінці 2011 року на базі Соціалістичної партії України та партії «Об'єднані ліві і селяни», їхня участь у виборах до Верховної Ради України 2012 року дослідила політолог А. Зуйковська [116, с. 223-263]. У своєму дослідженні вона проаналізувала особливості процесу об'єднання партій, передвиборчих програм, участі у виборчій кампанії, методи ведення агітаційної роботи і риторичку лідерів, а також результати виборів. Автор розкрила основні причини поразки партій на виборах – низьку організаційну спроможність, специфічну виборчу риторичку, самостійний формат участі та інші.

Російський науковець Б. Гуселетов дослідив проблему інституалізації соціал-демократичних і соціалістичних партій Центральної та Східної Європи, а також країн Співдружності Незалежних Держав [39]. Дослідник проаналізував вплив соціал-демократичних і соціалістичних партій, які є учасниками лівого руху, на процес політичної трансформації в країнах Центральної та Східної Європи, розкрив позицію соціал-демократів цих країн з питання інтеграції в Євросоюз, охарактеризував ідеологію сучасної соціал-демократії і її вплив на процеси інституалізації соціал-демократичних партій з країн колишнього СРСР, в тому числі й України. Б. Гуселетов також зупинився на взаємодії соціал-демократичних та соціалістичних партій у межах міжнародних організацій – Форуму соціалістичних і соціал-демократичних партій СНД та Соцінтерну.

У своєму дослідженні соціолог В. Іщенко визначив причинно-наслідкові механізми формування та маргіналізації нового лівого руху в українському суспільстві, що трансформується. Дослідник розглянув нових лівих як суспільний рух, уникаючи його взаємозв'язку з іншими інститутами

лівого руху – політичними партіями. У той же час вчений В. Іщенко виокремлює проблеми «старих лівих», у динаміці розвитку яких були характерні такі тенденції: 1) концентрація на парламентській роботі, що перешкоджає позапарламентській активності, участі в низових протестах; 2) зміщення балансу з акцентування соціальних, класових проблем на національні, мовні, історичні, геополітичні; 3) маргіналізація, втрата місць в парламенті [52, с. 13].

Проте ґрунтовного дослідження лівого руху в політичній системі сучасної України на сьогодні, на жаль, не існує. Найбільше вплинула на втрату інтересу дослідників до лівого руху в Україні історична спадщина від СРСР. Адже понад 70 років на території Радянського Союзу функціонувала лише одна партія – КПРС, яка, зважаючи на чималу кількість науково обґрунтованих праць вітчизняних і зарубіжних вчених, залишила неоднозначне сприйняття своєї діяльності.

Розглядаючи сучасний дискурс у лівому русі в Україні як об'єкт політологічного дослідження, слід аналізувати не тільки позиції науковців, але й безпосередніх учасників цього руху – інститутів лівого руху, а також громадських діячів, політологів, блогерів та журналістів.

Значний внесок у теоретичні дослідження та практичну реалізацію створення і розвитку лівого руху України здійснили керівник фракції комуністів у Верховній Раді України П. Симоненко, голова партії «Справедливість» С. Ніколаєнко, один із засновників і багаторічний голова Соціалістичної партії України О. Мороз, директор Інституту демократії і соціальних процесів В. Шибко, політолог В. Кулик та інші. Останнім часом активізувався процес саморефлексії у самих партіях, виступах лідерів та працях партійних теоретиків. Усі вони констатують системну кризу в лівому русі та розглядають низку сценаріїв подальших трансформацій як в суспільстві в цілому, так і в лівому русі зокрема.

Так, лідер Соціал-демократичної партії України Ю. Буздуган вважає, що лівий рух може розвиватися навколо інтересів і проблем людей, адже, з

одного боку, маємо підвищення цін, а з іншого – замороження зарплат, різке зниження рівня життя людей. Це і має стати каталізатором становлення лівих сил в Україні та переходу ідеології в діяльності політичної партії на другий план. Проте політик не вважає, що цією силою стануть комуністи. Владним хребтом стабільності, віссю, навколо якої має формуватися ліва сила, є не ідеологія, а цілком конкретний практичний інтерес людей [11].

Прогнозуючи майбутнє економічне погіршення ситуації в Україні, вчений М. Василенко припустив, що за умови виваженого менеджменту, створення гідного, зрозумілого Маніфесту, програми ліва партія дуже скоро стане значущим чинником політичного і громадського життя України [16].

У Декларації учасників конференції «Лівий рух в Україні. Перспективи розвитку і взаємодії», яка відбулася 23 вересня 2009 року за участю представників політичних партій «Союз лівих сил», «Справедливість», «Велика Україна», Комуністичної партії України, Соціалістичної партії України, Соціал-демократичної партії України (об'єднаної), а також громадських організацій та профспілок, було визначено проблеми лівого руху і запропоновано шляхи їхнього розв'язання. Зокрема, підтримано ініціативу щодо створення рамкової структури, яка дозволить продовжити співпрацю і координацію дій лівих сил на постійній основі з участю всіх партій і організацій лівої орієнтації. Представники інститутів лівого руху домовилися об'єднати зусилля з аналізу економічних, політичних і соціальних процесів в Україні та за кордоном для обміну інформацією для вироблення загальних для всіх лівих сил рекомендацій і спільної позиції щодо існуючих та майбутніх викликів. Запропоновано створити постійно діючу структуру для неперервного діалогу на національному, регіональному та місцевому рівнях лівих сил, профспілок і соціальних рухів з метою вироблення, пропаганди та реалізації спільних підходів до дій на захист інтересів більшості суспільства в умовах сучасної кризи і на подальшу перспективу. Підтримано спільну розробку і реалізацію програм навчання і

тренінгів керівників і активістів лівих партій та організацій, профспілок і соціальних рухів усіх рівнів, приділено особливу увагу молоді [41].

Журналіст І. Лесев зазначає, що лівий рух в Україні набув профанації. У політичній системі сучасної України наявна значна кількість політичних сил, які на ідеологічному полі позиціонують себе як крайні противники лівої ідеології, але при цьому більшість політичних партій мають програми, які є, по суті, лівими. Він також зазначає, що у перспективі ліві сили в Україні мають усі підстави для відродження, адже в українському суспільстві існує великий запит на такого роду партію. Окрім того, форма діючих партій лівого спрямування не відповідає їхньому змісту [67].

Аналізуючи стан політичної системи України і партійне будівництво, В. Якушик зазначає: партійні лідери в Україні роблять все можливе, щоб не допустити реальної ротації еліт – як усередині самих партій, так і в країні в цілому. Він ставить під сумнів наявність внутрішньопартійної демократії в цих політичних інститутах, навіть з урахуванням законодавчих норм, які вимагають демократичних процедур, зокрема при формуванні керівних органів партій. Багато з організаторів партійного будівництва та безпосередніх споживачів їхнього політичного продукту з чималим задоволенням віддають перевагу внутрішньопартійним авторитарним і автократичним структурам і процесам [184]. Зазначений принцип побудови політичних партій характерний для сучасного лівого руху в Україні. Керівниками лівих партій – прямо чи опосередковано – залишаються особи, які очолили їх з моменту створення і впливають на внутрішньопартійні процеси десятиліттями, як, наприклад, в Комуністичній та Соціалістичній партіях України.

Окрім того, В. Якушик зазначає, що політичні партії можуть створюватися і функціонувати не тільки для об'єднання ідеологічних однодумців, але й для представництва тих чи інших кланів, етнічних та субетнічних, мовних, регіональних груп та земляцтв, а також тих, що структуровані на базі традиційних зв'язків між колишніми і нинішніми

товаришами по службі [184]. Цю позицію взяли на озброєння і ліві партії України. У спробах розширити свою соціальну базу ліві задекларували себе як захисники різних соціальних груп і навіть створили численні громадські об'єднання: дітей війни, освітян і науковців, студентів і молоді, кредитних позичальників та інших.

Журналіст В. Портніков взагалі відкидає наявність лівих партій в Україні. На його думку, справжні ліві партії були знищені більшовизмом. Це українські соціалісти-революціонери часів Винниченка та Петлюри, Українська комуністична партія боротьбистів. Після цього жодного лівого руху в Україні не було. Його лише належить створювати в умовах суверенної держави. Він вважає, що лівий рух в Україні – це, як правило, спектр організацій, які хочуть дружити з Росією. У випадку з Комуністичною партією України – взагалі перетворити Україну на Росію. У випадку з правими – це спекуляція на етнічно-політичному проекті, тому нині ми живемо у державі, де з політичної точки зору немає ні лівих, ні правих [14].

Те, що лівий рух невдовзі повернеться до влади в пострадянських країнах, підтверджує й думка російського політика М. Ходорковського, який в своїй статті «Лівий поворот» зазначає, що суспільство – ліве. Він аналізує соціологічні дослідження, які й доводять це: 97% мешканців Росії – за безкоштовну освіту, 93% вважають, що пенсія не повинна бути нижче прожиткового мінімуму, 91% – за безумовне повернення дореформених заощаджень громадян. І тут же: 81% – за повернення до безпосередніх виборів губернаторів, 59% – за відновлення інституту депутатів-одномандатників. Це і є, власне, програма майбутньої російської влади: державний патерналізм і демократія, свобода і справедливість – разом, по один бік барикад. А отже, незважаючи на всі хитрощі, ліві все одно переможуть [176].

Отже, дослідження лівого руху України як об'єкта політологічного аналізу представлені роботами вчених-істориків, науковців, які аналізували політичну та партійну системи України, дослідників, які розглядали

ідеологічну складову, та авторів, які присвятили свої наукові доробки політичним процесам та інститутам.

1.2 Понятійно-категоріальний апарат дослідження

У даному підрозділі визначаються теоретичні засади й вихідні позиції, що використовуються при вирішенні поставлених завдань та досягненні окресленої мети дослідження. Дисертаційна робота є політологічним дослідженням. Разом з тим звертається увага і на здобутки в інших галузях наук, використовуючи окремі результати політології, соціології, історії, права.

Для дослідження лівого руху як об'єкту політологічного аналізу зупинимося на визначенні політичної дефініції поняття «лівий рух».

Політичними рухами називають форми вияву політичної активності людських мас, спільну діяльність об'єднань людей, які різняться своїми ідейними засадами і доктринами, цілями та способами їхнього досягнення, чисельністю і структурою, роллю у політичному житті, мірою адекватності потребам суспільного поступу [163, с. 51].

Засновниками лівої ідеології є К. Маркс та Ф. Енгельс, які склали програму комуністичної організації. Це стало початком розвитку лівого руху в світі, СРСР, а отже, і в Україні. На сьогодні праці цих вчених не втратили своєї актуальності та викликають широкі дискусії в наукових і політичних колах, слугують ідеологічною платформою для лівих партій в усьому світі.

Поділ партій на «ліві-праві» був започаткований у часи Великої французької революції XVIII століття, коли політичні сили в залі засідань Національної асамблеї – парламенту Франції – було розташовано у наступний спосіб: праворуч від головуєчого – консерватори, ліворуч – радикали, які обстоювали ідеї загальної рівності, помірковані ж сили займали місця в центрі зали – між консерваторами і радикалами. Відтоді правими стали називати прихильників збереження існуючого ладу, а лівими –

поборників радикальних змін. Соціальною базою лівих партій (комуністичних, соціалістичних, соціал-демократичних) є здебільшого наймані працівники, правих (ліберальних, консервативних, націоналістичних, фашистських тощо) – власники. Основні цінності та орієнтації правих і лівих, особливо в останні десятиліття, часто збігаються [117, с. 168]. З-поміж інших позицій ця має місце при визначенні поділу політичного спектру під час вивчення політології в Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова, що може впливати на політичні погляди студентів-майбутніх педагогів, які згодом навчатимуть школярів і формуватимуть їхній світогляд.

Французький дослідник-політолог Р. Арон називав «лівицю», відповідно до тлумачного словника Ліотре, опозиційною партією у французьких палатах, яка засідала ліворуч від президента. Але це слово не ототожнювало опозицію, оскільки ліві партії залишалися ліворуч, навіть якщо вони формували уряд [2, с. 19].

На думку Р. Арона, сьогодні панівна ідея лівиці має відбиток марксизму. Лівиця подає себе за антикапіталістичну й поєднує в безладному синтезі громадську власність на засоби виробництва, неприязнь до зосередження економічної влади, названої трестами, недовіру до ринкових механізмів. Триматися лівиці означає йти за допомогою націоналізації та контролю до рівності прибутків [2, с. 24].

Для окреслення особливостей представників лівої ідеології звернемося до політологічних словників. Так, в Оксфордському політологічному словнику зазначено, що «ліві орієнтовані на відстоювання інтересів робітничого класу, на курс націоналізації промисловості, нетерпимі до ієрархічної структури суспільства й націоналістичної спрямованості політики». До правих, згідно цьому джерелу, належать «ті, хто був опозиційний до лівої ідеології (комунізму, соціалізму й соціал-демократії). Ідеології правих політичних партій містили у собі елементи консерватизму, християнської демократії, лібералізму, а надто правих партій – расизму та

фашизму» [58, с. 19].

Вікіпедія розриває поняття «лівиця» («ліві») як окреслення політичних сил, що проголошують ідеали соціальної рівності. Загалом ліві політичні позиції зазвичай включають в себе турботу про тих, хто перебуває в невідповідному суспільному становищі стосовно до інших, і припущення, що існують невідповідні нерівності, які повинні бути скорочені або скасовані [69].

У енциклопедичному словнику Меріам-Вебстер лівий рух визначається як частина політичної групи, що складається з людей, які підтримують ліберальні або соціалістичні ідеї [191].

Лівими силами визначається частина спектру політичних сил, для яких характерною рисою є відданість ідеалам соціальної солідарності, справедливості, рівності. Вони поділяються на ліворадикалів, яким властивий ідеологічний фундаменталізм та революціонізм у тактиці, і лівоцентристів, орієнтованих на співробітництво та компроміси з іншими політичними силами [102, с. 205].

У політиці лівими традиційно позначаються багато напрямків та ідеологій, метою яких є, зокрема, соціальне рівноправ'я і поліпшення життєвих умов для найменш привілейованих верств суспільства або повне скасування класів. Ліві виступають за урізання або й повне скасування приватної власності. До них зараховують соціалізм (включно з демократичним соціалізмом, лібертарним соціалізмом, революційним соціалізмом і реформістським соціалізмом, або соціал-демократією), комунізм, анархізм, соціальний лібералізм [66].

Зважаючи на традиції політології, вважаємо за потрібне розмежувати наявний ідеологічний спектр перш за все за ознаками «ліва», «права» та «центристська» ідейно-політичні течії. Такий підхід дозволяє з'ясувати, які ідеологічні системи обстоюють права колективної, а які – приватної власності або відстоюють позиції змішаної економіки. Іншим підходом до класифікації ідейно-політичних напрямків в українському суспільстві є їхній

поділ за ознаками авторитаризму та демократизму. Такий підхід, на нашу думку, є найбільш обґрунтованим, оскільки дозволяє прослідкувати не лише відмінності між правими та лівими, але й їхню схожість. Ще однією класифікаційною ознакою, що може бути покладена в основу диференціації ідейно-політичних течій нашого суспільства, є засоби досягнення політичної мети, тобто визначення показників за шкалою «радикалізм-поміркованість». Не менш важливим, на нашу думку, є також показник прикладної політології та політичного прогнозування, зокрема оцінювання за шкалою впливовості-маловпливовості [26, с. 58].

Як зазначає В. Газін, до лівих, як правило, зараховують соціал-демократів, соціалістів і комуністів. Ці три ліві течії розпочали свій рух ще на зламі XIX–XX століть. Сьогодні найвпливовішою силою, що відповідає вимогам часу, є соціал-демократія, яка з минулого століття, пройшовши стадію революційного марксизму, дедалі більше схилялася до стратегії реформізму. Соціал-демократія вже не розглядає соціалізм як певну суспільну модель й орієнтується на вдосконалення суспільних відносин у межах існуючого ладу за умов демократії і демократичними засобами [29, с. 17-19].

Відомі політологи О. Гарань та О. Майборода вказують, що в період «перебудови» і розпаду СРСР належність тих чи інших політичних сил в Україні до лівих була досить умовною, навіть із порушенням класичної методики розташування партій у політичному спектрі. Якщо традиційною ознакою лівих на Заході був антикапіталізм, гасла соціальної справедливості, тобто прагнення до змін, то в СРСР той самий антикапіталізм і протидія демократичним змінам ставали причиною тому, що комуністів зараховували до консерваторів, лівими ж називали прихильників ринку і демократії. Дослідники визначають, що сучасні українські ліві – це група партій, що виступають проти капіталістичних відносин і домагаються переважання суспільної власності на засоби виробництва [175, с. 5].

Поділ на «лівих» та «правих», взявши за критерії розмежування ставлення до ідеалу рівності, здійснив італійський дослідник Н. Боббіо. Окрім цього, він виділив помірне і екстремістське крило як серед правих, так і серед лівих, враховуючи різне ставлення до свободи. За Н. Боббіо, вкрай лівими є рухи, які одночасно егалітарні та авторитарні, а лівоцентристськими є вчення і рухи, одночасно егалітарні та лібертаріанські, які сьогодні ми можемо позначити виразом «ліберальний соціалізм», що включає в себе всі соціал-демократичні партії, хоча вони і відрізняються за своїми політичними практиками [187, с. 102].

Політична партія може бути як моноідеологічною, так і визначати свою ідеологію складовими різних, як правило, споріднених ідеологічних течій. Ліва складова партійної ідеології ґрунтується на засадах суспільної солідарності, обмеження або заперечення приватної власності, домінування державного сектору економіки, рівного доступу до суспільних благ, соціально орієнтованої економічної політики [51, с. 13-14]. Аналіз передвиборчих програм партій та кандидатів свідчить про кон'юнктурне використання саме лівої складової ідеології, що ускладнює ідентифікацію партії за шкалою «лівий-правий». До лівих можна зараховувати ті політичні партії, в ідеології яких домінує ліва складова, в тому числі в міжвиборчий період.

Лівий рух, загалом, можна визначити як нескінченну боротьбу між людьми найманої праці, робітниками та власниками. Ця боротьба має різноманітну форму протистоянь – від революцій минулого у Франції, Німеччині, Росії до демократичних суперечок у сучасних європейських країнах, які відбуваються у парламентах, під час публічних дебатів, громадських слухань тощо. З початку зародження лівого руху виникали різні ідеології та відповідно їх прибічники. Все це розширило діапазон представництва політичних партій лівого спрямування в політичних системах різних держав [115, с. 26].

Відомий критик соціалістичної ідеї Ф. фон Хайек, аналізуючи політичні ідеології за позиціями «праві – ліві», зазначав, що найчастіше ідеології представляють у вигляді різних, розташованих у ряд позицій, з-посеред яких соціалісти знаходяться зліва, консерватори – справа, а ліберали – десь посередині [28, с. 67].

У сьогодишньому політичному дискурсі в розвинутих країнах з'явилися поняття «нових правих» та «нових лівих» партій. Вони підіймають екологічні питання, забезпечення плюралізму культур, прав сексуальних меншин, гендерну рівність тощо. Відповідно першими «новими лівими» вважаються «зелені», екологічні партії, основна діяльність яких спрямована на захист навколишнього середовища. Також для «нових лівих» стали актуальними питання нелегальної імміграції та загрози тероризму. В цей самий час на політичній арені з'являються і «нові праві», які пропонують радикально інші методи вирішення згаданих проблем. Якщо «нові ліві» виступають за розширення плюралізму культур у межах національної держави, то «нові праві» обстоюють вимоги підтримки лише власної національної культури з одночасною вимогою обов'язкової асиміляції представників інших народів або їхнього виселення з країни, оскільки вони не здатні стати правдивими національними громадянами і засвоїти єдину національну культуру [154, с. 138]. В Україні ж «нові ліві» намагаються, перш за все, дистанціюватися від діючих інститутів лівого руху та значно радикалізують свої програмні засади і форми діяльності.

За сприяння «Форуму революційного фронту» у 2008 році в російському Загорську пройшов тематичний семінар за темою «Хто такі ліві?». Серед іншого учасники заходу дали таке визначення: «Ліві – політичний рух, який виступає за розширення ролі мас в управлінні суспільством та/або державою, обмеження приватної власності аж до її ліквідації» [63].

Як зазначає С. Лукес, на рубежі нового століття питання поділу політичного спектру стало цікавити не лише вчених. З падінням комунізму в

СРСР і розвитку кризи соціал-демократії в Європі самі партії і представники інтелігенції, які продовжують ідентифікувати себе з лівими, прагнуть знати, з чим же вони себе ідентифікують. Оскільки ліві партії все частіше приймають капіталістичну структуру і ліва ідеологія не відкидає ринкових принципів, логіку прибутку і навіть ставить під сумнів принцип перерозподілу і соціальних трансфертів, то важливо знати: чи відносяться вони до лівого руху, чи це лише данина традиціям. Розглядаючи це питання, С. Лукес виділяє чотири застереження. Перше: політично-мотивована спокуса відреагувати на кризу у лівому русі, застосовуючи переконання і догми минулого, вважаючи, що ліві мають слідувати істинним поняттям, а будь-які відхилення розглядати як зраду. Друге: не прагнути визначити лівих і правих за їхнім ставленням до соціальних, психологічних або пов'язаних з політикою корелятивів, адже соціологи були зосереджені на соціальних засадах голосування, таких як клас, психологи – на ставлення або особистісні якості, а політологи – на орієнтації стосовно політики, таких як державне втручання в економіку. Третє застереження: не намагатися дати уніфіковане істинне визначення, оскільки дефініція лівого руху базується на принципах свободи, рівності та демократії, які теж є доволі широкими у своїх визначеннях і які також можуть визначатися через призму «правого-лівого» політичного спектру. І четверте: не слідувати локальному визначенню, що спирається на місцеві традиції [192, с. 609-610].

До лівого руху можна віднести як політичні партії, неурядові та неформалізовані організації, так і частину суспільства, що сповідує ліві погляди. Тому доцільно визначити, що ж саме означає це поняття. Це необхідно і тому, що існує безліч дефініцій цього терміну, а саме воно, незважаючи на часте його використання в наукових і публіцистичних роботах, аморфне і навряд чи може мати однозначне визначення.

Вчений А. Рясов зазначає, що більшість теоретиків, які відносяться до лівих, самі по-різному розуміли і трактували цей термін. Так, наприклад, деякі з них сповідували інтернаціоналізм, інші ж, висуваючи завдання

деколонізації, апелювали до націоналістичних гасел. Одні ліві ідеологи і практики ототожнювали державний і суспільний типи власності, інші – жорстко розділяли ці два поняття. Різноманіття тлумачень цього терміну ускладнюється і тим, що багато політичних сил, які спиралися на ліву систему цінностей, стали в різних формах долучатися до здійснення владних функцій, тоді як значна частина прихильників лівих політиків у принципі заперечувала можливість входження до влади. Протиріччя в середовищі лівих пояснювалися також політичними амбіціями різнорідних партій і організацій, кожна з яких претендувала на справжнє розуміння цієї системи цінностей. Це ускладнювалося ще й тим, що багато лівих постулатів при практичному застосуванні зазнавали колосальних, а часом і незворотних змін, які вже не збігалися з теорією. Те, що гасла тієї чи іншої політичної партії ґрунтувалися на лівих цінностях, далеко не у всіх випадках передбачає подальшу ліву практику. Все це, відмічає А. Рясов, не могло не позначитися на деформації лівої думки, в яку з часом, випадково і/або навмисно, стали просочуватися праві і центристські цінності, створюючи моделі симбіозу і поглиблюючи термінологічні проблеми. Так, у політичній науці відомий феномен лівого ухилу, згідно з яким тенденція зміщення до крайніх позицій призводить до того, що за обставин особливого соціального напруження формується лівий радикальний рух. У свою чергу, багато лівих теоретиків, критикуючи своїх опонентів всередині лівого ж руху, під правим ухилом тих чи інших ідеологів і практиків часом розуміли не подібність з консервативними формами правління, а зближення з центристськими установками [156, с. 34-35].

Політолог Л. Бонеллі, досліджуючи походження і значення терміну «ліва партія», дійшов висновку, що він вживається як в розумінні чіткої характеристики належності політичної партії до лівого ідеологічного спектру, так і визначає її відносне положення в політичній грі. Загальна риса належних до цього терміну об'єднань полягає в тому, що всі вони з'явилися в період промислової революції і «парламентаризації» режимів. Підйом

промисловості змусив по-новому поглянути на питання розподілу доходів від виробництва, тобто на відносини між працею і капіталом. У той момент ліві рішуче стали на сторону трудящих, у першу чергу робітників, звідки і назви партій: Лейбористська партія у Великій Британії, Іспанська соціалістична робоча партія, Соціалістична робітничка партія Німеччини, Партія італійських трудящих і т.д. Поставлені ними завдання – одного напрямку, хоча і несуть в собі певні відмінності залежно від національних умов. Так, у прийнятому в грудні 1905 року Статуті зазначається, що Французька секція Робочого інтернаціоналу – це партія, яка прагне до соціалізації засобів виробництва і торгівлі, тобто до трансформації капіталістичного суспільства в колективістичне або комуністичне, і використовує як інструмент економічну та політичну організацію пролетаріату. Британська Лейбористська партія спочатку була представницьким комітетом трудящих, який передавав вимоги профспілок до парламенту.

Стратегія стосовно діючих політичних інститутів також різниться. На думку найбільш революційно налаштованих рухів, парламентські режими представляють інтереси власників – і тому повинні бути знищені. Як вважають інші, вони можуть допомогти у вирішенні суспільних проблем. У деяких країнах спостерігалися реформаторські експерименти, спрямовані на зняття протиріч між працею і капіталом за допомогою дещо більш справедливого розподілу багатств. Саме таким шляхом пішла більшість соціал-демократів. У результаті органічного або кон'юнктурного тиску робітничих, профспілкових та громадських рухів вони розширили заходи соціального захисту трудящих (пенсії, лікарняні, оплачувані відпустки) і провели перерозподільчі податкові реформи [93]. Таке розуміння лівої партії дозволяє більш точно виокремити політичні партії лівого руху сучасної України, оскільки не завжди назва партії відповідає її ідеологічній належності і, навпаки, ідеологія партії не завжди відображена у її назві.

Для дослідження лівого руху в політичній системі сучасної України послуговуватимемося таким визначенням «лівого руху» України: це

сукупність політичних партій, інститутів громадянського суспільства та неформалізованих об'єднань громадян, які своєю ідеологією визначають комунізм, соціалізм, соціал-демократію та їхні різновиди.

Таким чином, у ході характеристики теоретичних основ дослідження лівого руху сучасної України з метою уникнення подальших дискусій і протиріч було обґрунтовано використання основних понять та категорій у роботі, а також виявлена доцільність застосування саме визначеного термінологічного апарату, що включає такі категорії: «лівий рух України», «ліві політичні партії», «політична система».

У дисертаційному дослідженні розглянуто ті політичні партії і, за потреби, профспілки та громадські організації, які брали активну участь у формуванні та функціонуванні партійної системи України, зокрема представники яких обиралися депутатами рад всіх рівнів – це КПУ, СПУ, ПСПУ, СДПУ, СДПУ (о), «Справедливість», «Союз лівих сил» та інші.

1.3 Періодизація функціонування лівого руху України

Розпад Радянського Союзу поставив всі колишні соціалістичні країни, в тому числі і Україну, в умови перехідного періоду, коли вони почали перебудову з авторитарно-тоталітарного устрою суспільства з плановою економікою до демократичних правових держав з економікою ринковою. Завершальним етапом цього періоду є формування громадянського суспільства.

Цей процес також складався з певних часових і державно-суспільно-організаційних періодів. Спочатку була перебудова усталених політичних, державних та економічних структур. Далі відбувалася демократизація та становлення економічних інститутів. У останньому періоді проходила консолідація задля досягнення економічного благополуччя, функціонування принципів правової держави, розвиток громадянського суспільства.

Україна завершила початковий етап перехідного періоду – проголошення незалежності та набуття атрибутів держави – і перейшла до етапу розвитку демократичних процесів, політичного та економічного облаштування. Незалежна Україна, пройшовши складний конституційний процес – від Декларації про державний суверенітет України (16 липня 1990 року), укладення Конституційного договору між Президентом України і Верховною Радою України (8 червня 1995 року) до прийняття 28 червня 1996 року Конституції України, – обрала демократичний тип суспільно-політичного ладу. Становлення політичної системи й інститутів громадянського суспільства відбувалися непросто, суперечливо. Україна, безумовно, назавжди залишила минуле, й повернення до нього неможливе. Попри всі негаразди, вона набуває контурів сучасної, повноцінної, цивілізованої держави, довершує політичну та економічну визначеність [64].

За період незалежності в Україні створилася і функціонує політична система, що складається з державних і недержавних соціальних інститутів, які здійснюють владу, управління суспільством, регулюють відносини між громадянами, соціальними та етнічними групами, забезпечують стабільність суспільства, відповідний порядок у ньому. Держава виступає ключовим елементом політичної організації суспільства з усіма її складовими: законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади, органами громадського порядку, служби безпеки та збройними силами. Державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [155, с. 197].

Науковці провели ґрунтовні дослідження щодо періодизації формування та розвитку політичної системи України, невід’ємною частиною якої є лівий рух. Наведемо позиції деяких з них.

За критерієм стану реформування політичної системи в Україні на сучасному етапі дослідник Н. Москалець встановив три періоди її розвитку. Перший – з 1991 року до кінця 1994 року – був періодом формування політичної системи. Аналізуючи цей етап, він звернув увагу на

характеристику, яку надав В. Литвин, який стверджував, що для типу держав, якою була Україна на момент проголошення незалежності, пріоритетним і тоді, і тепер залишається чинник політичних перетворень, формування політичної довіри і політичної мобілізації мас. Та попри певні позитивні зміни демократичного характеру, які були здійснені в першій половині 90-х років минулого століття політична система України виявилась неефективною стосовно розв'язання завдань політичного, економічного і соціального характеру [80].

Другий етап – з 1994 і до 1999-2000 років – це час пошуку і вироблення шляхів реформування суспільства, в тому числі політичної системи. І третій етап, пов'язаний із підсумками президентських виборів 1999 року, який з них і починається, триває дотепер. Він охоплює політичну реформу в Україні, зміну форми управління державою. Два останні етапи вчений виділив на основі позицій дослідника В. Горбатенка [37].

Політолог І. Миколюк запропонував чотири етапи розвитку політичної системи українського суспільства. Перший – з 1990 по 1991 роки – є періодом боротьби за незалежність, становленням державності. Другий – з грудня 1991 по липень 1994 року – характеризується утвердженням парламентаризму, проведенням перших виборів Президента України, появою багатопартійності. Третій – від липня 1994 по серпень 2002 року, коли були ухвалені засадничі закони, за якими формувалася політична система України. Саме тоді розпочалося протистояння гілок влади, яке призвело до дискусії навколо зміни політичної системи. І останній період, який виділив автор, починається з 2004 року, коли була ухвалена нова редакція Конституції України і змінилася форма правління – на парламентсько-президентську [78].

Вчений В. Томахів дослідив еволюцію політичної системи України та дійшов висновку про функціонування в ній у певні проміжки часу політичних режимів, які стали основою політичної та соціально-економічної кризи на сучасному етапі. Він виокремив чотири періоди: кінець 1980-х – 1996 рік, 1996 – 2005 роки, 2005 – 2010 роки, 2010 – 2014 роки. Головним

критерієм поділу стали вибори Президента України, з якими дослідник пов'язує можливості проведення реформ в усіх сферах суспільного життя. Відповідно перший період – це час руйнації тоталітарного режиму, поява демократичних елементів держави, другий – формування кланово-олігархічного режиму управління країною, третій – Помаранчева революція, демократизація суспільства, четвертий – авторитаризм, концентрація важелів управління в руках Президента України [168, с. 336-342].

У своїй науковій статті вчена Н. Маснюк, досліджуючи еволюцію партійної системи України, виділила три відмінні періоди: у 1990 – 1997 роки формувалася атомізована (мультипартійна) система, тобто становлення багатопартійної системи, у 1998 – 2005 роки відбулося становлення партійної системи поляризованого (екстремального) плюралізму, а з 2006 року і по сьогодні ствердилася партійна система поміркованого плюралізму, тобто партійна система стабілізувалася [74].

Таким чином, науковці у своїх дослідженнях не акцентували увагу на періодизації становлення і розвитку саме лівого руху, і у зв'язку з цим вважаємо за доцільне здійснити періодизацію лівого руху України.

Водночас вважаємо за доцільне врахувати законодавчу основу формування і функціонування політичної системи в Україні. На розвиток політичної системи впливає, в першу чергу, нормативно-правова база, яка визначає державний устрій, порядок діяльності політичних партій, принципи формування органів законодавчої та виконавчої влади, механізм волевиявлення українського народу для формування органів державної влади та місцевого самоврядування.

Генеza правового регулювання виборчої системи, порядку виборів Верховної Ради України, Президента України та органів місцевого самоврядування бере початок ще від радянських часів. Адже Верховна Рада України першого скликання, перший Президент України та органи місцевого самоврядування на момент проголошення незалежності України були обрані за радянськими законами і функціонували до 1994 року.

На першому періоді правового регулювання виборчої системи України виборча система та вибори базувалися на Конституції УРСР від 20 квітня 1978 року. Вибори Верховної Ради УРСР XII скликання, яка згодом стала Верховною Радою України I скликання, що відбулися у березні 1990 року, проводилися за Законом УРСР «Про вибори народних депутатів Української РСР» [123], який передбачав обрання 450 народних депутатів за мажоритарною системою. Право висування кандидатів за цим законом належало трудовим колективам, громадським організаціям, колективам професійно-технічних, середніх спеціальних і вищих навчальних закладів, зборам виборців за місцем проживання і військовослужбовців по військових частинах, які знаходяться на території даного виборчого округу. Перші вибори Президента УРСР, який також став першим Президентом України, проводилися за Законом УРСР «Про вибори Президента Української РСР» [125]. Висування претендентів за цим законом належало тим же колективам, що і кандидатів у народні депутати, а також передбачалася процедура самовисування. При цьому претенденти мали підтвердити свою підтримку ста тисячами підписів громадян держави. За мажоритарною системою і аналогічним правом висування кандидатів у депутати місцевих рад, як передбачав Закон УРСР «Про вибори депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР» [121], відбулися місцеві вибори у березні 1990 року. Дією цих нормативних актів і визначається перший період правового регулювання виборчої системи, за якою обиралися Верховна Рада України, Президент України та органи місцевого самоврядування, що діяли з 1991 по 1994 рік.

Другий період пов'язаний із формуванням законодавчої бази незалежної України, що регулювала проведення всіх видів виборів. У 1993 році був прийнятий Закон України «Про вибори народних депутатів України» [122], який зберігав мажоритарну систему виборів, але надавав право висування кандидатів політичним партіям, їхнім виборчим блокам, трудовим колективам і громадянам. У 1994 році був прийнятий Закон

України «Про вибори Президента України» [126], що передбачав висування кандидатів політичними партіями та їхніми виборчими блоками. Закон України «Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад» [120], прийнятий того ж 1994 року, теж зберігав мажоритарну систему і право висування кандидатів у депутати належало зборам громадян, політичним партіям, рухам, їх виборчим блокам, громадським організаціям і трудовим колективам. За цими законами і відбулися вибори Верховної Ради України II скликання, Президента України та органів місцевого самоврядування, що пройшли у 1994 році і діяли до 1998-1999 років.

Подальший розвиток нормативної бази, яка регулювала виборчу систему, пов'язаний з політичною кон'юнктурою: законодавство змінювалося безпосередньо перед проведенням виборів.

Так, на третьому періоді правового регулювання виборчої системи (1999 – 2004 роки) в Законі України «Про вибори народних депутатів України» відбулися зміни, що передбачали перехід до змішаної системи – половина народних депутатів обиралася за партійними списками, половина у мажоритарних округах, було встановлено 4% бар'єр. За такою ж аналогією відбулися і вибори до місцевих рад. На президентських виборах 1999 року за діючим на той час законом право висування кандидатів належало політичним партіям, їхнім виборчим блокам та зборам виборців, зберігалася необхідність надання претендентами ста тисяч підписів виборців, які його підтримують. За майже аналогічним законодавством відбулися вибори народних депутатів України в 1998 та 2002 роках, депутатів місцевих рад у 1998 та 2002 роках та Президента у 1999 та 2004 роках.

Четвертий період (2004 – 2012 роки) пов'язаний зі зміною форми державного правління на парламентсько-президентську у 2004 році. Парламентські вибори 2006 та 2007 років проводилися за пропорційною системою. До Верховної Ради обиралися включені до партійних списків кандидати, за умови, що такий список набрав підтримку більше 3%

виборців. Такий же принцип був застосований і на місцевих виборах 2006 року. Вибори Президента України у 2010 році проходили вже за зміненим законодавством, яке передбачало внесення кандидатами грошової застави у розмірі двох з половиною мільйонів гривень. Введення такого майнового цензу значно звузило права громадян України бути обраними на посаду керівника держави. Грошова застава, а також збільшення прохідного бар'єру до 5%, звуження прав політичних партій, перш за все позапарламентських, при формуванні виборчих комісій, повернення до змішаної системи виборів – особливості виборчої кампанії до Верховної Ради України у 2012 році.

П'ятий період правового регулювання виборчої системи України (2010-2014 роки) характеризується поверненням до Конституції України в редакції 1996 року, збереженням дискримінаційних норм – грошової застави, домінуючим правом мати своїх представників у виборчих комісіях партіям, які сформували фракції у Верховній Раді, нерівним доступом до медіа-ресурсів.

Слід зауважити, що спроби позапарламентських партій, в тому числі тих, що належать до лівого руху, після 2010 року демократизувати законодавство не завершилися успіхом.

Хронологічний поділ функціонування і розвитку лівого руху в Україні за часів незалежності здійснено за п'ятьма етапами, взявши за основні критерії поділу електоральну підтримку, організаційну розбудову, участь у виборах Президента України, народних депутатів України та місцевих рад.

На першому етапі функціонування лівого руху України – 1991-1994 роки – були засновані перші політичні партії, зокрема ті, що належать до лівого руху. Це СПУ (zareєстрована у 1991 році), СелПУ (1992), СДПУ (1993). У жовтні 1993 року відновила свою діяльність заборонена тоді КПУ.

З 1991 по 1993 роки в Україні відмічалася певна ідеологічна полярність політичних партій, які утворювалися. На противагу лівим виникали партії правого спрямування, які здебільшого мали націоналістичне забарвлення. Їхнім головним програмним постулатом була українська державність, чого

вголос не декларували ліві. Також відмінністю цього періоду було те, що керівне ядро майже всіх лівих партій формувалося з числа колишніх членів КПРС або КПУ, які мали, по-перше, досвід партійно-організаційної роботи і відповідно володіли методами швидкої розбудови структур, по-друге, ідеологічну підготовку, яку потрібно було адаптувати під нові суспільні умови.

Складність процесу утворення політичної системи України підтверджувалася в тому числі і перебігом формування політичних партій. Прикладом може слугувати СДПУ, під час створення якої у травні 1990 року делегати установчого з'їзду поділилися за ідеологічними переконаннями і формою державного устрою. В результаті цього виникли правові колізії, які згодом вирішило Міністерство юстиції України: в політичній системі з'явилися СДПУ і СДПУ(о).

Рубежем цього етапу є вибори народних депутатів України, які відбулися 27 березня 1994 року. За їхніми результатами у Верховній Раді України були сформовані фракції лівих партій – КПУ, СПУ, СелПУ, що виявилися в ній найбільшими. До парламенту були обрані представники СДПУ і СДПУ(о). Разом ліві мали 135 депутатських мандатів, з них переважна кількість була обрана від КПУ. Отримані результати засвідчили велику електоральну підтримку лівих, особливо відроджену КПУ. Партіям СПУ та СелПУ вдалося сформувати власні ідеологічні платформи, які відрізнялися від ідеологічних засад КПУ, чим в українське суспільство були привнесені більш демократичні соціалістична і соціал-демократична ідеї.

Проведені одночасно з парламентськими виборами місцеві також засвідчили велику підтримку в суспільстві лівої і лівоцентристської ідеї. Окрім того, діюча на той час виборча система лише сприяла представникам лівих обиратися. В мажоритарному окрузі, де балотувався кандидат до Верховної Ради України, формувалася «піраміда» з кандидатів до обласної, районних та міських рад, які проводили агітаційну роботу в унісон. Це вдало

використали члени партій лівого руху України і отримали значне представництво в місцевих радах, на які опиралися партії.

Завершився цей період достроковими виборами Президента України 1994 року, участь в яких брав голова СПУ О. Мороз. З результатом у 13,3% він посів третє місце, що дозволяє говорити про утвердження як СПУ, так і лівого руху в Україні.

Другий етап функціонування лівого руху України – з 1995 по 1999 роки – характеризується зростанням електоральної підтримки політичних партій лівого руху України, перемогою лівих на парламентських виборах і збільшенням чисельності фракцій у Верховній Раді України, формуванням усталеного електорату партій, особливо КПУ і СПУ, початком внутрішньопартійних конфліктів.

Отримавши представницьку владу, ліві нарощували свої організаційні, адміністративні, інформаційно-пропагандистські, міжнародні зв'язки. У цей період КПУ та СПУ сформували найбільші мережі місцевих та первинних партійних організацій, переглянули свої програми та визначили світоглядні, глобальні напрямки розвитку суспільства, які ще більш розмежували КПУ і СПУ. Якщо перша продовжувала сповідувати цінності радянського минулого, повернення до країни в її кордонах 1990 року і тодішньої моделі управління, то друга орієнтувалася на Захід, все більше наголошувала на невідворотності української державності.

У квітні 1996 року внаслідок незгоди зі зміною ідеологічної платформи на соціал-демократичну частина членів СПУ на чолі з Н. Вітренко та В. Марченком створили ПСПУ. Це стало першим відчутним розколом у лавах СПУ та поклало початок внутрішньопартійній кризі.

Вибори до Верховної Ради України 29 березня 1998 року стали іспитом для суспільства і політичних партій, оскільки народні депутати обиралися за змішаною системою: половина за пропорційною, половина за мажоритарною, була дозволена участь у виборах виборчим блокам партій, чим і скористалися СПУ і СелПУ. У результаті виборів партійні списки КПУ, виборчого блоку

СПУ та СелПУ «За правду, за народ, за Україну!», ПСПУ та СДПУ(о) набрали необхідну кількість голосів і подолали 4%-й бар'єр. Проте представників лівих не вистачило для формування більшості в парламенті III скликання та виконавчої влади.

Верхньою хронологічною межею цього етапу є вибори Президента України 1999 року, на яких кандидат від КПУ П. Симоненко у другому турі програв Л. Кучмі. То були єдині на сьогоднішній день президентські вибори, коли представник лівих мав реальні шанси очолити державу. Завадила цьому, окрім економічних, соціальних і суспільно-політичних проблем того періоду, відсутність єдності в лівих силах України.

На третьому етапі функціонування лівого руху України – 1999-2006 роки – криза в лівому русі України поглибилася, відбулася друга ітерація фрагментації лівого руху.

Після президентських виборів 1999 року за ініціативи СПУ та інших політичних сил і громадських рухів, розпочалася акція протесту «Україна без Кучми». Активна позиція соціалістів, так званий «касетний скандал» і роль у ньому лідера СПУ О. Мороза підвищили довіру громадян до СПУ. Ця акція спонукала тодішнє керівництво держави до пошуку шляхів реформування державного управління, демократизації життя в країні. Парламентська опозиція наприкінці каденції президента Л. Кучми запропонувала зміни до Конституції України, які передбачали перехід до парламентсько-президентської форми правління. Ці зміни стали компромісом у Помаранчевій революції.

У 2000 році в СПУ стався черговий розкол: група членів партії на чолі з І. Чижем, знову ж таки через незгоду з діями очільника партії, покинули СПУ та створили партію «Справедливість».

На виборах народних депутатів України 31 березня 2002 року КПУ, СПУ та СДПУ(о) змогли подолати 4%-й бар'єр і сформувати фракції у парламенті.

Президентські вибори 2004 року завершилися Помаранчевою революцією 2004-2005 років, де свою роль відіграла СПУ, отримавши в результаті можливість делегувати своїх представників до виконавчої влади, а фракція у Верховній Раді увійшла до парламентської коаліції.

Діяльність СПУ привертає увагу і у наступних парламентських виборах 2006 року і позачергових 2007 року. Після підтримки В. Ющенка на пост Президента України в 2004 році активний учасник Помаранчевої революції – СПУ – мала б розширити свою електоральну базу. Проте сталося навпаки: вона втратила підтримку громадян і отримала лише 5,69% голосів виборців, тоді як у 2002 році мала 6,87%. Переломним моментом у розвитку СПУ стала різка зміна позиції парламентської фракції і входження до Антикризової коаліції разом з Партією регіонів і КПУ. Спровокована тоді політична криза завершилася достроковими парламентськими виборами і втратою СПУ представництва у Верховній Раді.

З цих подій починається четвертий етап функціонування лівого руху України – 2006-2014 роки, який можна охарактеризувати системною кризою в лівому русі, третьою і найбільшою хвилею фрагментації лівого руху.

За цей час були створені або відновили свою діяльність партії «Справедливість», яку очолив С. Ніколаєнко після його виключення з лав СПУ у 2009 році, «Союз лівих сил» на чолі з В. Волгою, який покинув лави СПУ після поразки на виборах до Верховної Ради у 2007 році, «Народна влада», головою якої обрали Й. Вінського після його виходу з СПУ, ВО «Батьківщина» та інші.

Періодом найбільшої активності і практичних дій з консолідації зусиль, об'єднання політичних партій лівого руху України стали 2010-2013 роки. Навколо КПУ у 2010 році діяв Блок лівих і лівоцентристських сил, а в 2011 році навколо партії «Справедливість» об'єдналися ще чотири партії (партія отримала назву «Об'єднані ліві і селяни»), а до СПУ влилися п'ять.

Та об'єднавчі процеси не принесли бажаного результату, що підтвердилося на виборах народних депутатів України 28 жовтня 2012 року.

Окрім представників КПУ жоден представник інших лівих партій до парламенту не пройшов.

Революційні події 2013-2014 років стали для лівого руху України новим випробуванням. Лише партія «Об'єднані ліві і селяни» підтримала європейський вектор розвитку українського народу та взяла активну участь у Революції гідності. Проте українські ліві не використали шанс очолити протестні події і спрямувати їх в соціальне русло, відновити довіру у громадян і розширити електоральну базу. На додачу до виборчого законодавства, яке передбачало внесення грошової застави для участі у виборах, принципи формування виборчих комісії, де домінуюче представництво мали партії, чиї фракції представлені в парламенті, та низку інших дискримінаційних норм, ліві партії не змогли мобілізувати виборців і на позачергових виборах до Верховної Ради знову не провели до парламенту своїх представників. Своє представництво там втратила і КПУ, діяльність якої згодом була заборонена.

З 2014 року починається п'ятий етап функціонування і розвитку лівого руху України, який перебуває у системній кризі. За цей час ліві остаточно втратили представництво у виконавчій владі, Верховній Раді України.

Отже, вчені, які досліджували періодизацію формування і розвитку політичної системи України, основним критерієм обирали час проведення виборів. Застосовуючи різні критерії, науковці єдині у виокремленні першого етапу, коли відбулися становлення державності і зміна радянського устрою суспільства.

Проведений аналіз досліджень вчених, періодизація становлення та розвитку лівого руху України дозволяють визначити хронологічні рамки наукового дослідження, що охоплюють період з 2006 до 2016 року. Нижня хронологічна межа обумовлена політичною кризою 2006-2007 років, в результаті якої СПУ втратила представництво у Верховній Раді України. Також, починаючи з 2006 року, процеси, що відбувалися у лівому русі

України, не привертала увагу вітчизняних науковців. Верхня хронологічна межа – сучасний період розвитку політичних процесів в Україні.

Висновки до розділу 1

Аналіз наведених у розділі 1 матеріалів дозволив зробити такі висновки.

1. Незважаючи на велику кількість досліджень вчених політичної системи сучасної України, тема лівого руху залишається недостатньо розробленою. Роботи дослідників-істориків представлені переважно у вигляді монографій, дисертаційних досліджень та статей історичного змісту. У них проаналізовано здебільшого теоретичні засади функціонування лівого руху України, визначено їхні основні ідеологічні і практичні завдання, обґрунтовано історичний зв'язок з радянським минулим, розглянуто проблеми становлення політичної системи після проголошення незалежності України, зокрема й інститутів лівого руху. Характерним для цих досліджень є обмеження хронологічних рамок, верхньою межею яких є початок 2000-х років.

Дослідження, що стосуються політичної і партійної системи України, патогенезу і партійного будівництва містять лише поверхневий розгляд представників лівого руху. При цьому застосовуються різні підходи до визначення місця тих чи інших політичних партій в політичному спектрі. Спільним є лише ідеологічна належність, задекларована самою партією в установчих чи програмних документах. Проте не враховується міжнародний досвід поділу політичних партій за шкалою «лівий-правий», який зараховує, зокрема, партії екологічного спрямування до лівих.

Праці дослідників ідеологічного напрямку торкаються лише окремих партій, представлених у певний період у парламенті або ж які мали значну електоральну підтримку. За останнє десятиліття з'явилася значна кількість маловідомих політичних сил та громадських рухів, які заслуговують на

детальне дослідження їхньої діяльності, в тому числі ідеологічного забарвлення.

Вчені, які розглядали політичні процеси та інститути лівого руху, зупинилися на окремих аспектах діяльності політичних партій та громадських організацій. Не було проведено комплексного політологічного аналізу причин маргіналізації партій лівого спрямування, втрати електоральної підтримки, дискредитації лівої ідеї в суспільстві, процесу дрібнення партій, їхніх розколів та об'єднань, а також не змодельовано сценарії розвитку лівого руху в Україні.

2. Проаналізовано основні поняття та категорії з обраної проблематики, які використовувались у дослідженні, а також визначено термінологічний апарат.

3. Проведена періодизація лівого руху України, починаючи з проголошення незалежності, дозволила виділити п'ять етапів його функціонування.

Перший (1991-1994 роки) період функціонування лівого руху України характеризується здобуттям незалежності України, початком формування її політичної системи та створенням перших політичних партій, в тому числі лівих, проведенням перших виборів народних депутатів України, Президента України та органів місцевого самоврядування. Другий (1995-1999 роки) – зростанням електоральної підтримки політичних партій лівого руху України, певним результатом лівих на парламентських виборах і збільшенням чисельності фракцій у Верховній Раді України, формуванням усталеного електорату, початком внутрішньопартійних конфліктів. Третій (1999 – 2006 роки) – поглибленням кризи в лівому русі України, посиленням фрагментації інститутів лівого руху, політичною кризою 2004 року, зміною форми управління державою та різкою зміною внутрішньополітичної позиції СПУ, що призвело до втрати нею представництва у парламенті. Четвертий етап функціонування лівого руху України (2006 – 2014 роки) характеризується системною кризою в лівому русі, розколами в найбільших лівих партіях –

КПУ та СПУ, різким зростанням кількості політичних партій лівого руху України, процесами об'єднання лівих партій в 2010 та 2011 роках. П'ятий (з 2014 року і дотепер) – продовженням перебування лівого руху в системній кризі, відсутністю представництва в законодавчій і виконавчій владі, заборонаю діяльності КПУ.

РОЗДІЛ 2

ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТІВ ЛІВОГО РУХУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

2.1 Політична криза в Україні 2007 року: роль і місце партій лівого руху

Передумовами політичної кризи в Україні 2007 року стали соціально-економічні негативні процеси, падіння рівня життя населення, неспроможність української еліти визначити шляхи і напрямки розвитку держави і суспільства тощо. Всі ці негаразди викликали недовіру громадян до влади і особливо представницьких органів, які повинні були захищати конституційні права. Разом з тим політичну кризу поглибили парламентські вибори 2006 року, формування Антикризової коаліції у Верховній Раді України за участі фракцій олігархічної Партії регіонів, лівих КПУ та СПУ. Виходом з кризи стала політична домовленість між Президентом України В. Ющенком, Прем'єр-міністром України В. Януковичем та Головою Верховної Ради України О. Морозом про проведення позачергових виборів до парламенту 30 вересня 2007 року та підписання ними «Універсалу національної єдності». Актуальність дослідження зумовлена тим, що фактично ці вибори стали черговим етапом падінням довіри громадян України до лівих сил, втрати СПУ статусу парламентської і початком остаточної маргіналізації лівої ідеї в Україні.

26 березня 2006 року відбулися вибори до Верховної Ради України. Вперше вони проводилися за пропорційною виборчою системою. Вибори 2006 року виявилися рекордними на той час за кількістю партій і блоків, що взяли в них участь. Прохідний бар'єр для партій і блоків становив 3% від кількості виборців, які взяли участь у голосуванні [5, с. 14].

Ліві сили в цілому програли парламентські вибори 2006 року і стали відігравати допоміжну роль. Як показує аналіз результатів на основі даних

Центральної виборчої комісії [177], у сформованому парламенті ліві партії мали лише 54 депутати (див. табл. 2.1). Уперше на цих виборах була застосована повністю пропорційна система зі зменшенням бар'єру з 4% до 3%, що стало поступом для депутатів-мажоритарників. Голоси комуністичного електорату перейшли в основному до Партії регіонів [189].

Таблиця 2.1

Переможці виборів до Верховної Ради України 26 березня 2006 року і результати лівих політичних партій*

Назва політичної партії	Кількість голосів виборців	Відсоток голосів виборців до тих, які взяли участь у голосуванні	Кількість обраних народних депутатів України
Партія регіонів	8148745	32,14	186
БЮТ	5652876	22,29	129
Блок «НАША УКРАЇНА»	3539140	13,95	81
СПУ	1444224	5,69	33
КПУ	929591	3,66	21
ПСПУ (у складі блоку Наталії Вітренко «Народна опозиція»)	743704	2,93	0
Партія «Справедливість» (у складі «Народного блоку Литвина»)	476155	2,44	0
СДПУ (о) (у складі «Опозиційного блоку НЕ ТАК!»)	257106	1,01	0
СелПУ	79160	0,31	0

* Джерело: [177].

Саме від 54 депутатів у Верховній Раді, що представляли ліві сили, залежало, які політичні сили сформуєть правлячу коаліцію. Вирішальною стала несподівана зміна позиції О. Мороза, який за обіцяну посаду спікера

раптом перейшов від коаліції з помаранчевими до Антикризової коаліції (Партія регіонів, СПУ, КПУ). Проте, аналізуючи ситуацію, можна прийти до висновку, що демократичні сили невдало вели переговори з лідером СПУ О. Морозом, який і в 2004 році підтримував помаранчевих виключно на взаємовигідних умовах з кон'юктурних розрахунків.

Іншим нелогічним став альянс КПУ – представників лівих сил України – і Партії регіонів – партії крупного капіталу. Результати парламентських виборів 2006 і 2007 років засвідчили, що соціокультурний поділ, різке зростання якого відбулося у 2004 році, залишається визначальним для структуризації партійної системи України [97, с. 33]. Тому й союз Партії регіонів з КПУ мав підґрунтя, що базувалося на експлуатації гуманітарних та зовнішньополітичних конфліктних тем. Тим більше, що в період 2006-2012 років чітко простежувався прагматизм, пошук вигоди у діяльності КПУ, яка лише використовувала ліві гасла рівності, справедливості та боротьби з олігархами, забуваючи про їхню суть як таку.

Діяльність лівих партій під час перебування в Антикризовій коаліції збільшила критичність оцінки суспільством виконання ними своїх політичних обіцянок. Це стосується, насамперед, СПУ (якщо у вересні 2006 року 33,9% опитаних вважали, що вона зовсім не виконує зазначені обіцянки, то у квітні 2007 року так думали вже 48,1%). У КПУ також спостерігалось значне зниження довіри (32,7% та 44,3% відповідно) [185].

Після розпуску Президентом України В. Ющенком Верховної Ради V скликання 30 вересня 2007 року в історії незалежної України сталася важлива подія: пройшли перші позачергові парламентські вибори. Попередні парламентські вибори 1994, 1998, 2002 та 2006 років були черговими і відбувалися через припинення народними депутатами своїх повноважень після закінчення терміну у 4 роки від попередніх виборів. З 1991 по 2007 роки питання про розпуск парламенту не виникало. У 2007 році він був розпущений, коли для цього, здавалося, не було підстав. Однак протистояння, з одного боку, між Президентом та Прем'єр-міністром у

системі виконавчої влади, з іншого – між опозицією та правлячою коаліцією в системі законодавчої влади стало причиною політичної кризи в Україні і розпуску парламенту. Українські політологи вважають, що в країні існувала розбалансованість гілок влади, яка полягала у відсутності чіткого визначення повноважень Президента та Прем'єр-міністра, а це призводило до конфронтації між ними. Значною мірою така ситуація була викликана політичною реформою 2004 року, яка була важливим кроком на шляху до запровадження парламентсько-президентської форми правління. Але реформа це завдання не вирішила, оскільки залишила Президенту України досить широкі повноваження і в той же час не менш важливі повноваження були закріплені за Прем'єр-міністром. Таким чином, протистояння у системі виконавчої влади було закладено у політичній реформі з самого початку. Приводом до розпуску парламенту у 2007 році стало створення Антикризової коаліції у складі Партії регіонів, КПУ та СПУ, а також хиткість пропрезидентської партії «Нашої України», з якої вийшла депутатська група на чолі з А. Кінахом, що приєдналася до коаліційної більшості. Саме ці події у Верховній Раді України, а також заяви лідерів коаліції про намір зібрати конституційну більшість підштовхнули президента до видання указу про розпуск парламенту та призначення позачергових виборів [72, с. 213-214].

Голова СПУ завжди з недовірою ставився до місця своєї партії в рейтингах, вважаючи, що соціологи їх занижують. Але колишня впевненість О. Мороза з розпуском парламенту у 2007 році вже не відчувалася. Самі вибори соціалісти вважали незаконними, але повернути ситуацію у сприятливе для себе русло вже не мали шансів [30, с. 13-14]. Керівник СПУ О. Мороз розцінював указ президента про розпуск парламенту як авантюру [72, с. 217]. Не зрозуміли рішення про входження до Антикризової коаліції і всередині СПУ, адже це рішення приймалося на засіданні фракції під головуванням О. Мороза і не розглядалося на засіданнях статутних органів СПУ – Політраді та З'їзді. Пізніше, напередодні парламентських

виборів 2012 року, голова СПУ О. Мороз визнав помилкою участь соціалістів в Антикризисній коаліції як свою особисту [145].

Щодо КПУ, то її керівництво взагалі оцінювало цю подію як змову, метою якої було встановлення диктатури. До речі, така позиція партії навіть знайшла відображення у назві програми, з якою вона пішла на вибори 2007 року – «За народовладдя! Геть диктатуру!» [47].

Розуміючи свій вірогідний програш на виборах 2007 року, представники КПУ та СПУ свого часу, пропонуючи поправки до Закону України від 1 червня 2007 року № 1114-V «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» та деяких інших законодавчих актів України щодо порядку проведення позачергових виборів до Верховної Ради України та заміщення народних депутатів України, повноваження яких були достроково припинені», додали положення щодо визнання виборів дійсними за умови понад 50%-ї явки виборців. Вочевидь, ліві розглядали як вірогідний сценарій зрив дострокових виборів. Зрештою, відносно невисока явка виборців показала, що якби до позиції лівих долучилися представники Партії регіонів і закликали своїх прихильників не брати участі у виборах, то реалізація цього сценарію була б достатньо ймовірною. Проте сама Партія регіонів була в більшій мірі зацікавлена у формуванні нового легітимного парламенту та легітимному підтвердженні свого урядового статусу [1].

За даними Центральної виборчої комісії, КПУ на позачергових виборах народних депутатів України 30 вересня 2007 року отримала 5,39 % від кількості виборців, які взяли участь у голосуванні [177] (див. табл. 2.2). Як результат, фракція КПУ в парламенті була представлена 27 мандатами.

Назвати результат КПУ на цих виборах перемогою важко, незважаючи на збільшення в півтора рази підтримки порівняно з виборами 2006 року. Але разом з тим цей показник значно менший за результати 2002 року, коли КПУ підтримало майже 20% виборців. Такому результату КПУ сприяла відносно

невелика кількість партій, що брали участь у виборах, а також падіння рейтингу інших політичних партій, зокрема СПУ.

Таблиця 2.2

Переможці виборів до Верховної Ради України 30 вересня 2007 року і результати лівих політичних партій*

Назва політичної партії	Кількість голосів виборців	Відсоток голосів виборців до тих, що взяли участь у голосуванні	Кількість обраних народних депутатів України
Партія регіонів	8013895	34,37	175
БЮТ	7162193	30,71	156
Блок «НУНС»	3301282	14,15	72
КПУ	1257291	5,39	27
«Блок Литвина»	924538	3,96	20
СПУ	668234	2,86	0
ПСПУ	309008	1,32	0
КПУ (о)	68602	0,29	0

* Джерело: [177].

Якщо у 2006 році три провідні ліві партії – КПУ, СПУ, ПСПУ заручилися підтримкою 12,28% виборців, то у 2007 році всі ліві набрали на 3% менше – 9,57% [177].

Свою підтримку КПУ збільшила не лише у відсотковому співвідношенні, але й в кількісному. В 2007 році за комуністів проголосувало більш як на 300 тисяч виборців більше, ніж в 2006 році.

Збільшили комуністи і кількість депутатів з 21 до 27 осіб. Але при цьому КПУ не стала учасником парламентської коаліції і втратила своє представництво у виконавчій гілці влади. А це означало, що мало перспектив подальшого кар'єрного зростання мали рядові члени КПУ, депутати, керівники обласних організацій, активісти, що, безумовно, вплинуло на якісний склад компартії та її фінансування в майбутньому. КПУ продовжила стратегію співпраці з іншими політичними силами з метою дискредитації

опонентів, вкидання компромату, відтягування радикально налаштованих виборців, пошуку вигоди для членів партії тощо.

Як наслідок КПУ в цілому покращила свої відсоткові здобутки по всіх регіонах України. За кількістю виборців, які проголосували за КПУ, порівняно з 2006 роком комуністи погіршили свої результати лише у трьох областях – Кіровоградській, Житомирській і Сумській.

Найбільший відсоток комуністи отримали в м. Севастополь – 10,3%, Херсонській (9,09%), Луганській (8,48%), Запорізькій (8,3%) та Харківській (8,28%) областях [1]. Це було логічним, оскільки саме ці області були базовими для КПУ, на їх території проживає найбільша кількість прихильників комуністів.

Найменший відсотковий здобуток традиційно на Західній Україні: Тернопільській (0,69%), Івано-Франківській (0,78%), Львівській (1,03%), Закарпатській (1,77%), Чернівецькій (2,29%) областях. В цілому 3%-й бар'єр комуністи не змогли подолати у восьми областях. При тому, окрім власне західноукраїнських регіонів, 3% комуністи не подолали і на Київщині [1].

Успішний результат комуністів окремі експерти пояснюють не стільки реальним зростанням рейтингу КПУ, скільки лояльністю щодо комуністів з боку Партії регіонів, яка не вела проти компартії жорсткої боротьби, зокрема на Донбасі та в інших східно- і південноукраїнських областях, оскільки комуністи були союзниками по Антикризисній коаліції. Але таке твердження може лише частково пояснити успіх КПУ, адже компартія покращила свої результати по всіх областях, в тому числі й тих, які Партія регіонів не контролювала.

Певною мірою комуністам вдалося мобілізувати голоси соціалістів та прогресивних соціалістів, які погіршили свої результати і мали імідж непрохідних.

Також слід відзначити вдалу, на наш погляд, виборчу кампанію, яку проводила КПУ. Комуністи чітко визначили свою електоральну нішу і позиціонували себе як крайньо ліва партія прорадянської орієнтації.

Вдалим можна вважати і звернення голови Комуністичної партії України П. Симоненка до прихильників інших лівих партій проголосувати за комуністів і не втратити таким чином свої голоси.

Традиційно слабко у КПУ презентована була перша п'ятірка. До неї увійшли Перший секретар КПУ П. Симоненко, шахтар Є. Волинець, голова селянського фермерського господарства М. Перестенко, народний депутат України, ветеран КПУ І. Герасимов, міністр охорони здоров'я України Ю. Гайдаєв. Всі, окрім керівника партії, були маловідомі в українському суспільстві особи. Спроба омолодити партію, висунувши у виборчому списку представників партнерської всеукраїнської молодіжної організації ЛКСМУ, виглядала як не зовсім продуманий крок, оскільки запропоновані нові обличчя не змогли вплинути на розстановку груп впливу в КПУ. Не додало це і значної кількості голосів на користь партії, оскільки члени ЛКСМУ підтримували КПУ незважаючи на партійний список. Тому комуністи залишилися однією з найбільш консервативних партій в Україні, де партійна еліта повністю монополізувала владу і сам розвиток партії залежав лише від позиції її керівництва.

Комуністи зуміли не тільки поліпшити результат, додавши порівняно з 2006 роком у кількості набраних голосів як в процентному (на 1,73%), так і в абсолютному виразі (на 327 тисяч голосів), але і залишитися єдиною лівою силою в парламенті [1].

Не проводячи гучної і витратної кампанії, КПУ легко пододала 3%-й бар'єр, показавши при цьому результат в більше мільйона голосів виборців на свою підтримку. Проте результати виборів засвідчили, що КПУ вичерпала електоральний ресурс у 5%. Це її базовий електорат, який мав у майбутньому голосувати за неї завжди і навряд чи буде розширений при збереженні ідеологічних постулатів і керівництва партії [18].

У Верховній Раді України VI скликання КПУ продовжила законотворчу діяльність у статусі опозиційної партії аж до 2010 року, коли разом з фракціями Партії регіонів, Блоку Литвина та окремих народних

депутатів не була створена парламентська коаліція «Стабільність і реформи». Проте, як і за часів участі КПУ в Антикризисній коаліції, представники партії не взяли участі в розподілі міністерських портфелів, віддавши свою квоту партнерам по коаліції, а делегували членів партії у виконавчу гілку влади на посади заступників.

Входження КПУ до коаліції «Стабільність і реформи» стало можливим завдяки підтримці Блоку лівих і лівоцентристських сил кандидата в Президенти України В. Януковича у другому турі президентських виборів 2010 року.

За оцінками політологів, фракція Комуністичної партії України за період роботи у Верховній Раді України VI скликання не виконала жодної передвиборчої обіцянки [61].

І на позачергових виборах до Верховної Ради України 2007 року СПУ потерпіла фіаско, отримавши підтримку 2,86% голосів виборців, і втратила представництво в парламенті.

СПУ фактично повторила долю ПСПУ 2006 року, коли партіям у складі блоку Н. Вітренко для проходження в парламент не вистачило всього 0,07%.

Падіння рейтингу СПУ мало закономірний характер. Якщо в 2006 році партію підтримали 5,69% виборців, то в 2007 році – 2,86%, що практично в два рази менше. Кількість виборців, які проголосували за СПУ, зменшилась майже на 800 тисяч [177].

СПУ втратила довіру в базовому для себе регіоні – Центральній Україні, де традиційно мала високий рівень підтримки. При тому відмова від жорсткої боротьби за виборців, які мешкають в центральних областях, була свідомою і в стратегічному плані помилковою.

В основному ставка була зроблена на Схід та Південь, де вже лідирувала Партія регіонів та її партнери – комуністи. Таким чином, СПУ, втративши традиційного для себе центральноукраїнського виборця, не змогла заручитися необхідним рівнем довіри в Східній і Південній Україні.

Найбільший відсоток голосів СПУ отримала в Донецькій області (8,03%), при тому в окрузі керівника комбінату ім. Ілліча В. Бойка – маріупольському виборчому окрузі №48 – СПУ підтримало 50,02% виборців, а в іншому окрузі м. Маріуполь № 49 – 37,81%. Високий результат СПУ показала в Одеській області (7,23%), де №2 партійного списку В. Цушко був у 2005 році головою обласної державної адміністрації і звідки обирався декілька разів депутатом. При тому голоси по самій Одеській області розподілились на користь СПУ неоднорідно: в окрузі № 135 партію підтримали 17,52% виборців, а в окрузі № 132 – 3,3%. У Черкаській області за СПУ проголосували 4,27%, Чернівецькій – 3,76%, Закарпатській – 3,53%. Лише в цих п'яти областях СПУ змогла подолати 3%-й бар'єр. Найгірший же результат СПУ отримала у Львівській (0,61%), Івано-Франківській (0,79%), Тернопільській (1,12%), Луганській (1,25%), Дніпропетровській (1,35%) областях. [1].

Покращила свої результати СПУ лише в п'яти регіонах України – Донецькій, Одеській, Луганській областях, АР Крим та м. Севастополь. В решті – результати були значно гіршими [1].

Причому в окремих областях, наприклад, Хмельницькій, Сумській, Київській, відсоток голосів, поданих за соціалістів, виявився в п'ять разів меншим, аніж на виборах 2006 року. А на Вінниччині за СПУ проголосувало в 6,5 рази менше виборців, ніж на попередніх виборах [177].

При тому СПУ теоретично все ж могла і подолати 3%-й бар'єр, хоча більшість соціологічних служб, в тому числі дані екзит-полу, давали соціалістам значно менший відсоток голосів, ніж вони отримали. Але очевидно, що електоральний резерв соціалістів був вичерпаний, і навіть голоси Донецької та Одеської областей не могли в цілому вирівняти картину різкого падіння рейтингу СПУ.

Радикальна зміна електоральних орієнтирів соціалістів, участь СПУ в Антикризисній коаліції не могли пройти непоміченими. Тому результат СПУ виявився закономірним та став застереженням для політичних сил, які не

враховують сталість і обумовленість об'єктивними соціальними та ідеологічними чинниками електоральних орієнтирів виборців. Спроби «обіграти» виборця можуть стати шляхом до закінчення політичної кар'єри окремих політиків та завершенням політичної історії для окремих політичних сил.

СПУ просто не могла запропонувати виборцю більш-менш прийнятний набір пропозицій, який той міг би підтримати на виборах. Окрім того, голова партії О. Мороз не зміг пояснити ні членам партії, ні її прихильникам, ні виборцям радикальної зміни вектору політичної сили: з підтримки демократичних сил до участі в Антикризівій коаліції.

У той же час невдалою була і медійна політика СПУ, основою якої стала проблема обмеження повноважень Президента, перехід до суто парламентської форми державного правління, розширення повноважень місцевих рад, яка в першу чергу цікавила самого О. Мороза, а для більшості ж виборців ці питання значно поступаються перед проблемами бідності, злочинності, корупції тощо.

І хоча ставка на тотальну критику В. Ющенка була логічною, та СПУ не відрізнялась особливою оригінальністю та ексклюзивністю звинувачень порівняно зі своїми колегами по Антикризівій коаліції – КПУ та Партією регіонів. Ситуація склалась так, що СПУ підійшла до виборів виснаженою ідейно, морально та організаційно. І вибори для неї були не виборами, а вироком.

Таким чином, слабко проведена виборча кампанія, підсвідомий програш виборів командою О. Мороза ще до початку виборчого процесу призвели до незадовільного результату [1].

Отже, перебування в помаранчевому таборі, а потім участь в Антикризівій коаліції закінчилися для СПУ перетіканням голосів прихильників до харизматичніших і молодших лідерів, які стали уособленням двох опонуючих таборів. У даному контексті основна проблема

соціалістів полягала в тому, що вони не змогли пояснити своєму потенційному електорату, чому треба голосувати саме за них [18].

Після поразки на позачергових виборах до Верховної Ради України у 2007 році всередині СПУ загострилася внутріпартійна дискусія щодо перспектив її існування, шляхів повернення до влади, зокрема і зміна керівництва партії. Голова партії О. Мороз одразу після програшу партії написав заяву про складання повноважень її очільника. Проте ні Політрада, ні з'їзд СПУ цю заяву не задовольнили. Разом з тим О. Мороз, усвідомлюючи відповідальність за результати виборів, заявив про відмову від участі в наступних виборах Президента України, що дало можливість і надію на зміну поколінь в керівництві СПУ.

Секретар Політради СПУ С. Ніколаєнко пропонував обирати кандидатуру на пост Президента України від соціалістів, застосовуючи механізм внутрішньопартійного праймеріз, що частково і було реалізовано шляхом проведення соціологічного дослідження серед членів партії, результатом якого стала пропозиція Політради винести на розгляд з'їзду дві кандидатури – секретарів Політради В. Семенюк-Самсоненко і С. Ніколаєнка.

12 квітня 2008 року на позачерговому XIV з'їзді СПУ відбулося таємне голосування щодо кандидатури від партії на майбутніх виборах Президента України. Соціалісти вибрали своїм кандидатом В. Семенюк-Самсоненко, за яку голоси віддали 128 делегатів з'їзду. За С. Ніколаєнка проголосувало 117 делегатів. Також на з'їзді була затверджена передвиборча програма партії «Справедлива Україна», з якою кандидат в Президенти України повинен був брати участь у виборах.

Знаковою подією з'їзду стало повернення до лав партії І. Чижа, саморозпуск очолюваної ним політичної партії «Справедливість» та вступ її членів до СПУ.

Незважаючи на прийняті на з'їзді рішення, активізації діяльності, повернення довіри до партії не відбувалося. Тому група членів СПУ на чолі з

секретарями Політради СПУ О. Баранівським та С. Ніколаєнком створила «Об'єднання за оновлення СПУ». Були проведені численні збори активістів у регіонах, внутріпартійна дискусія, результатом якої стало звернення до членів партії, посилаючись на п. 2.8 Статуту СПУ, яка дозволяє відкрито висловлювати свої думки з будь-яких питань партійної діяльності, вносити пропозиції і критикувати будь-якого члена партії й партійні органи [162].

На установчому зібранні у Києві, де був присутній секретар Політради О. Маліновський, члени партії, які зібралися з різних регіональних організацій, доручили їм від імені ініціативної групи звернутися до керівництва партії з пропозицією провести широку дискусію в СПУ. Це зібрання стало відправною точкою для організаційного розколу в партії.

Члени ініціативної групи як в індивідуальному порядку, так і в повному складі неодноразово зустрічалися з головою СПУ О. Морозом і викладали позицію меншості в партії. Серед їхніх пропозицій було оновлення партії, яке О. Мороз сприйняв як спробу відсторонити його від керівництва. З його ініціативи Політвиконком партії засудив діяльність цих партійців, а потім, 19 грудня 2008 року, Політрада СПУ своїм голосуванням вивела зі складу секретаріату С. Ніколаєнка і О. Баранівського. Партія поділилася на дві частини: одна з них обстоювала консервативну позицію, інша – прагнула оновлення та змін [139].

Консервативна частина, яка підтримувала тодішнє керівництво, переконувала: партія не потребує змін, поразка на виборах – результат суто недостатньої роботи партійних організацій на місцях. Про це, а також про інші причини поразки на парламентських виборах і шляхи виходу з кризи СПУ говорив экс-соціаліст В. Шибко, який теж приєднався до «Об'єднання за оновлення СПУ» [183]. Цій частині партії вдалося внести зміни до Статуту СПУ щодо наділення голови партії ще більшими повноваженнями: голова партії отримав право одноосібно відсторонювати від посади секретарів обласних організацій, розпускати партійні організації, розпоряджатися фінансами, партійною пресою.

На думку членів «Об'єднання за оновлення СПУ», ці норми узурпували владу в партії, перетворили її з ідеологічної на авторитарну партію вождистського типу. На противагу позиції О. Мороза та його прибічників, представники оновлення вважали, що втрата позицій СПУ в суспільстві пов'язана не стільки з недоробкою її низових ланок, скільки з фактичним ігноруванням її керівництвом Статуту і відходом від Програми партії. А відповідно, із відсутністю належної організуючої роботи в центрі, необхідністю зміни іміджу партії, нівелювання ярлика «зрадників». На їхню думку, тодішнє керівництво СПУ не мало стратегії розвитку партії. Здійснити завдання, поставлені з'їздом, планувалося за рахунок приєднання СПУ до більш авторитетних і фінансово забезпечених партій [139].

Координаційна рада «Об'єднання за оновлення СПУ», до якої входили О. Баранівський, М. Дімонт, В. Іноземцев, В. Кізіма, М. Коропатник, І. Мусієнко, С. Ніколаєнко, Є. Олімська, О. Рибаків, М. Садовий, Р. Чапюк, розробила та оприлюднила Принципи «Об'єднання за оновлення Соціалістичної партії України» (див. додаток А). Під цим документом підписалися 40 членів партії.

У своєму листі до членів партії, датованим січнем 2009 року, «Об'єднання за оновлення СПУ» сформулювало десять пунктів оновлення партії.

1. Запропонувати Політраді невідкладно провести широку дискусію в партії про шляхи оновлення, виходу суспільства з кризи. Підсумки дискусії підбити на Всеукраїнській партійній конференції в березні-квітні 2009 року. Делегатів конференції обрати таємним голосуванням від кожного району чи міста на міських і районних конференціях.

2. Обмежити час перебування на посаді голови й керівників обласних організацій партії (принцип ротації керівних кадрів).

3. Ввести право Політради й З'їзду виражати недовіру керівникам партії, які скомпрометували себе.

4. Відмінити рішення про право голови партії відсторонювати керівників регіональних партійних комітетів.

5. Посилити роль первинних, районних і міських організацій шляхом надання їм права таємного голосування при обранні делегатів на З'їзд, відбору кандидатів у народні депутати, місцеві органи влади.

6. Ліквідувати посаду першого секретаря й натомість увести посаду заступника голови СПУ.

7. Зробити загальну перевірку фінансової діяльності й фінансового стану в партії й всіх її структурах за останні три роки.

8. Скасувати обов'язковість виконання рішень і постанов діючих у партії структур, які не передбачені Статутом (штаби, секретаріат, т.зв. «креативна група», медіа-холдинг і т.п.).

9. Переглянути рішення, що приймалися за останні два роки на вищих рівнях, на предмет їхньої відповідності соціалістичній ідеології, вийти з пропозиціями на найближчому з'їзді партії про скасування тих рішень, які не відповідають цим вимогам. Перенести головний акцент роботи керівництва та всіх структур з функціонування й вирішення внутрішніх питань на рішення політичних і ідеологічних завдань в суспільстві, переорієнтувавши на зовнішню діяльність партії левову частину організаційної й фінансової підтримки.

10. Ми вимагаємо зупинити політичні репресії проти чесних партійців, відновити в партії тих товаришів, яких виключили з членів СПУ за їхні погляди, підтримку оновлення партії [139].

Обговоривши дії секретарів, Політрада СПУ 21 березня 2009 року виключила С. Ніколаєнка та О. Баранівського з лав партії за нестатутну діяльність, яка загрожує її єдності [146]. Варто зазначити, що ця подія ще більше ослабила моральний дух членів Соцпартії та спровокувала черговий розкол. СПУ втратила відомих і харизматичних політиків, чим зменшила свої шанси на повернення до влади.

За ініціативи колишніх членів СПУ О. Баранівського та С. Ніколаєнка 4 квітня 2009 року в Києві відбулася Всеукраїнська конференція «Соціалісти за оновлення», участь в якій взяли представники місцевих і обласних організацій Соціалістичної партії України, Прогресивної соціалістичної партії України на чолі з Н. Вітренко, партій «Союз лівих сил» – В. Волгою, «Соціалістична Україна» – В. Гошовським і «Справедливість» І. Чижем.

За підсумками конференції була ухвалена резолюція «Соціалісти за оновлення», яка містила заклик до всіх лівих партій виступити єдиною силою на президентських і парламентських виборах (див. додаток Б).

Конференція «Соціалісти за оновлення» прийняла рішення «Про ситуацію, яка склалася в СПУ»:

1. Вважати, що заходи, які здійснювалися активістами за оновлення Соціалістичної партії України, не знайшли адекватної підтримки з боку керівництва партії і особисто голови О. Мороза. Замість діалогу, взаєморозуміння і співпраці виникло жорстке протистояння, політичні репресії і повне несприйняття кроків на демократичне оновлення СПУ. В умовах, що склалися, делегати Конференції вважають за неможливе подальше проведення конструктивного діалогу із нинішнім керівництвом СПУ.

2. З метою збереження єдності дій членів СПУ, які виступають за демократичне оновлення партії, посилення роботи на єднання в Україні лівих сил, що дасть можливість на майбутніх президентських виборах лівим силам вийти з однією узгодженою кандидатурою на посаду Президента України та виступити єдиним фронтом із спільними списками кандидатів у народні депутати України і депутати місцевих рад, а також, враховуючи пункт 1 даної постанови, конференція закликає: звернутись до всіх членів СПУ, кому небайдужа подальша доля України, майбутнє дітей і онуків, перспективи розвитку лівої ідеї в Україні, вийти з членів СПУ і об'єднатися (вступивши до лав зі збереженням стажу з СПУ) із політичною партією «Справедливість»

з метою реалізації в Україні програмних принципів європейського демократичного соціалізму.

3. Конференція звертається до всіх симпатиків лівої ідеї в Україні, що вже десятиліттями мріють про об'єднання лівих сил, підтримати наші дії на консолідацію лівих сил, вступити самим, а також привести членів Ваших сімей, родичів і друзів до лав політичної партії «Справедливість», що дасть можливість консолідувати всі небайдужі сили в країні і добитися різкого повороту розвитку держави в бік людини праці. В разі подальшого оновлення СПУ та її керівництва вважати за можливе об'єднання зусиль партії «Справедливість» та СПУ [151].

Водночас на засіданні Політради СПУ, яке пройшло паралельно з конференцією «Соціалісти за оновлення», було ухвалено рішення про виведення зі складу політради І. Чижа (за його заявою), оскільки 28 березня 2009 року II етап V з'їзду партії «Справедливість» прийняв рішення про припинення процедури ліквідації і відновив діяльність партії. Крім того, Політрада СПУ розпустила Херсонський обласний комітет Соцпартії, який обрав своїм першим секретарем С. Ніколаєнка після позбавлення його членства в СПУ [153]. Однак це не привело до повернення політика в партію.

За ініціативи Ради партії «Справедливість» 15 квітня 2009 року відбувся III етап V з'їзду, де були внесені зміни до Статуту, почесним головою був обраний І. Чиж, головою – С. Ніколаєнко, заступником голови – О. Баранівський, оновлені керівні органи партії. Легітимність цього з'їзду підтвердило Міністерство юстиції України, яке своїм наказом 12 серпня 2009 року взяло до відома зміни в керівництві партії [99]. Партія «Справедливість» своєю ідеологією визначила європейську соціал-демократію. На VI з'їзді партії була затверджена програма-мінімум «Стратегіями справедливості», яка закріпила її лівоцентристські позиції. До діяльності партії долучилися члени всеукраїнських молодіжних громадських організацій «Демократична спілка студентів «Студентська платформа» та «Молодь за справедливість», які зазначили свою прихильність лівим ідеям.

Ще однією партією, яка не отримала достатньої кількості голосів, необхідних для проходження в парламент, стала Прогресивна соціалістична партія України на чолі з Н. Вітренко. На позачергових парламентських виборах 2007 року за неї проголосували 1,32% виборців. Тож представники партії не потрапили до Верховної Ради України. Порівняно з виборами 2006 року, коли ПСПУ брала участь в складі блоку «Народна опозиція» разом з близькою до її лідера Н. Вітренко партією «Русько-Український союз (РУСЬ)», прогресивні соціалісти втратили більше половини голосів виборців. Непотрапляння до парламенту стало продовженням маргіналізації партії, а її ідеологічні акценти, які, з одного боку, стали радикальними, а з іншого – були зміщені в бік геополітичних та світоглядних, відштовхнули партію на крайній лівий фланг політичного спектру і йшли в резонанс з ростом проукраїнської, державницької ідеї в суспільстві. Це підтверджує передвиборча програма ПСПУ, в якій прогресивні соціалісти виступають за міждержавний союз України, Білорусі та Росії, вступ України до Єдиного економічного простору, вимагають недопущення діяльності блоку НАТО на території України тощо. Це підштовхувало керівництво партії до пошуку шляхів консолідації зусиль з іншими лівими партіями України.

Отже, політична криза 2007 року призвела до значного зменшення підтримки партій лівого спрямування. Соціалістична партія України втратила своє представництво у парламенті та виконавчій владі. Після невдалої спроби оновити керівництво, створивши «Об'єднання за оновлення СПУ», з її лав були виключені секретарі Політради С. Ніколаєнко та О. Баранівський. За їхньої ініціативи в Києві відбулася Всеукраїнська конференція «За оновлення СПУ», результатом якої стало відновлення діяльності партії «Справедливість» і приєднання до неї частини активних членів СПУ. «Справедливість» зпозиціонувала себе як лівоцентристська партія з ідеологією європейської соціал-демократії.

В той же час Комуністична партія України після позачергових виборів до Верховної Ради України 2007 року на деякий час зайняла опозиційну нішу

і ще більше концентрувала свої ідеологічні засади на світоглядних і геополітичних проблемах. Проте після президентських виборів 2010 року знову увійшла до парламентської коаліції з Партією регіонів.

Варто зазначити, що Прогресивна соціалістична партія України не змогла подолати 3%-й прохідний бар'єр на парламентських виборах 2006 і 2007 років, і це підштовхнуло керівництво до пошуку політичних партій для консолідації зусиль на майбутніх виборах. При цьому в своїй ідеології прогресивні соціалісти, як і комуністи, сконцентрувалися на геополітичних і світоглядних проблемах, а соціальні проблеми відійшли на другий план.

Інші партії-учасники чергових у 2006 році та позачергових у 2007 році виборів до Верховної Ради України мали незначну підтримку виборців і в цілому продовжили функціонувати більше як клубів, ніж провідні політичні сили.

2.2 Блок лівих і лівоцентристських сил як спроба об'єднання політичних партій лівого руху України

Політична система України за часів незалежності зазнала певних метаморфоз, одна з яких – збільшення кількості зареєстрованих політичних партій. Таку ж долю спіткав і лівий рух. Проте підґрунтям появи значної кількості лівих і лівоцентристських партій стали протиріччя між лідерами політичної партії, зокрема СПУ, з якої в той чи інший час вийшли потужні політики і утворили свої політичні партії, використання виборчої технології, коли на противагу діючій партії створюється нова, із співзвучною назвою.

Протягом кількох парламентських і президентських виборів – з 1999 по 2007 роки – в тій чи іншій мірі у суспільстві активно обговорювалася тема об'єднання політичних партій. Особливо тих, що мають спільну ідеологію, споріднені програми та, фактично, один і той же електорат.

Політична криза 2007 року і позачергові вибори народних депутатів України 30 вересня 2007 року стали для лівих сил відправною точкою до

пошуку нових форматів участі у виборах, коригування ідеологічних документів, зміни риторики лідерів з метою розширення електоральної бази.

Розглядаючи лівий рух України як сукупність політичних партій, можна констатувати, що за часів незалежності відбувався лише розкол лівих, а будь-які спроби консолідації завершувалися провалом. Ті політичні сили і їхні лідери, які свого часу мали значне представництво в парламенті й місцевих радах, поступово втрачали електорат, підтримку виборців. Звичайно, такий стан речей не задовольняв ні КПУ, яка єдина напередодні президентських виборів в 2010 році мала представництво у Верховній Раді України, ні інші партії лівого руху.

Якщо проаналізувати Закон України «Про політичні партії в Україні», зокрема порядок створення політичних партій, поняття політичної партії та її права, ми не знайдемо норм, які передбачають створення блоків політичних партій або прав політичної сили на створення такого блоку [137]. Хоча виборчим законодавством, зокрема Законом України «Про вибори Президента України» від 5 квітня 1999 року в редакції від 18 березня 2004 року, було передбачено, що право висування кандидата на пост Президента України належить громадянам держави, які мають право голосу [124]. Це право реалізувалося ними через політичні партії та їхні виборчі блоки, а також самовисуванням у порядку, визначеному згаданим законом.

Отже, блоки політичних партій – це об'єднання політичних партій, створені з метою спільної участі у виборчому процесі. При чому таке право на об'єднання у політичних партій з'являється залежно від політичної ситуації в країні та прийнятих виборчих законів.

Тому політичні партії об'єднуються у виборчі блоки лише для висування спільних кандидатів. Не стали винятком і президентські вибори 2010 року.

Участь у переговорах з консолідації зусиль лівих сил під час президентської кампанії 2009-2010 років брали Комуністична партія України, партії «Союз лівих сил», «Справедливість», «Соціалістична Україна»,

Соціал-демократична партія України (об'єднана), Прогресивна соціалістична партія України та Соціалістична партія України. Напередодні старту президентської виборчої кампанії 14 вересня 2009 року була підписана політична Угода про утворення політичного Блоку лівих і лівоцентристських сил [167]. Її утворили чотири партії – Комуністична партія України, партія «Справедливість», партія «Союз лівих сил» та Соціал-демократична партія України (об'єднана).

Відповідно до цієї Угоди, блок утворювався для участі в президентських виборах, виборах до місцевих органів самоврядування, міських, селищних, сільських голів та до Верховної Ради України [170].

Угода визначала такі положення.

По-перше, Комуністична партія України, партія «Справедливість», політична партія «Союз лівих сил», Соціал-демократична партія України (об'єднана) створюють виборчий блок, відкритий для всіх політичних сил, які виступають проти антинародного компрдорського режиму, за радикальну зміну політичного курсу і виведення України з глибокої, всеохоплюючої кризи, за соціалізм. Питання щодо участі тих чи інших політичних партій у блоці вирішується лідерами політичних партій, які підписали угоду, консенсусом.

Отже, Угода передбачала можливість вступу до Блоку нових політичних партій і рішення про входження нової партії мали можливість приймати лідери Комуністичної партії України, Партії «Справедливість», Політичної партії «Союз лівих сил», Соціал-демократична партії України (об'єднана) одноголосно.

Водночас рішення про утворення виборчого Блоку приймається на Міжпартійному з'їзді, для чого:

1. У другій половині вересня – на початку жовтня 2009 року чотири вище названі партії проводять свої партійні з'їзди з таким порядком денним: входження партії до виборчого блоку; схвалення Декларації блоку; висунення кандидата на пост Президента України; вибори делегатів на

Міжпартійний з'їзд блоку. Сторонами, які підписали Угоду про утворення виборчого Блоку лівих і лівоцентристських сил, пропонується обрання на Міжпартійний з'їзд блоку по 150 делегатів від кожної партії.

2. 20 жовтня 2009 року проводиться Міжпартійний з'їзд блоку, на якому розглядаються такі питання: прийняття рішення (угоди) про створення блоку; висунення кандидата на пост Президента України від блоку; прийняття передвиборчої програми; вибори керівного органу блоку.

Таким чином, вирішення питання про створення Блоку віднесене до компетенції з'їзду партії, а приєднання до нього нових – лише на розгляд лідерів партій, які підписали Угоду.

По-друге, Угода визначала цілі і завдання виборчого блоку, які були викладені у Декларації Блоку лівих і лівоцентристських сил. До них віднесені:

1) відвернути катастрофу, що нависла над Україною, і вивести країну з глибокої, системної кризи;

2) покінчити з режимом націонал-радикалів, повернути владу народу, усунути олігархічне засилля в економіці, господарському і політичному житті країни;

3) спрямувати суспільство на соціалістичний шлях розвитку, посилити роль держави у проведенні в інтересах трудящих економічної і соціальної політики. Припинити грабіжницьку приватизацію, повернути у власність держави стратегічні підприємства і галузі. Зосередити зусилля на забезпеченні інноваційного розвитку вітчизняної економіки, який дозволить вивести її на світовий рівень;

4) зміцнити і реалізувати у повному обсязі конституційні положення про права і свободи громадян, насамперед стосовно забезпечення повної зайнятості, справедливої оплати праці та соціальних гарантій. Законодавчо закріпити оптимальне співвідношення вартості праці і собівартості продукції. Змінити податкову політику, ввести прогресивне оподаткування доходів. Встановити мінімальну зарплату і пенсію не нижче реального прожиткового

мінімуму. Забезпечити державний контроль та державне регулювання цін на товари найпершого вжитку, тарифів на житлово-комунальні послуги. Радикально змінити ситуацію в освіті і охороні здоров'я, соціальному захисті непрацевдатних людей, зробити ці системи справді доступними для всіх громадян, повністю забезпечивши дотримання вимог Конституції України про безоплатну освіту і медицину;

5) оголосити Україну «територією без ГМО» та забезпечити населення екологічно чистими продуктами харчування;

6) відновити конституційне право нашого народу на володіння землею, не допустити її розбазарювання, захоплення новоявленими поміщиками-латифундистами. Земельна рента і рента на природні ресурси мають належати виключно народу України;

7) покінчити з порушеннями Конституції України і законів держави, корупцією у всіх її проявах; рішуче покласти край фактам беззаконня і свавілля;

8) завершити конституційну реформу. Покінчити з дуалізмом в організації виконавчої влади. Реально посилити роль місцевого самоврядування. Забезпечити формування бюджету знизу догори. Конституційно закріпити законодавчу ініціативу профспілок. Ліквідувати недоторканність депутатів, президента, суддів. Ввести виборність суддів народом;

9) радикально змінити ставлення до проблем Збройних Сил України. Створити необхідні умови для виконання ними конституційного обов'язку. Забезпечити належний соціальний захист військовослужбовців і членів їх сімей. Оборонно-промисловий комплекс повинен стати також локомотивом технологічного оновлення вітчизняної економіки на сучасній інноваційній основі;

10) домогтися прийняття і послідовної реалізації законодавчих актів щодо порядку використання мов в Україні, маючи на увазі підвищити до

державного рівня статус російської мови при зміцненні статусу української мови як державної;

11) суворо дотримуватися конституційного права громадян на свободу слова і віросповідання, принципу відділення церкви від держави;

12) відвернути загрозу фашизації суспільства. Рішуче викоринювати будь-які прояви ксенофобії і расизму. Давати відсіч героїзації пособників фашистів та інших зрадників, викривленому тлумаченню так званих «проблемних» сторінок вітчизняної історії, не допустити її фальсифікації;

13) радикально переглянути зовнішньополітичний курс України. Відновити і зміцнити відносини стратегічного партнерства і всебічного співробітництва з країнами – членами Співдружності Незалежних Держав, насамперед з Російською Федерацією і Республікою Білорусь. Розвивати, виходячи з національних інтересів України, взаємовигідне співробітництво з країнами усіх континентів;

14) не допустити втягування України всупереч її національним інтересам і волі переважної більшості народу в НАТО. Добитися законодавчого закріплення положення Декларації про державний суверенітет України щодо її наміру стати постійно нейтральною державою, яка не входить до будь-яких військових блоків. Забезпечити активну, ініціативну участь України в реалізації ідеї створення нової архітектури загальноєвропейської системи колективної безпеки, мета якої – подолати блокове протистояння на нашому континенті:

15) протягом 2010 року провести референдум щодо входження України в ЄП, НАТО і надання російській мові статусу другої державної [42].

Слід зазначити, що Декларація стала певним ідеологічним компромісом для всіх партій – учасниць Блоку лівих і лівоцентристських сил. Поруч з визнанням Комуністичною партією України державницької позиції, орієнтації на європейську соціал-демократію представниками партії «Справедливість» останні погодилися на геополітичні і світоглядні позиції комуністів щодо входження України до ЄП, НАТО, проведення

референдуму по наданню російській мові статусу другої державної. Про це свідчить коментар голови партії «Справедливість» С. Ніколаєнка відразу після підписання Угоди, де він заявив: ліві, лівоцентристські партії – це представники саме українських лівих, патріотичних сил [70]. Проте в цілому документ носив соціально-орієнтоване спрямування.

По-третє, в Угоді про створення Блоку лівих і лівоцентристських сил були визначені основні принципи діяльності блоку: товариська повага і довіра, досягнення взаємоприйнятних компромісів, об'єктивна оцінка ситуації, усвідомлення відповідальності за долю країни і нашого народу при збереженні організаційної самостійності учасників блоку.

Тобто в тексті Угоди не було передбачене подальше організаційне об'єднання партій лівого руху України в одну.

По-четверте, для забезпечення узгоджених дій учасники блоку утворили Політичну раду у складі лідерів політичних партій, які входили до нього (при відсутності лідера – повноважений представник партії). Рішення Політичної ради приймалося консенсусом і було обов'язковим для виконання всіма учасниками.

По-п'яте, в Угоді про створення Блоку лівих і лівоцентристських сил основними завданнями на найближчу перспективу було визначено:

1) широке роз'яснення цілей і завдань блоку, аргументоване викриття антинародного, злочинного характеру правлячого олігархічного режиму;

2) на виборах Президента України у січні 2010 року: підтримка кандидата, висунутого на Міжпартійному з'їзді, як єдиного кандидата від партій, що підписали Угоду;

3) на виборах до місцевих органів самоврядування та голів міст і населених пунктів: висування єдиного списку кандидатів у депутати місцевих рад та узгоджених кандидатур на голів міст, селищ, сіл;

4) розподіл квот на місцеві вибори визначається політичними радами вищого рівня за пропозиціями місцевих органів відповідного рівня. Політична рада блоку затверджує квоти для формування списків кандидатів у

депутати до Верховної Ради АР Крим, обласних рад, міських рад Києва, Севастополя, міст – обласних центрів, міст з населенням понад 150 тисяч мешканців (Керч, Кривий Ріг, Дніпродзержинськ, Нікополь, Маріуполь, Макіївка, Горлівка, Краматорськ, Мелітополь, Біла Церква, Кременчук), за поданням політичних рад АР Криму, обласних, міст Києва та Севастополя. Обласні політичні ради затверджують квоти для виборів до районних, районних у містах і міських рад за поданням відповідних місцевих політичних рад.

Питання щодо виборчого блоку в АР Крим обговорюються на спеціальному засіданні Політичної ради блоку і затверджується окремим протоколом з урахуванням вимог Конституції АР Крим.

Кандидатів на посади міських голів Києва, обласних центрів, міст обласного значення з населенням понад 150 тисяч мешканців затверджує Політична рада блоку за поданням обласної політичної ради:

1) на виборах до Верховної Ради України: висування єдиного списку кандидатів. Складання списку проводиться з дотриманням домовленостей про те, що у кожен десятку входить 50% представників КПУ, 50% представників партій, які підписали Угоду;

2) створення достатньо широкого, професійно підготовленого, компетентного і досвідченого кадрового резерву для висування на посади в органи виконавчої влади всіх рівнів; узгодження кадрових пропозицій на конкретні посади.

По-шосте, в Угоді про створення Блоку лівих та лівоцентристських сил передбачалося, що тактика узгоджених дій на наступних парламентських виборах визначатиметься з урахуванням політичної ситуації, яка складеться на час їх проведення, і досвіду, набутого в ході кампаній по виборах Президента України та органів місцевого самоврядування.

По-сьоме, учасники блоку утримуватимуться від публічної критики один одного та винесення на широкий загальний незгодженостей і протиріч, які можуть виникати між учасниками блоку [170].

Відповідно до Угоди про створення Блоку лівих і лівоцентристських сил, 20 жовтня 2009 року відбувся Міжпартійний з'їзд, який створив виборчий блок з однойменною назвою та висунув кандидатом в президенти України першого секретаря Центрального комітету Комуністичної партії України П. Симоненка [9].

Аналіз проведення Блоком лівих і лівоцентристських сил виборчої кампанії свідчить про зміну політичної позиції КПУ. Програма кандидата в президенти П. Симоненка була сконцентрована на вирішенні економічних проблем у державі. Вперше лідер комуністів у своїх виступах акцентував увагу на українськості Блоку лівих і лівоцентристських сил, його державницьких позиціях. Разом з тим передвиборча програма кандидата в президенти, висунутого Блоком лівих і лівоцентристських сил, містила радикальні положення, зокрема це стосується зміни форми правління держави на парламентську республіку [103].

Зазначимо, що інші учасники переговорів по створенню Блоку лівих і лівоцентристських сил – СПУ і ПСПУ – не увійшли до об'єднання через несприйняття одне одного. Помилки минулого не були забуті і враховані, про що свідчать взаємні звинувачення в ЗМІ лідерів цих партій О. Мороза і Н. Вітренко [76]. Вже після підписання угоди про утворення блоку лідер ПСПУ пояснює свою неучасть в ньому ідеологічними розбіжностями: блок зайняв прозахідну позицію на рівні з СНД, неконкретною, на її думку, була норма Декларації про надання російській мові статусу другої державної, відсутні позиції про федеральний устрій України тощо [20].

У результаті ПСПУ на своєму ХХІІІ з'їзді висунула кандидатом у Президенти України на виборах 17 січня 2010 року голову партії Н. Вітренко [144], яка так і не змогла зареєструватися кандидатом в Президенти України, не виконавши норму законодавства про внесення грошової застави [24].

Кандидатом в Президенти України від СПУ став її голова О. Мороз, незважаючи на те, що 12 квітня 2008 року на ХІV з'їзді було прийнято

рішення про висування на найвищий державний пост В. Семенюк-Самсоненко. У своїй передвиборній програмі О. Мороз декларував необхідність завершення політичної реформи, наведення ладу у державі, визначав головними завданнями боротьбу з корупцією, традиційно наголошував на неможливості вільного продажу землі тощо. Загалом через обмежене фінансування передвиборна кампанія велася доволі неактивно. До цього додавалася і деморалізація членів СПУ, яким четвертий раз поспіль треба було пояснювати виборцям необхідність голосувати за їхнього кандидата.

Результати президентських виборів 2010 року, які відбувались в умовах переформатування лівих сил, не підтвердили очікувань щодо результативності єдиного кандидата від утвореного Блоку лівих та лівоцентристських сил. П. Симоненко здобув на цих виборах всього 3,54 % голосів, посівши шосте місце серед 18 кандидатів. Слід зазначити, що на президентських виборах 2004 року, ідучи на вибори тільки від КПУ, лідер комуністів мав 4,97% голосів, посівши четверте місце серед 25 кандидатів [30, с. 15-16].

Голова СПУ О. Мороз отримав підтримку 0,38% голосів тих, хто брав участь в голосуванні, і посів 11-те місце. Це також значне погіршення результатів порівняно з виборами 2004 року, де кандидат від СПУ отримав 5,82% і посів третє місце [177].

Оцінюючи результати першого туру виборів, Політвиконком партії «Справедливість» назвав їх поразкою українського народу, оскільки країною продовжував керувати олігархат [118].

Отже, незважаючи на консолідацію зусиль частиною партій лівого руху України, фактичну участь лише двох їх кандидатів з-поміж 18 представників, лівим не вдалося наростити електоральну підтримку, а навпаки, порівняно з президентськими виборами 2004 року та парламентськими 2006-2007 року значно її втратили. У поданій нижче таблиці, складеній на основі інформації Центральної виборчої комісії, наведені результати першого туру виборів

Президента України 17 січня 2010 року для кандидатів від лівого руху (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Переможці і результати першого туру виборів Президента України 17 січня 2010 року для кандидатів від лівого руху України*

Прізвище, ім'я та по батькові кандидата	Кількість отриманих голосів виборців	Відсоток до тих, що взяли в голосуванні	Місце
Янукович Віктор Федорович	8686642	35,32	1
Тимошенко Юлія Володимирівна	6159810	25,05	2
Симоненко Петро Миколайович	872877	3,54	6
Мороз Олександр Олександрович	95169	0,38	11

* Джерело: [177].

Напередодні другого туру президентських виборів 29 січня 2010 року Блок лівих і лівоцентристських сил вчергове пішов на співпрацю з олігархічними силами та заключив Угоду з кандидатом від Партії регіонів В. Януковичем [167]. В цій угоді Блок лівих та лівоцентристських сил своїми можливостями організаційно та політично підтримав кандидата на пост Президента України В. Януковича, а він, у разі перемоги, мав взяти до виконання Платформу практичних заходів від Блоку лівих та лівоцентристських сил. Платформа – пропозиції кандидата на посаду Президента України – здебільшого дублювала Декларацію Блоку лівих і лівоцентристських сил. Та разом з тим вона містила норми, які мали сприяти участі партій блоку в наступних місцевих та парламентських виборах: вдосконалення пропорційної системи виборів до представницьких органів, яка б забезпечувала чесну, відкриту конкуренцію ідеологічних політичних сил, та відмову від грошової застави при балотуванні громадян на виборні державні посади всіх рівнів, оскільки така застава фактично є майновим

цензом і порушує принцип рівності громадян [110]. Але ці пропозиції не були взяті до уваги при розробці змін до законодавства України про місцеві вибори та вибори народних депутатів України.

Цією угодою КПУ разом з іншими учасниками Блоку лівих і лівоцентристських сил продовжили практику створення альянсів між лівими партіями та партіями представників крупного капіталу України.

Заручившись підтримкою лівих, у другому турі президентських виборів 2010 року переміг В. Янукович, у Верховній Раді України відбулося переформатування парламентської коаліції, участь в якій взяли фракції Партії регіонів, КПУ і Блоку Литвина. КПУ знову, як і в 2006 році, стала однією з партій влади, отримала можливість на представництво в органах виконавчої влади, проте делегувала на міністерські посади представників інших партій-учасниць коаліції, не враховавши пропозиції партнерів по Блоку лівих і лівоцентристських сил.

Після обрання Президентом України В. Януковича виборчий Блок лівих і лівоцентристських сил припинив свою діяльність. Проте діяла угода про створення політичного блоку, про що зазначав голова Ради партії «Справедливість», однієї з учасниць блоку, С. Ніколаєнко [85].

Підтвердженням нівелювання угоди про створення Блоку лівих і лівоцентристських сил стали місцеві вибори 31 жовтня 2010 року. Фракція КПУ 10 липня 2010 року повним складом підтримала зміни до Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» [111], які унеможливили участь у них блоків політичних партій. Цим КПУ порушило угоду про створення Блоку лівих і лівоцентристських сил.

Зокрема, відповідно до статті 10 Закону України від 10 липня 2010 року № 2487-VI «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» [119] право висування кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови належить громадянам України, які мають право

голосу. Це право реалізується громадянами України через республіканські в Автономній Республіці Крим, обласні, районні, міські, районні у містах організації політичних партій або шляхом самовисування відповідно до цього закону. Причому саме місцеві організації, які висунули кандидатів у депутати у багатомандатному виборчому окрузі, або одномандатному виборчому окрузі, або одномандатному мажоритарному виборчому окрузі, або кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, визнавалися суб'єктами виборчого процесу (пункт 4 частини першої статті 12 закону).

Безрезультатно завершилися і переговори про узгодження кандидатур у депутати місцевих рад, голів міст, селищ, сіл між учасниками блоку та іншими політичними партіями лівого руху України. Тому партії-учасниці блоку брали участь у місцевих виборах 31 жовтня 2010 року самостійно, які проводилися за змішаною системою. В поданій нижче таблиці наведені результати виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів 31 жовтня 2010 року для партій лівого руху України (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Результати виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів 31 жовтня 2010 року для партій лівого руху України*

Назва політичної партії	Кількість обраних депутатів місцевих рад	Відсоток до загальної кількості обраних депутатів місцевих рад
КПУ	7501	3,34
СПУ	3046	1,36
УСДП	187	0,08
Партія «Справедливість»	113	0,05
Партія «Народна влада»	87	0,04
СелПУ	69	0,03
ПСПУ	38	0,02

Продовження табл. 2.4

СДПУ	36	0,02
СДПУ (о)	30	0,01
Партія «Соціалістична Україна»	25	0,01
Політична партія «Союз лівих сил»	23	0,01

* Джерело: [177].

Отже, КПУ і СПУ, маючи ліпшу за інші ліві партії структурованість місцевих організацій і впізнавані бренди, провели значну кількість своїх членів до місцевих рад. Проте вони не стали домінуючими і лише в поодиноких випадках реально впливали на здійснювану місцевими радами політику.

Партія «Справедливість» разом з КПУ та СПУ увійшла до трійки партій лівого руху України, які взяли участь у місцевих виборах 2010 року у всіх областях України, висунула кандидатів у депутати обласних рад і мала в них своє представництво. Розглядаючи підсумки місцевих виборів 2010 року, Рада партії «Справедливість» констатувала припинення діяльності Блоку лівих і лівоцентристських сил, проголосила продовження курсу на єднання лівих сил та вийшла з пропозицією про створення об'єднання лівих партій «Українська лівиця» [136].

Участь в місцевих виборах 2010 року взяла і партія «Народна влада», яку 28 листопада 2009 року рішенням III з'їзду очолив экс-соціаліст Й. Вінський [53]. Її ядром були члени народно-патріотичного об'єднання «За демократію та справедливість», які разом з Й. Вінським у 2006 році залишили СПУ через незгоду з участю СПУ в Антикризівій коаліції. Основою програмних документів, зокрема і передвиборчої програми партії на місцевих виборах, стала Стокгольмська декларація принципів Соціалістичного інтернаціоналу 1989 року, а основним завданням для партії стало подолання олігархічного устрою в Україні. 87 представників партії

«Народна влада» були обрані депутатами місцевих рад різних рівнів (за винятком обласних) [177].

Порівняно з місцевими виборами 26 березня 2006 року значно втратила підтримку ПСПУ. Тоді партія у складі «Блоку Вітренко» мала 92 депутати обласних рад і 11 Верховної Ради АР Крим. У 2010 році ПСПУ не отримала жодного депутатського мандата обласного рівня [177].

Інші партії лівого руху України отримали представництво в місцевих радах здебільшого там, де мали партійні осередки і високий авторитет кандидатів.

Підсумовуючи зазначимо, що для місцевих виборів 2010 року був характерний для попередніх років процес позбавлення політики ідеологічної складової. З одного боку, висування кандидатів на виборах демонструвало відхід від ідеологічної ідентичності партій на другий план. У деяких областях визначення кандидатів супроводжували скандали всередині партій, що стосувалися не програмних засад, а місць у прохідній частині списку. Такі випадки засвідчували домінування політичної доцільності над ідеологічними мотивами. По-друге, основні риси характеру ведення виборчої кампанії демонструють домінування популістської риторики у більшості політичних сил і кандидатів. Такий підхід передбачав зосередження на привабливих для електорату гаслах і відкидав стратегічне бачення розвитку регіонів після виборів. За відсутності законодавчо передбаченої необхідності у партій і кандидатів мати передвиборчі програми призвело до розриву між реальними потребами населення та виборчою риторикою кандидатів [79, с. 12].

У 2011 році Комуністична партія України підтримала внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України», яким забороняється участь блоків у виборах. Тим самим КПУ зняла з себе зобов'язання по виконанню Угоди про створення Блоку лівих і лівоцентристських сил. Хоча він формально продовжував своє існування, діяла політична Угода про спільну участь у виборах народних депутатів

України, але вже можна було констатувати факт припинення існування Блоку лівих і лівоцентристських сил.

Таким чином, основними причинами припинення існування Блоку лівих і лівоцентристських сил стали неготовність КПУ змінювати свої ідеологічні догми та впізнавану назву партії, а також незначна підтримка кандидата від блоку на президентських виборах у 2010 році. Окрім того, співпраця КПУ з кандидатом в президенти В. Януковичем від імені Блоку лівих і лівоцентристських сил принесла комуністам певну вигоду: вони отримали можливість делегувати своїх представників у виконавчу владу. Проте, на посади КПУ не запропонувала жодної кандидатури від партій-учасниць об'єднання, натомість запропонувавши або своїх представників, або поступившись на користь представників Партії регіонів.

Проведений аналіз свідчить, що політична діяльність лівих партій шляхом укладення Угоди про створення Блоку лівих та лівоцентристських сил не повернула довіри громадян до лівої ідеї та не вирішила кризи у лівому русі в Україні. Була реалізована лише та її частина, яка стосувалася спільної участі партій у виборах Президента України. Таким чином можна констатувати, що Блок лівих і лівоцентристських сил не досягнув поставленої мети.

Отже, серед партій лівого руху України продовжився пошук шляхів розширення електоральної бази, відновлення довіри серед виборців до лівої ідеї, організаційні та ідеологічні трансформації, визначення місця лівих у політичній системі України.

2.3 Особливості об'єднавчих процесів у лівому русі України на парламентських виборах 2012 року

Розкол у СПУ і відновлення діяльності партії «Справедливість», припинення діяльності Блоку лівих і лівоцентристських сил, падіння представництва партій лівого руху в місцевих радах після місцевих виборів

2010 року напередодні чергових виборів до Верховної Ради України 2012 року створили передумови для пошуку шляхів відновлення втрачених позицій лівих в українському суспільстві.

Для розуміння передумов участі лівих партій у парламентських виборах 2012 року та їхніх результатів проаналізуємо, які процеси цьому передували.

Знаковим для лівого руху України стало засідання Ради Соціалістичного інтернаціоналу 1 липня 2010 року, на якому СПУ виключили з цієї організації та позбавили статусу асоційованого члена [98]. На XVI позачерговому з'їзді у Києві 24 липня 2010 року головою СПУ став міністр економіки В. Цушко, а О. Мороз – почесним головою. Відповідні зміни були внесені і до Статуту СПУ. Такий крок, на перший погляд, мав би активізувати діяльність партії, проте відразу ж після обрання новий голова СПУ В. Цушко заявив про неможливість перебування партії в опозиції до влади – Президента В. Януковича, парламентської коаліції у складі фракцій Партії регіонів, КПУ та Блоку Литвина, і навіть про співпрацю у тих напрямках, де позиція співпадає з інтересами народу [179]. В СПУ склалася ситуація, коли голова партії був сконцентрований на державній роботі в уряді, а керувати партією фактично продовжував її почесний голова О. Мороз. У другому уряді М. Азарова В. Цушко очолив Антимонопольний комітет України.

Регіональні та місцеві організації СПУ не підтримували політику, яку проводила правляча коаліція, та вимагали переходу партії в опозицію, що й призвело до складання В. Цушком своїх повноважень, пропрацювавши головою партії лише рік. На I етапі XVII з'їзду СПУ, який відбувся 31 липня 2011 року, делегати не змогли обрати нове керівництво партії, оскільки Статут передбачав необхідність підтримки кандидата на найвищу партійну посаду більше, ніж 50% голосів делегатів.

Новим етапом в історії СПУ став II етап XVII з'їзду, що відбувся 14 серпня 2011 року, коли було обрано нового голову партії. Отримавши

підтримку 175 делегатів з 341, партію знову очолив О. Мороз. Конкуренцію йому створював секретар Політради М. Рудьковський. І вже напередодні парламентських виборів 2012 року СПУ невдало застосувала модель партії «Справедлива Росія», обравши 28 квітня 2012 року на XVIII з'їзді головою партії, який вів безпосереднє керівництво партією, П. Устенка, а лідером партії, який мав представницькі функції – О. Мороза. Під цим дуальним керівництвом партія брала участь у виборах народних депутатів України у 2012 році.

Відразу після місцевих виборів на засіданні Ради партії «Справедливість» було прийняте рішення про продовження руху на об'єднання лівих сил в Україні і початок переговорів про створення «Української лівиці» [136]. Вони закінчилися підписанням Базових принципів консолідації соціал-демократів і соціалістів лідерами партій «Народна влада» Й. Вінським, СДПУ Ю. Буздуганом, СДПУ(о) Ю. Завгороднім, «Справедливість» С. Ніколаєнком, УСДП Є. Корнійчуком. Базові принципи передбачали визначення та дотримання всіма суб'єктами об'єднання базової ідеології – ідеології євросоціалізму, викладеної в Декларації принципів Соціалістичного інтернаціоналу (1989 рік, Стокгольмська декларація) з урахуванням традиції української соціал-демократії та соціалізму. Партії зобов'язувалися дотримуватися спільних ключових підходів до формування політичної, соціальної, економічної тощо стратегії розвитку України, побудови суспільства на основі демократії, справедливості, свободи. Документ визначав спільну політичну мету об'єднання на найближчу перспективу: відсторонення кланово-олігархічного режиму від влади, перемога представника «Української лівиці» на виборах Президента у 2015 році, формування дієвої фракції у Верховній Раді України в 2012 році. Зазначався формат об'єднання: створення єдиної партії (умовна назва «Українська демократична Лівиця») з перспективним лідером та потужною командою не пізніше вересня 2011 року. Це положення передбачало визначення партії, яка була б базовою для об'єднання, розробку

програми партії, забезпечення необхідних юридичних процедур при об'єднанні. Також партії-учасниці повинні були формувати спільні кадрові позиції, такі як тіньовий уряд, виборчий список до Верховної Ради України та органів місцевого самоврядування, керівництво в центрі та регіонах, кадрові призначення. Єдиним органом, який забезпечує об'єднавчий процес, стала Координаційна рада «Української демократичної Лівіці» в складі голів партій та уповноважених осіб по два представники від кожної партії. Важливою стала норма про забезпечення попереднього внутрішнього узгодження позицій (через з'їзди, політради тощо) та формат делегування на об'єднавчий з'їзд і до органів, що з'їздом обираються [4]. Використання саме цієї норми, зокрема розгляд питань про входження до об'єднання, визначення ідеологічних і організаційних позицій, стало формальною причиною для неодноразового переформатування «Української демократичної Лівіці». У подальшому ці принципи об'єднання уточнювалися, але залишалися базовим документом при проведенні переговорів.

Перша публічна презентація об'єднання, яке отримало назву «Українська демократична Лівіця», на чому наполягав лідер СДПУ Ю. Буздуган, пройшла 12 лютого 2011 року у Вінниці. Участь в зібранні взяли керівники обласних організацій партій «Справедливість», «Народна влада», Соціал-демократичної партії України, Соціал-демократичної партії України (об'єднаної), Української соціал-демократичної партії, партії «Українські соціал-демократи» Вінниччини, а також представники КПУ і партії «Союз лівих сил» [174].

На всеукраїнському рівні об'єднання представило свою позицію 12 березня 2011 року в Києві, коли відбувся Перший форум «Української демократичної Лівіці», де були презентовані принципи об'єднання партій і схвалена резолюція [12].

У Резолюції Першого форуму «Української демократичної Лівіці» партії-учасниці об'єднання зазначали, що «Українська демократична Лівіця»

не обмежила коло учасників об'єднання і закликала всі політичні партії та громадські організації, що сповідують ідеологію демократичного соціалізму, приєднатися до об'єднання [172].

Усі ліві партії, окрім КПУ, перебували поза парламентом і не мали змоги брати участь у законотворчій діяльності, зокрема щодо внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України», за яким передбачалося формувати парламент VII скликання у 2012 році. Тому основним представником лівих у цьому процесі залишалася КПУ. Перший секретар КПУ П. Симоненко неодноразово заявляв: комуністи не підтримують ідею Президента В. Януковича про збільшення прохідного бар'єру і запровадження змішаної системи виборів, пов'язуючи останнє з активним залученням до виборчого процесу корупційних схем. Як відмічав П. Симоненко, депутатами-мажоритарниками на парламентських виборах 1998 року за рахунок використання адмінресурсу і фінансів стали переважно опоненти комуністичної ідеї, що врешті-решт призвело до «нейтралізації» КПУ і її союзників у Верховній Раді України III скликання [161]. КПУ виступала за суто пропорційну систему виборів і нульовий прохідний бар'єр [86]. Це підтверджував лідер КПУ П. Симоненко після оприлюднення міністром юстиції О. Лавриновичем законопроект «Про вибори народних депутатів України» у квітні 2011 року і згодом компромісної його редакції у травні 2011 року: «За змішану систему і 5%-й бар'єр ми в жодному разі не проголосуємо. На такий компроміс ми не підемо!» [46].

За ініціативи партій «Справедливість», СПУ, СДПУ, Народно-демократичної партії, Європейської партії України та Української селянської демократичної партії відбувся круглий стіл «Чи матиме народ право обирати?», де був розкритикований провладний законопроект «Про вибори народних депутатів України» і підтриманий текст законопроект Ю. Ключковського, в основі якого була удосконалена пропорційна виборча система з відкритими списками. Резолюцію круглого столу підписали представники 64 політичних партій України [148].

Під час парламентських дебатів 4 жовтня 2011 року найбільшу підтримку – 25 голосів «за» – фракція КПУ надала законопроекту, поданому від опозиції Ю. Ключковським. Однак згаданий законопроект прийнятий у першому читанні не був. Остаточна позиція КПУ щодо виборчої реформи окреслилася 10 жовтня 2011 року, коли у парламенті було зареєстровано законопроект №9265-1, поданий групою депутатів від більшості, серед авторів якого був і перший заступник Голови Верховної Ради України комуніст А. Мартинюк і який практично дублював законопроект, розроблений урядовою групою на чолі з О. Лавриновичем. Він передбачав перехід до мажоритарно-пропорційної виборчої системи, збільшення виборчого бар'єра до п'яти відсотків, усунення від виборів партійних блоків. Окрім того, цей законопроект містив низку дискримінаційних норм, зокрема щодо встановлення грошової застави для участі у виборах, надання переваги партіям, фракції яких зареєстровані у Верховній Раді України поточного скликання, при формуванні виборчих комісій тощо. Такі положення законопроекту ускладнювали участь маловпливових партій, зокрема лівих, що й підштовхувало їх до консолідації та організаційного об'єднання.

Внаслідок досягнутого консенсусу між більшістю та опозицією Верховна Рада України 17 листопада 2011 року 366 голосами ухвалила саме цей проект Закону України «Про вибори народних депутатів». Фракція КПУ підтримала його 24 голосами (один депутат не голосував) [116, с. 132]. Це створило нові реалії для усіх політичних партій України.

Ще одна знакова подія в лівому русі України відбулася 11 грудня 2010 року, коли пленум Центрального Комітету КПУ «за дії, спрямовані на дискредитацію партії» виключив з лав партії першого секретаря Кримського республіканського комітету КПУ, народного депутата України Л. Грача. А вже 27 лютого 2011 року на VIII з'їзді Комуністичної партії робітників і селян (КПРС) Л. Грача обрали головою Ради цієї партії. Вихід з КПУ Л. Грача та групи його прибічників не призвів до розколу КПУ, як це трапилося свого часу з СПУ, з якої вийшли ПСПУ та «Справедливість», але

створив ще одного конкурента на лівому фланзі, особливо для КПУ, адже виборці Криму входили в її базовий електорат.

Логічним завершенням переговорів стало парафування Політичної угоди про порядок об'єднання лівоцентристських партій з чотирнадцятьма додатками одинадцятьма політичними силами, яке відбулося 18 листопада 2011 року. Від Соціалістичної партії України угоду підписав голова партії О. Мороз, партії «Справедливість» – С. Ніколаєнко, Селянської партії України – З. Холоднюк, партії «Народна влада» – Й. Вінський, партії Відродження села – Д. Воронін, Всеукраїнської партії «Дітей війни» – В. Іващенко, Української селянської демократичної партії – Д. Андрієвський, політичної партії «Всеукраїнський патріотичний Союз» – С. Ганжа, політичної партії «Діти війни» Народна партія України» – В. Патlachук, партії «Соціалістична Україна» – В. Гошовський, політичної партії «Козацька Слава» – С. Селіванов. Угода передбачала, що всі зазначені партії проводять об'єднання на базі Соціалістичної партії України. Об'єднання партій відбувалося у повній відповідності до «Базових підходів для Консолідації лівоцентристських сил України», парафований керівниками партій-підписантів і які були у дещо зміненому від початкової редакції варіанті.

Слід зазначити, що закони «Про політичні партії в Україні» та «Про об'єднання громадян», а також Цивільний кодекс України не передбачили механізм об'єднання політичних партій. В історії незалежної України на той час також не траплялося випадків організаційного об'єднання партій. Тому у межах правового поля і був розроблений механізм, який передбачав ліквідацію всіх партій-учасниць об'єднання, крім однієї – базової – і вступ до її лав представників цих партій.

Відповідно до угоди, всі партії-суб'єкти 17 грудня 2011 року проводили свої з'їзди, на яких приймали рішення про об'єднання на базі СПУ та рішення (крім СПУ) про ліквідацію партій, а з'їзд СПУ приймав зміни до Статуту та змінював назву партії. Керівні органи об'єднаної партії мали формуватися за квотним принципом, де СПУ мала б 50% їхнього

персонального складу. Також повинні були затверджуватися і програмні документи об'єднаної партії. Протягом наступних після з'їзду 70 днів аналогічний процес об'єднання мав пройти і в регіональних та місцевих організаціях партії. Наступний з'їзд партії мав розглядати питання про висування виборчого списку на вибори народних депутатів України, який формувався за квотним принципом, аналогічним при утворенні керівних органів партії. У додатку наведений текст Політичної угоди (див. додаток А).

Приєднатися до об'єднання пропонували і КПУ. Але не комуністи, ні СДПУ і СДПУ(о), які входили до Координаційної ради «Української демократичної Лівиці», угоду не підписали. Голова СДПУ(о) Ю. Завгородній, після Першого форуму лівоцентристських сил не з'являвся у складі Координаційної ради під час проведення презентаційних заходів у обласних центрах, а згодом партія перестала делегувати своїх представників на засідання Координаційної ради. Позиція СДПУ впливала з того, що партія має членство у Соціалістичному інтернаціоналі і в разі ліквідації цей статус втрачався б. Пропозиція ж проводити об'єднання на базі СДПУ не знайшла підтримки у лівих сил, залучених до переговорів.

Політрада СПУ, розглядаючи Політичну угоду і додатки до неї не схвалила ці документи. Основним протиріччям стала необхідність зміни назви партії, що категорично відкидала консервативна частина соціалістів. Наслідком цього став вихід СПУ з переговорного процесу.

В один день, 17 грудня 2011 року відбулися з'їзди партій «Народна влада», Відродження села, «Всеукраїнський патріотичний союз», Української селянської демократичної партії, де була затверджена Політична угода з додатками, ухвалені рішення про їх ліквідацію і об'єднання цих партій на базі партії «Справедливість». Відповідно на з'їзді партії «Справедливість» того дня були прийняті рішення про прийом у члени партії представників цих партій, затверджені нові редакції Програми і Статуту, змінена назва – на «Об'єднані ліві і селяни» – та сформовані керівні органи. Партію «Об'єднані ліві і селяни» очолив С. Ніколаєнко, керівники партій-учасниць об'єднання

Д. Андрієвський, Й. Вінський, Д. Воронін та С. Ганжа були обрані заступниками голови.

Після проведення об'єднавчого з'їзду партія «Об'єднані ліві і селяни» повідомила Міністерство юстиції України про зміни статутних документів, яке міністерство взяло до відома і фактично легалізувало діяльність партії.

Об'єднана політична сила мала десять місяців на підготовку до чергових виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року. За цей період об'єднані ліві мали вирішити організаційні питання, завершити об'єднавчий процес у регіонах і розширити електоральне поле.

Проте після об'єднання ліві зіткнулися з низкою кадрових і організаційних проблем. Зокрема, внаслідок об'єднання ресурсів партій – як навколо партії «Об'єднані ліві і селяни», так і навколо СПУ – регіональні та місцеві структури мали бути створені і функціонувати у кожному місті, районному центрі. Станом на кінець березня 2012 року Політвиконком партії «Об'єднані ліві і селяни» констатував завершення об'єднання лише в 220 організаціях і відбір 400 осіб на посади керівників районних та міських організацій партії [89]. В СПУ ситуація була ліпша, оскільки модель об'єднання не передбачала квот на розподіл керівних посад в партії, однак значного збільшення членства в СПУ також не фіксувалося.

Через чотири місяці після проведення об'єднавчого з'їзду 17 квітня 2012 року без попередження керівництва партії «Об'єднані ліві і селяни» було скликано засідання Президії Ради партії Відродження села, яка прийняла рішення про вихід з об'єднавчого процесу через несприйняття позиції партії «Об'єднані ліві і селяни» щодо заборони на вільний продаж і запровадження ринку землі в Україні. Це стало формальною підставою, оскільки Програма партії «Об'єднані ліві і селяни» «За єдність і благополуччя українського народу, соціальну справедливість і рівність!» була схвалена колишніми членами партії Відродження села і містила положення про неприпустимість продажу земель сільськогосподарського призначення [45].

У липні 2012 року заступник голови партії «Об'єднані ліві і селяни» Д. Андрієвський подав заяву про вихід з лав партії і балотувався в народні депутати України від ВО «Батьківщина».

Для участі у виборах народних депутатів України 28 жовтня 2012 року партія «Об'єднані ліві і селяни» мала всі формальні підстави, але управлінський апарат на місцях, на який під час виборчої кампанії мала покладатися відповідальність за роботу виборчих штабів, був сформований не повністю. Принцип колективної солідарності не спрацював, а механічне об'єднання не дало синергетичного ефекту. Партія мала лідерів, але не мала команд на місцях, які були б готові впроваджувати єдину стратегію виборчої кампанії.

Згідно з вимогами виборчого законодавства 4 серпня 2012 року відбувся VIII з'їзд партії «Об'єднані ліві і селяни», на якому Д. Воронін і Д. Андрієвський були виключені з лав партії, прийняте рішення про участь партії у виборах народних депутатів України 28 жовтня 2012 року, затверджена передвиборча програма. Проте партія не висунула виборчого списку, оскільки не мала передбачених законодавством коштів на внесення грошової застави, а висунула лише кандидатів у одномандатних округах. Партія «Об'єднані ліві і селяни» була суб'єктом висування 14 кандидатів в одномандатних виборчих округах. Ще 10 членів партії стали суб'єктами виборчого процесу шляхом самовисування. Причому частина партійців вже були зареєстровані Центральною виборчою комісією кандидатами в народні депутати України на момент проведення з'їзду, що викликало обурення у делегатів. Зокрема, одним з перших отримав посвідчення кандидата в народні депутати України отримав заступник голови партії «Об'єднані ліві і селяни» Й. Вінський.

У передвиборчій програмі «За Україну без олігархів і жебраків», з якою «Об'єднані ліві і селяни» брали участь у виборах, виокремлювалися три блоки [104]:

– політичний, що був присвячений кризі ліберально-консервативного суспільно-політичного устрою, деолігархізації держави, партій і проблемам корупції, а також містив зовнішньополітичні орієнтири (ідею позаблокового статусу держави, співробітництва з Росією та ЄС, ідею європейської інтеграції);

– соціальний, у якому розкривалася ідея соціально орієнтованої держави, містилися пропозиції щодо якісного і доступного медичного обслуговування, гідної оплати праці, доступного і комфортного житла, зміцнення сім'ї, молодіжної, освітньої, пенсійної, культурної політики держави;

– економічний, що містив ідеї соціально орієнтованої економіки, відродження промислового потенціалу, підтримки малого та середнього бізнесу, відродження українського села, екології і виробництва тощо.

Окрім того, відмінністю передвиборчої програми партії «Об'єднані ліві і селяни» став розділ «Перші кроки у парламенті». Ця частина програми складалася з п'яти пунктів: «вселити довіру до носіїв ідей соціальної справедливості, рівності, солідарності, соціал-демократії, демократичного соціалізму; ініціювати прийняття законів про обмеження участі фінансово-промислових груп у політичному житті країни, про виборність суддів та позбавлення їх прав на недоторканність, про оплату праці, про пенсійне забезпечення, затвердити державну програму відродження села; внести зміни до Конституції України (ліквідація місцевих адміністрацій, перехід до парламентсько-президентської республіки, узаконення 8-годинного робочого дня, доступність і безкоштовність медицини і освіти); роздержавлення ЗМІ; надання податкової підтримки малому і середньому бізнесу тощо» [104].

Та за результатами голосування кандидати-мажоритарники, висунуті партією «Об'єднані ліві і селяни», на виборах не набрали достатньої кількості голосів, щоб пройти до парламенту. У поданій нижче таблиці наведені результати їхньої участі у виборах (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Результати голосування за кандидатів, які представляли партію «Об'єднані ліві і селяни» на парламентських виборах 28 жовтня 2012 року в Україні*

ПІБ кандидата	№ округу та регіон, в якому балотувався кандидат	Результат голосування, %	Рейтинг (місце / загальна кількість кандидатів)
Ніколаєнко С.М.	185, Херсонська область	16,18	3 / 14
Вінський Й.В.	192, Хмельницька область	11,22	3 / 9
Задирко Г.О.	127, Миколаївська область	8,49	4 / 10
Баранівський О.П.	66, Житомирська область	2,93	8 / 12
Чиж І.С.	191, Хмельницька область	2,49	8 / 11
Синенко С.І.	39, Дніпропетровська область	2,39	6 / 6
Ковальчук В.І.	193, Хмельницька область	2,08	6 / 8
Каплієнко В.В.	63, Житомирська область	1,96	11 / 23
Хотлубей В.Г.	75, Запорізька область	1,29	11 / 18
Нечипорук В.П.	189, Хмельницька область	1,17	11 / 14
Жаріков І.П.	9, АР Крим	1,11	10 / 19
Бугреєв С.І.	176, Харківська область	1,04	6 / 6
Гамма С.М.	5, АР Крим	0,99	13 / 18
Півторак Р.Є.	166, Тернопільська область	0,7	7 / 7
Литвинов А.А.	1, АР Крим	0,68	13 / 20
Купчишина Д.Л.	6, АР Крим	0,62	14 / 18
Гаврилюк О.А.	3, АР Крим	0,61	11 / 21
Ратушний М.Д.	214, м. Київ	0,49	19 / 21
Дорофєєв І.І.	7, АР Крим	0,49	17 / 18
Сидоренко О.М.	218, м. Київ	0,39	16 / 17
Золотарьов П.О.	2, АР Крим	0,36	17 / 20
Мосієнко В.Д.	8, АР Крим	0,34	15 / 15
Устієнко А.І.	10, АР Крим	0,34	24 / 24
Нірський О.М.	4, АР Крим	0,21	24 / 24

* Джерело: [177].

Аналогічні з'їзди 18 грудня 2011 року провели партії «Соціалістична Україна», Селянська партія України, Всеукраїнська партія «Діти війни», партія «Діти війни» Народна партія України», «Козацька слава», які прийняли рішення про свою ліквідацію та об'єднання з СПУ. На з'їзді ж

СПУ був уточнений Статут, а керівники партій-учасниць об'єднання організацій всіх рівнів обиралися заступниками керівників відповідних організацій СПУ.

Голови підписали Політичну угоду, яка містила ряд відмінностей порівняно з аналогічним документом іншого об'єднання. Вона регламентувала новий склад керівних органів СПУ без застосування квотного принципу, що свідчило, з одного боку, про домінування представників СПУ в управлінні партією, з іншого – про визнання цієї ролі СПУ іншими партіями. Також було прийнято спільний Маніфест «До суспільства соціальної справедливості», який став засадничим ідеологічним документом об'єднання [142]. Угода передбачала формат участі представників партій у виборах: депутати попередніх скликань мали балотуватись в одномандатних округах, молоді і перспективні члени партії – за партійним списком у багатомандатному окрузі [87].

Другий етап XVIII з'їзд СПУ, який мав відбутися 2 серпня 2012 року, де планувалося розглянути рішення про участь партії у виборах народних депутатів України, було перенесено на 7 серпня. 2 серпня заступник голови СПУ З. Холоднюк заявив про вихід з об'єднання Селянської партії України, оскільки партія була не готова до участі у виборах [158]. 7 серпня з'їзд відбувся і на ньому було прийнято рішення про участь СПУ у виборах, затверджена Передвиборча програма і висунуті кандидати в народні депутати України.

СПУ напередодні парламентських виборів 2012 року задекларувала намір провести «народний праймеріз». Цю ініціативу було проголошено головою партії П. Устенком під час його виступу на першому етапі XVIII з'їзду СПУ 28 квітня 2012 року: «Соціалістична партія – перша партія в Україні, яка йде до парламенту з відкритими списками. Кожен українець може стати депутатом... Що ми пропонуємо на парламентські вибори вже зараз? СПУ вперше в Україні проведе відкриті праймеріз кандидатів у народні депутати. ...не в закритих кабінетах, а на майданах великих міст ми

разом з виборцями України складемо наш відкритий список на парламентські вибори. Фінальне голосування за кандидатів, які наберуть найбільше голосів, відбудеться в прямому ефірі українського телебачення...» [19]. Незважаючи на це, соціалісти лише за фактом реєстрації ЦВК оприлюднили на сайті партії інформацію про кандидатів в одномандатних округах і партійний список. Тобто задекларований «народний праймеріз» на практиці так і не був реалізований.

Виборчий партійний список СПУ складався з 156 кандидатів. У мажоритарних округах від неї балотувалося 63 кандидати, серед них 12 осіб були безпартійними.

Ідеологічно СПУ позиціонувала себе лівоцентристською партією, яка виражала цінності демократичного соціалізму, соціальної рівності і справедливості [81]. Її ідеологічну базу на вибори народних депутатів України 28 жовтня 2012 року склали «Маніфест Соціалістичної партії України «До суспільства соціальної справедливості», прийнятий 18 грудня 2011 року на об'єднавчому II етапі XVII з'їзду СПУ та Передвиборча програма Соціалістичної партії України до виборів у Верховну Раду України 28 жовтня 2012 року, яку було затверджено на II етапі XVIII з'їзду партії 7 серпня 2012 року. Гаслом партії стало: «Демократичному соціалізму – альтернативи в Україні немає!».

Аналіз текстів Маніфесту і Передвиборчої програми показує, що значних відмінностей між ідеологічними документами, з якими партія йшла на парламентські вибори у 2002, 2006, 2007 та 2012 роках, не було. Оновлення програм СПУ відбувалося, як правило, з урахуванням оцінок поточної політичної ситуації в Україні. Маніфест і Передвиборча програма СПУ відтворювали одну й ту саму модель «ідеального суспільства». Відповідно до марксистських поглядів, СПУ обстоювала ідею суспільно-політичного ладу як такого, що базується на соціально-економічних відносинах, виокремлюючи антагоністичні класи «капіталістів і робітників». «Капіталісти» і «робітники» у різних образах з'являлися у тексті Програми –

як «неоліберали» та «народ», «олігархічні клани» та «люди», «багаті» та «бідні». Образ «правлячого класу», монопольне право на владу якого, згідно з ідеологією СПУ, спричиняв суцільну несправедливість у суспільстві, демонізувався, а влада визначалася як «корумпована», «кримінальна», «паразит на тілі суспільства» [73]. Сутність суспільно-політичного ладу країни розкривалася через протиставлення соціальної і ліберальної моделей розвитку («капіталізму», «кримінального капіталізму»), соціально орієнтованої економічної політики держави і кланово-олігархічної ринкової економіки [142]. На основі зазначених протиріч соціалісти обґрунтовували мету своєї діяльності: утвердження у суспільстві цінностей соціальної справедливості, рівноправності, свободи, солідарності, праці, патріотизму, відповідальності. Носіями цих цінностей називалися робітники, підприємці, військовослужбовці, вчителі, лікарі, інженери, вчені, студенти, пенсіонери, селяни, працівники культури, ветерани війни, інваліди. Задоволення інтересів перелічених категорій громадян, на думку соціалістів, могло відбутися лише у «соціально справедливій Україні» [142].

Передвиборча програма 2012 року, подібно до Маніфесту, складалася з семи пунктів. Обидва документи об'єднували тези про «запровадження істинного народовладдя», «повернення народу національних багатств, забезпечити їхнє збереження і раціональне використання!», «ліквідацію кримінального капіталізму, знищення корупції» і «забезпечення соціальної справедливості» [105].

Зазначимо, що у програмних документах СПУ була традиційно наявна критика конкурентів по лівому руху – КПУ: маючи статус парламентської партії, була конформістською політичною силою, яка поступово втрачає свій вплив на електорат [107]. Характерною ознакою виборчої кампанії СПУ стала агітаційна робота проти не тільки правлячих партій в статусі опозиції, але й критика лівих партій України. При цьому СПУ наголошувала на недопустимості використання соціалістичних гасел іншими партіями, звинувачувала їх у популізмі.

Особливістю виборчої кампанії СПУ став заклик до громадян підтримати партію фінансово. 3 липня 2012 року від імені голови партії було оприлюднено «Відкритий лист» до членів СПУ і всіх громадян щодо необхідності її фінансової підтримки. У листі зазначався банківський рахунок СПУ та реквізити для перерахунку коштів [23]. Однак публічного звіту про надходження коштів і достатності їх кількості для внесення грошової застави для участі у виборах, а також на проведення власне виборчої кампанії, як це за аналогією робила партія «Громадянська позиція», не було.

Попри проведену роботу, згідно з даними ЦВК, за підсумками голосування на виборах до Верховної Ради України СПУ набрала 0,45% голосів виборців у багатомандатному окрузі. Жоден з її кандидатів, хто висувався в одномандатних округах, не набрав більшості голосів. Тож представники СПУ до парламенту не потрапили. У мажоритарних округах рівень підтримки соціалістів коливався від 0,23% до 14,8% [149]. Найбільше голосів набрали два кандидати – В. Кропивницький, який балотувався в окрузі №67 з центром в смт. Чуднів Житомирської області (конкуренція в окрузі становила 9 претендентів на депутатський мандат), і О. Мороз, який в окрузі №93 з центром в м. Миронівка Київської області набрав 11,94%, посівши 3-тє місце з 18 [177]. За своїм рейтингом переважна більшість кандидатів від СПУ опинилася на третіх-четвертих позиціях з кінця загального переліку претендентів.

Після припинення діяльності Блоку лівих і лівоцентристських сил КПУ, ставши однією з партій влади, у переддень чергових виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року все ж таки вимушена була визначитися відносно співпраці з ідеологічно близькими партіями лівого спрямування. Однак статус парламентської партії, особисті амбіції її керівництва зумовили позицію КПУ: будь-що очолити ліві сили країни і монополізувати лівий рух. За часи незалежності України КПУ в тій чи іншій мірі взаємодіяла з іншими лівими партіями і, як правило, ця співпраця

завершувалася конфліктами. Тому перед початком виборчої кампанії 2012 року КПУ вийшла з пропозицією до лівих партій: не утворювати організаційних союзів, а координувати спільні зусилля, не уточнюючи механізму. Проте інші ліві партії так і не дали відповіді на заклик КПУ [60].

КПУ практично не реагувала на об'єднавчі процеси, які відбувалися наприкінці 2011 року серед партій соціалістичного спрямування. До питання суті стосунків комуністів з партіями соціалістичного сегменту звернувся П. Симоненко у збірнику статей «Рішучість справедливих», звівши проблему «роз'єднання» лівих сил країни до негативного впливу двох чинників – зовнішнього втручання і дії «внутрішніх ворогів», безпідставно звинувачуючи лідерів деяких політичних партій (найперше О. Мороза і Л. Грача) у тому, що вони є учасниками олігархічних «псевдолівих проектів», спрямованих як на розкол КПУ зокрема, так і лівого руху загалом, підрив їхніх виборчих спроможностей [160].

Напередодні ж офіційного початку виборчого процесу у липні 2012 року Перший секретар КПУ П. Симоненко заявив про готовність партії до співпраці з лівими партіями, але не з маргінальними [56]. Переговори між КПУ, СПУ і партією «Об'єднані ліві і селяни» не привели до бажаного результату. А КПУ, яка мала за мету висунути своїх кандидатів у всіх 225 одномандатних виборчих округах, не підтримала ініціативи голови партії «Об'єднані ліві і селяни» С. Ніколаєнка щодо підписання угоди «Про спільну участь у парламентських виборах», яка передбачала узгоджене висування лівими партіями кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах. З боку ж комуністів межі можливої співпраці на лівому політичному фланзі зводилися лише до співробітництва з «лівими кандидатами» у плані контролю за виборами, загального підрахунку голосів, забезпечення прозорості виборів тощо.

У результаті це призвело до традиційної конкуренції лівих партій на виборах, звинувачень одна одної, що негативно впливало не лише на авторитет лівих партій, але й дискредитувало лівий рух загалом.

КПУ увійшла у виборчий процес без партій-союзників, водночас маючи серед них конкурентів, ідеологічних противників як ліберально-національного, так і соціалістичного таборів. Проте КПУ підтримувала низка громадських організацій, члени яких були включені до виборчого списку.

З моменту входження до влади у 2010 році і до початку виборчої кампанії КПУ вдавалося поєднувати діяльність одночасно в парламентській і непарламентській сферах. З одного боку, її фракція комуністів була членом коаліції, підтримувала законопроекти, які не завжди корелювалися з ідеологічними і програмними засадами комуністів, з іншого – намагалися вести поза парламентом опозиційну лінію, ставлячи в центр партійних месиджів захист соціальних інтересів широких верств суспільства. Це і сприяло росту рейтингів КПУ, втрачених у попереднє десятиліття.

Згідно з результатами соціологічного опитування, проведеного у квітні 2011 року Київським міжнародним інститутом соціології, до парламенту, якщо б вибори відбулися ближчим часом (враховуючи діючий 3%-й виборчий бар'єр), потрапити б шість політичних партій. Серед них і КПУ, яка отримала б підтримку 3,2% респондентів [150]. Хоч цей показник і був значно нижчим, ніж під час виборів народних депутатів України 2007 року (5,39%), що слугувало сигналом для керівництва партії про необхідність посилення агітаційної роботи, пошуку нових стратегій і тактик ведення виборчої кампанії. Проте гостра соціально-економічна ситуація, зниження рівня життя, наростання протестних настроїв у поєднанні з опозиційною риторикою лідерів КПУ на місцях, згідно з якою КПУ є не лише «реальною опозицією і реальною загрозою», але й головним і безальтернативним противником існуючого «олігархічного режиму», здатним захистити права громадян України, змінити вектор розвитку країни у напрямі відбудови соціалізму [182], самі по собі були значним резервом для зростання підтримки партії на виборах.

У 2012 році КПУ з метою розширення електоральної бази реалізувала технологію Всеукраїнського Народного референдуму, що мав стати

візитівкою партії і слугувати мобілізаційним інструментом, у першу чергу, для свого електорату, а також використати протестні настрої громадян, які на той момент не визначилися зі своєю підтримкою. Проект мав завершитися у день голосування, паралельним «голосуванням на референдумі». Він так і не набув масового характеру. Його провели лише в тих населених пунктах, де партійні організації були в змозі його реалізувати. Активну участь у реалізації проекту брали представники ЛКСМУ.

Відповідно до діючого на той час виборчого законодавства 30 липня 2012 року у приміщенні Київського міського комітету КПУ відбувся позачерговий XLV передвиборчий з'їзд партії, на якому були прийняті рішення про її участь у виборах народних депутатів України 28 жовтня 2012 року, висунуті передвиборчий список і кандидати в одномандатних виборчих округах. Також була затверджена передвиборна програма партії, яка продовжувала традиції попередніх передвиборних документів, на зміст і спрямування яких суттєвий відбиток накладали політична і соціально-економічна ситуація, рівень політичного протистояння у суспільстві. У той же час цей головний виборчий документ КПУ, на відміну від попередніх, був насичений ідеями соціал-демократизму і реформізму. Програма (у тексті якої містилися дві згадки про «український народ» й одна – про «народ України») практично оминала проблему розбудови суверенної держави Україна, звівши зміст блоку «Зміцнення державного суверенітету» до обґрунтування східного вектору зовнішньої політики України, припинення нерівноправного співробітництва у межах МВФ і СОТ, дотримання позаблокового статусу країни, зміцнення обороноздатності тощо.

Знаковим для передвиборчого з'їзду стало те, що він практично уникнув проблеми союзників, яка упродовж останніх місяців набула суспільного резонансу й торкалася співпраці з соціалістичними партіями. Про це свідчило й ухвалене XLV з'їздом КПУ Звернення до виборців, у якому всі громадсько-політичні сили лівого напрямку закликалися до неодмінної підтримки на виборах комуністів [17].

Затверджений з'їздом виборчий список КПУ склався з 214 претендентів. У мажоритарних округах від КПУ було висунуто 223 особи.

Після підрахунку голосів Центральна виборча комісія 10 листопада 2012 року оприлюднила офіційні результати парламентських виборів: КПУ, здобувши 13,18% голосів у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі, отримала право на 32 мандати народних депутатів України. З 220 кандидатів у одномандатних виборчих округах, висунутих КПУ, перемоги не здобув жоден. Проте ще до оголошення офіційних результатів виборів лідер КПУ П. Симоненко заявив, що у виборчому окрузі № 16 Вінницької області перемогу здобула саме КПУ, маючи на увазі безпартійну самовисуванку О. Калетник [109]. Це свідчило, по-перше, про певну співпрацю з партією-партнером по ще діючій на той час парламентській коаліції – Партією регіонів, по-друге, уможливило створення фракції КПУ в парламенті VII скликання, відповідно до Закону України «Про регламент Верховної Ради України».

Таким чином, на виборах народних депутатів України 28 жовтня 2012 року КПУ підтвердила свій парламентський статус. Значну роль у цьому зіграли статус парламентської партії, що дозволило взяти повноцінну участь у формуванні виборчих комісій, співпраця у рамках парламентської коаліції з правлячою Партією регіонів, що зумовило відсутність адміністративного тиску, обрана ідеологічна позиція і широке застосування ЗМІ та зовнішньої реклами партії та її головних виборчих тез, фактор кризи у лівому русі України.

Участь у виборах народних депутатів України 28 жовтня 2012 року брали 22 політичні партії, і лише дві з них – КПУ і СПУ – представники лівого руху України. Крім висуванців від КПУ, жоден представник інших лівих партій не був обраний народним депутатом України. У представленій нижче таблиці наведені результати цих виборів для партій лівого руху України (див. табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Результати виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року для
партій лівого руху України*

Назва політичної партії	К-ть кандидатів у виборчому списку	К-ть кандидатів, висунутих в одномандатних округах	К-ть голосів «за»	Відсоток до кількості тих, хто взяли участь у голосуванні	К-ть обраних депутатів
КПУ	214	220	2687269	13,18	32
СПУ	155	58	93071	0,45	0
«Об'єднані ліві і селяни»	0	14	-	-	0
СДПУ(о)	0	1	-	-	0
Соціалістична Україна	0	4	-	-	0

* Джерело: [177].

Проведений політологічний аналіз функціонування лівого руху України в період з 2011 по 2012 роки свідчить про поглиблення кризи, в якій опинилися ліві партії.

Підкреслимо, що вперше з часів створення СПУ відбулася зміна голови партії. Проте ні головування В. Цушка, ні повернення на цю посаду О. Мороза, ні чергова його зміна на П. Устенка і запровадження посади лідера партії позитивно не відобразилися на її іміджі, не сприяли відновленню рейтингів і довіри виборців. Також не відбулося синергетичного ефекту від об'єднання навколо СПУ чотирьох політичних партій, що й засвідчили результати парламентських виборів 28 жовтня 2012 року: жоден представник СПУ не був обраний народним депутатом України. Слід відзначити, що СПУ стала другою партією, яка висунула на виборах свій виборчий список. Цей крок мав хоч і незначний, але позитивний відгук серед її прихильників та членів партії.

Зазначимо, що партія «Об'єднані ліві і селяни», до якої увійшли також представники п'яти партій, через обмеженість в часі, фінансовому ресурсі і

звуженою у зв'язку з особливістю сприйняття назви партії виборцями, електоральною базою не спромоглася висунути виборчий список, а взяла участь у виборах лише в одномандатних округах, де її кандидати теж не отримали перемогу.

Треба зазначити, що й інші ліві партії – СПУ, «Об'єднані ліві і селяни», СДПУ (о) та «Соціалістична Україна», які висували своїх кандидатів у народні депутати України, не досягли успіху і продовжили маргіналізуватися.

Таким чином, об'єднавчими процесами серед соціалістичних і соціал-демократичних партій, прагненням монополізувати лівий рух України, а також наявним статусом парламентської і учасником правлячої коаліції скористалася лише КПУ. Порівняно з парламентськими виборами 2007 року комуністи поліпшили свій результат в майже 2,5 рази, сформували фракцію у Верховній Раді України VII скликання і залишилися єдиною лівою партією, представленою у законодавчому органі держави.

Тому нескоординована діяльність лівих сил України, посилювана економічна-соціальна криза створювали умови для виникнення і загострення політичної кризи.

2.4 Євромайдан і його наслідки для лівих сил України

Завершенням чергових виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року розпочалася нова віха в історії політичної системи України, зокрема її лівому русі. За підсумками цих парламентських виборів було обрано 445 народних депутатів України, 32 з яких представляли КПУ. Приєднання до групи КПУ у Верховній Раді народного депутата О. Калетнік, яка брала участь у виборах шляхом самовисування, дозволило комуністам створити власну парламентську фракцію. Наявність у складі фракції

депутата-мажоритарника вимагав Закон України «Про регламент Верховної Ради України».

У Верховній Раді України VII скликання утворилася парламентська більшість за участі фракції «Партії регіонів», яка нараховувала 210 мандатів, та фракції Комуністичної партії України з 33 мандатами. Відповідно саме ці політичні сили взяли участь у формуванні керівництва парламенту, Кабінету Міністрів України, і на них лягла політична відповідальність за стан справ у державі. 13 грудня 2012 року головою Верховної Ради України було обрано представника фракції «Партії регіонів» В. Рибака, першим заступником голови члена фракції «Комуністичної партії України» І. Калетніка, заступником голови представника фракції «Свобода» Р. Кошулинського. Того ж дня, за поданням Президента України, парламент затвердив Прем'єр-міністром голову Партії регіонів М. Азарова. А 24 грудня 2012 року В. Янукович своїми указами затвердив і склад уряду: більшість міністрів зберегли свої портфелі і продовжили реалізацію євроінтеграційних намірів України.

Кризові тенденції у політичній системі України заклали виборче законодавство, вплив адміністративного ресурсу під час виборів народних депутатів України у 2012 році, про що свідчить, наприклад, неспроможність встановити результати виборів у п'яти одномандатних виборчих округах, домінування позиції партії влади в інформаційному просторі. Від самого початку роботи Верховної Ради України VII скликання політична криза лише поглиблювалася. Наведемо три особливості, які відрізняли діяльність парламенту цього скликання.

Першою характерною рисою діяльності Верховної Ради України VII скликання була відмова окремих народних депутатів України приєднуватися до депутатських фракцій партій, від яких вони були обрані. Окрім того, народні обранці з часом полишали свої парламентські фракції.

Ще до початку роботи парламенту VII скликання відмовилися вступати до фракції «Батьківщина» О. Табалов та А. Табалов, які були обрані від

«Об'єднаної опозиції» і брали на себе зобов'язання вступити до цієї фракції. 4 квітня 2013 року вже чотири народні депутати – В. Немілоствий, І. Скосар, Р. Стаднійчук та О. Канівець – також вийшли з лав фракції «Батьківщина». 6 червня 2013 року цю ж фракцію залишили В. Купчак та В. Кутовий. 18 червня 2013 року з неї був виключений В. Кравчук.

Голова фракції «Батьківщина» А. Яценюк, який фактично контролював висування кандидатів у народні депутати України від «Об'єднаної опозиції», звинуватив у політичній корупції голову Ради національної безпеки і оборони України А. Клюєва [55]. У той же час народні депутати України, які входили до фракцій «УДАР Віталія Кличка» та «Свобода», залишалися в складі фракцій. Політолог Д. Видрін зазначав, що народні депутати від «Батьківщини» піддалися на фінансові аргументи влади, натомість їхні колеги з фракції «УДАР Віталія Кличка» більш фінансово стабільні, а фракція «Свобода», сформована за ідеологічним принципом, ще більш стійка до розколу [114].

Усі народні депутати, які змінили свої політичні погляди і залишили фракцію «Батьківщина», почали співпрацювати з діючою на той час владою, що підтверджувало їхнє голосування спільно з фракціями Партії регіонів та КПУ. Виникли передумови для формування конституційної більшості у Верховній Раді України, лояльної до діючої влади, що давало можливість внести необхідні зміни до Конституції України.

Другою характерною рисою діяльності Верховної Ради України VII скликання стало порушення народними депутатами Конституції у частині персонального голосування. Народні депутати України, які входили до фракції «УДАР Віталія Кличка», з 5 лютого 2013 року протягом трьох тижнів блокували трибуну та президію парламенту, що унеможливило проведення пленарних засідань. Вимогою парламентарів стала необхідність вжиття заходів для організації персонального голосування кожним депутатом.

Наведемо приклад. 4 квітня 2013 року під головуванням В. Рибачка відбулося засідання Верховної Ради України, яке проходило в актовій залі комітетів парламенту, тобто не у сесійній залі. Рішення приймалися народними депутатами України шляхом підняття рук. Вищий адміністративний суд України визнав це засідання правомочним і таким, що відповідає законодавству України, а Президент України В. Янукович підписав ухвалені закони.

Виходом з кризи стало ухвалення змін до Закону України «Про регламент Верховної Ради України», згідно з якими, у разі виявлення на пленарному засіданні народним депутатом факту порушення вимог щодо особистого голосування шляхом голосування за іншого народного депутата розгляд питання порядку денного на його вимогу зупиняється, головуєчий на пленарному засіданні встановлює присутність депутата у залі засідань Верховної Ради і у разі його відсутності доручає Лічильній комісії вилучити картку такого депутата та передати її головуєчому на пленарному засіданні, після цього Верховна Рада має провести повторне голосування щодо пропозиції, яка ставилась на голосування останньою [127].

Третьою особливістю парламенту VII скликання стала позиція окремих парламентарів щодо мовного питання. Народні депутати України від фракції «Свобода» наголошували на неприпустимості користування іншими мовами, окрім української, їхніми колегами-парламентарями. Час від часу виникали конфлікти з представниками фракцій Партії регіонів та КПУ, які відстоювали позицію запровадження російської мови як другої державної.

Окрім того, політична криза посилювалася фактором утримання під вартою лідера «Об'єднаної опозиції» Ю. Тимошенко. Фракції «Батьківщина» разом з партнерами по опозиції – фракціями «УДАР Віталія Кличка» та «Свобода» мобілізували інформаційні ресурси на підтримку Ю. Тимошенко та залучили до переговорів щодо її звільнення міжнародну спільноту. Ув'язнення голови Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина» стало однією

з перепон до підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Треба наголосити, що всі процеси, які відбувалися в політичній системі та економіці України упродовж 2013 року підтримувалися або ж відбувалися за мовчазної згоди лівих сил. Парламентська КПУ синхронно голосувала з партією влади, позапарламентські ліві партії були деморалізованими після поразки на виборах і обмежувалися політичними заявами, які все більше стосувалися оцінок політичної ситуації в державі, геополітичних проблем та цивілізаційного вибору.

Серед проблем політичної системи 2010-2013 років дослідник О. Валевський виокремлює посилення авторитаризму, надмірну централізацію державної влади, неспроможність провести задекларовані економічні реформи, зменшення ролі парламенту та місцевих рад у прийнятті рішень, олігархізацію політичної та економічної сфер суспільства. Результатом стала неефективна економіка, корупція, розчароване та розколоте суспільство, несправедливий перерозподіл матеріальних благ, деградована правляча еліта [15, с. 136-140].

Політичні, а також соціально-економічні проблеми створювали підґрунтя для революційних подій.

Справжньою несподіванкою для українського суспільства стало рішення уряду 21 листопада 2013 року призупинити підготовку до підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. А вже 28-29 листопада 2013 року Президент України В. Янукович, виконуючи це рішення, заявив про неможливість укладання такої угоди. Це стало каталізатором наростання протестних дій. У центрі Києва почалися мітинги на підтримку євроінтеграційного курсу України. З 21 по 30 листопада ядром протестних акцій були студенти. За інформацією Центру соціальних і трудових досліджень, саме за їхньої участі та організації відбулися 120 з 296 протестів. Серед вимог і заяв молоді домінувала підтримка євроінтеграції. Зазначимо, що в той же час панувала дезорієнтованість громадян у виборі

геополітичного курсу розвитку: 81% опитаних не змогли його чітко визначити [3].

Ситуація загострилася в ніч на 30 листопада, коли спеціальними загонами міліції був розігнаний мирний мітинг і жорстоко побиті студенти столичних вишів.

Серед студентських організацій, які брали активну участь у Євромайдані, можна виокремити три. Перша – націонал-ліберальне громадське об'єднання «Відсіч», члени якого відстоювали права молоді на освіту в протестах 2009-2010 років. Друга – Студентська Координаційна Рада, яка сформувалася зі студентів київських та львівських університетів. Саме Студентська Координаційна Рада взяла на себе відповідальність представляти всіх студентів-протестувальників. Тісно співпрацюючи з опозиційними партіями, які сформували організаційне ядро Євромайдану, представники організації включалися до складу оргкомітетів Євромайданів у обласних центрах, куди також входили і представники «Відсічі».

Третя організація – незалежна студентська профспілка «Пряма дія» – була чи не єдиним студентським об'єднанням лівого спрямування. Вона висувала вимоги безкоштовної освіти, транспорту тощо, що кореспондувалися з гаслами парламентської опозиції, яка складала управлінське і координаційне ядро протесту. В той же час організація з точки зору лівої ідеології не висловила чітких пояснень помилок у діяльності державного апарату та не запропонувала моделі подальшого розвитку країни. В політичному плані профспілка відігравала роль групи лобістів деяких рішень лівого крила студентського протесту. Загальний політичний і соціальний внесок «Прямої дії» виявився значно меншим за Студентську Координаційну Раду і «Відсіч».

Участь в Євромайдані взяли також ліві громадські організації та неформальні рухи. Соціалістичне об'єднання «Ліва опозиція», в свою чергу, підтримало асоціацію України та Євросоюзу, проте виступила проти створення зони вільної торгівлі, яка, на їхню думку, знищила б

промисловість. Організація підтримала співпрацю з Європою в гуманітарній сфері, зміну виборчого, антикорупційного законодавства і реформу правоохоронної системи. Хоча, як зазначає активіст об'єднання В. Дудін, позиція членів організації не була одностайною [171].

Серед учасників Євромайдану, зокрема в протистояннях між пікетувальниками та спеціальними підрозділами міліції 19 грудня 2013 року на вулиці Грушевського в столиці, з'явилися і лівоорієнтовані активісти організації «Народний набат». Вони орієнтувалися на ідеологію соціального анархізму: пряму демократію, безкласове суспільство, захист екології і тварин. У той же час вони скептично висловлювалися щодо євроінтеграції України [44].

Очікувалося, що, окрім правих і ліберальних партій, які в основному проголошували націоналістичні гасла, в акціях протесту повинні були брати ліві сили. Та єдиною політичною партією, яка підтримала вимоги народного протесту, розширила їх соціальними вимогами, стала партія «Об'єднані ліві і селяни», про що йшлося в заяві її Політвиконкому від 9 грудня 2013 року [113]. На Євромайдані функціонував партійний намет і він також був єдиним постійним осередком лівої ідеї в революційних подіях.

Партія «Об'єднані ліві і селяни» запропонувала свій сценарій виходу з кризи. Він передбачав трансформацію постійно діючого пікету в альтернативний представницький орган – Народні збори, який би на законній, конституційній основі представляв інтереси тих громадян, хто не сприймав діяльність діючої на той час влади. Такі Народні збори дозволили б вийти за межі протестного електорату націонал-демократичного спрямування, об'єднати Схід і Захід, зберегти єдність українського народу. Як зазначали об'єднані ліві, важливо було відійти від вузького націонал-демократичного характеру протесту, перейти до пропозицій демократичних, соціально-орієнтованих, європейських реформ, які формалізувати у відповідній програмі дій. Ця програма мала стати основою передвиборчої програми єдиного кандидата в Президенти України на дострокових виборах.

У той же час КПУ, залишаючись єдиною парламентською лівою партією, підтримувала дії правлячої Партії регіонів і тодішнього президента В. Януковича. Націонал-демократичні сили, які домінували на Євромайдані, були ідеологічними опонентами КПУ. Оскільки протестувальники не висували соціальних питань, КПУ доводилося апелювати лише щодо світоглядних, мовних, релігійних позицій. Саме через слабкі аргументи в економічній, соціальній політиці діючої на той час влади КПУ поступово змирилася з демонтажем пам'ятника В. Леніну в центрі м. Києва, захопленням партійних офісів, що, врешті-решт, призвело до падіння рейтингу партії навіть серед її прихильників.

Спостережну позицію зайняла СПУ. Її лідер П. Устенко час від часу коментував у ЗМІ події, проте партія до протестних акцій так і не долучилась: до Євромайдану приєдналися рядові її члени, які брали участь у Народних віче. Як зазначав секретар Політвиконкому СПУ з масово-політичної роботи І. Панюта, серед мітингувальників було багато активістів СПУ, члени Політвиконкому, Київського міського комітету. Проте вони не робили акцент на демонстрації партійної символіки [94].

ПСПУ із самого початку не підтримувала протести, називаючи Євромайдан спланованою акцією за участі спеціальних служб США та Євросоюзу і вбачала в революційних подіях розгортання на території України неонацистських рухів [83].

Роздробленість лівих, недостатній авторитет партії-учасниці Євромайдану «Об'єднані ліві і селяни», велика підтримка партій правого спрямування не дозволили спрямувати протест у соціальне русло. Відбулася націонал-демократична революція, в результаті якої ліві сили України так і не знайшли місця в управлінні державою.

Як зазначала український соціолог Г. Довбах, на Євромайдані були відсутні традиційні профспілки, соціалістичні чи комуністичні політичні сили [71]. Причиною цього стало те, що за часів Радянського Союзу всі ліві структури і сама ідеологія були дискредитовані повним розчиненням у

тоталітарній владі. А в часи незалежності України саме комуністи та старі профспілки по-капіталістичному узурпували ресурси і виступали лобістами транснаціональних корпорацій. Натомість студентські та незалежні профспілки, феміністки, анархісти брали участь у Євромайдані. Саме вони мали б стати підґрунтям для оновлення лівих сил України.

Після розстрілу мирних протестувальників у центрі Києва 21-22 лютого 2014 року Голова Верховної Ради України В. Рибак склав з себе повноваження, а парламентська більшість перестала існувати. Парламент усунув тодішнього Президента України В. Януковича від виконання конституційних повноважень. За Конституцією України повноваження глави держави виконував спікер парламенту, яким 22 лютого 2014 року був обраний О. Турчинов. Також парламент поновив дію Конституції України, яка була прийнята у 2004 році, Україна фактично повернулася до парламентсько-президентської республіки.

Відповідно до Конституції України чергові вибори Президента України мали відбутися 29 березня 2015 року. Проте через вказані події Верховна Рада України прийняла рішення про призначення позачергових виборів Президента України 25 травня 2014 року [140]. Вони проводилися за тією ж законодавчою базою, що і президентські вибори 2010 року, та передбачали внесення кандидатами грошової застави у розмірі 2,5 мільйона гривень, виборчий процес розпочинався за 90 днів до дня голосування. Характерною особливістю тодішніх позачергових виборів Президента України 25 травня 2014 року є те, що частина виборців, яка опинилася на тимчасово окупованих територіях України – в Автономній республіці Крим, Донецькій і Луганській областях, – не брала участі в голосуванні.

Участь у виборах Президента України 25 травня 2014 року взяли 21 претендент, серед яких лише Перший секретар КПУ П. Симоненко репрезентував ліві сили України. Серед кандидатів також був і экс-соціаліст В. Цушко, який балотувався шляхом самовисування.

СПУ на позачергових виборах Президента не висувала свого кандидата, натомість підтримала О. Богомолець, яка балотувалася шляхом самовисування. Таке рішення прийняв Політвиконкомом СПУ 4 квітня 2014 року, про що йшлося у відповідній заяві «Україні потрібен народний президент» [90]. У свою чергу О. Богомолець жодних зобов'язань перед СПУ на себе не взяла.

Натомість ПСПУ проведення позачергових виборів Президента 25 травня 2014 року не визнала і не брала в них участь. Таку позицію партії висловила її лідер Н. М. Вітренко, посилаючись на ряд порушень Конституції України при їх оголошенні і проведенні [21].

У той же час Політрада партії «Об'єднані ліві і селяни» на своєму засіданні 12 квітня 2014 року прийняла рішення про підтримку кандидата в Президенти України представника крупного капіталу П. Порошенка [135]. Вона також схвалила проект Політичної угоди з кандидатом, але документ не був підписаний. Аргументуючи свою позицію, партія назвала П. Порошенка єдиним кандидатом, якого треба підтримати в умовах військових дій на Сході та необхідністю проведення виборів в один тур, аби в державі якнайшвидше з'явився легітимний президент.

У своїй передвиборчій програмі голова КПУ П. Симоненко традиційно апелював до наростаючої загрози становлення фашизму в Україні, ліквідації надбань Радянської влади та геополітичного вектору розвитку держави. Особливістю передвиборчої програми стало визначення класового ворога українського народу – олігархів [141].

Позачергові вибори Президента України, що відбулися 25 травня 2014 року, стали першими в історії незалежної України виборами президента, які пройшли в один тур. Перемогу в них отримав П. Порошенко з результатом 54,7% від тих, хто взяв участь у голосуванні. О. Богомолець, яку підтримала СПУ, посіла восьме місце: за неї проголосувало відповідно 1,91%. Кандидат від КПУ П. Симоненко посів дев'яте місце з результатом 1,51%. За самовисуванця В. Цушка проголосували 0,05% і він завершив

кампанію на 19 місці. В представленій нижче таблиці наведені результати виборів окремих кандидатів (див. табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Результати позачергових виборів Президента України 25 травня 2014 року*

Місце	Прізвище, ім'я, по батькові	% голосів виборців до тих, хто взяв участь у голосуванні	Кількість голосів виборців, поданих за кандидатів
1	Порошенко Петро Олексійович	54,7	9 857 308
2	Тимошенко Юлія Володимирівна	12,81	2 310 050
8	Богомолець Ольга Вадимівна	1,91	345 384
9	Симоненко Петро Миколайович	1,51	272 723
19	Цушко Василь Петрович	0,05	10 434

* Джерело: [177].

Таким чином, дискредитована КПУ і її лідер П. М. Симоненко, який фактично став єдиним кандидатом від партій лівого руху України на позачергових виборах Президента України 25 травня 2014 року, отримав найнижчу підтримку виборців, починаючи з 1991 року. Сприяло цьому і те, що у виборах не брали участь мешканці частково окупованих територій України, де підтримка КПУ була традиційно високою.

Обрання президента у травні 2014 року не розв'язало політичної кризи в Україні. Конституція України передбачала формування у парламенті коаліції депутатських фракцій, створення якої було неможливим у зв'язку з розпадом більшості у складі фракцій Партії регіонів і КПУ та відсутністю політичного компромісу між іншими фракціями та депутатами. Керуючись частиною другою статті 77, частинами шостою і сьомою статті 83, пунктом 1 частини другої статті 90 Конституції України та відповідно до пунктів 7 і 8 частини першої статті 106 Конституції України, Президент П. Порошенко

видав Указ про припинення повноважень Верховної Ради України сьомого скликання та призначив позачергові вибори на 26 жовтня 2014 року [128].

Парламент у ході більш, ніж двомісячної дискусії не спромігся внести зміни до виборчого законодавства. Пропозиції стосувалися зменшення терміну виборчої кампанії з 60 до 45 днів, запровадження пропорційної виборчої системи з відкритими виборчими списками, відновлення діяльності виборчих блоків. Проте вибори проводилися за старим законом, який передбачав обрання 225 депутатів за пропорційною системою і 225 за мажоритарною, 5%-й прохідний бар'єр, грошову заставу для партій і кандидатів, формування виборчих комісій шляхом обов'язкового включення представників від діючих парламентських фракцій і решту – за жеребкуванням тощо. Як і в 2012 році, ці вибори ставили в нерівні умови політичні партії, зокрема фактично унеможлилювали участь тих, що не мали необхідних фінансових ресурсів для внесення грошової застави і ведення кампанії.

У позачергових виборах народних депутатів України 26 жовтня 2014 року взяли участь 52 політичні сили. Серед них три партії лівого руху – КПУ, «Справедливість» та «Блок лівих сил України».

29 серпня 2014 року ІІІ позачерговий з'їзд КПУ прийняв рішення про участь партії в позачергових виборах народних депутатів України, висунув партійний список та кандидатів у одномандатних виборчих округах, затвердив виборчу програму «Мир – українській землі! Благополуччя – кожній сім'ї!». Партійний список очолив Перший секретар ЦК КПУ П. Симоненко.

У той же час керівними органами партії «Об'єднані ліві і селяни» було прийнято рішення про повернення до назви партії – «Справедливість». 16 червня 2014 року Державна реєстраційна служба України взяла до відома зміни у назві та установчих документах партії.

Відповідно до діючого на той час виборчого законодавства 16 серпня 2014 року відбувся I етап ІХ з'їзду партії «Справедливість», на якому було

прийнято рішення про підготовку до участі у позачергових виборах парламенту, затверджена нова редакція партійної програми. А вже 13 вересня на II етапі з'їзду партія «Справедливість» висунула 21 кандидата у мажоритарних округах і партійний список, затвердила передвиборчу програму «Час справедливості настає» [164]. Виборчий список очолив заступник голови партії О. Баранівський, а голова партії С. Ніколаєнко відмовився від балотування у зв'язку з роботою на посаді ректора одного зі столичних вищих навчальних закладів. До виборчого списку увійшли також представники Селянської партії України, які на час виборів призупинили своє членство. Це стало результатом домовленостей між партіями щодо підтримки на парламентських виборах.

В останній день реєстрації виборчих списків партій на виборах виборчий штаб партії «Справедливість» зробив заяву про неможливість її участі в багатомандатному загальнодержавному окрузі в зв'язку з фінансовими обставинами: партія не знайшла необхідної суми коштів для внесення грошової застави [164]. Участь у виборах взяли лише 12 кандидатів у одномандатних виборчих округах, яких зареєструвала Центральна виборча комісія.

Юридична колізія виникла з установчими документами в СПУ. 21 червня 2014 року на з'їзді СПУ були внесені зміни до Статуту та обраний новий голова партії, яким став М. Рудьковський. Проте Державна реєстраційна служба України не взяла до відома рішення з'їзду, які, до того ж, були оскаржені в суді. Це й призвело до того, що СПУ не змогла брати участь у виборах народних депутатів України 26 жовтня 2014 року.

Одним з ініціаторів і спонсорів іншої партії, яка у липні 2014 року отримала назву «Блок лівих сил України», виступив М. Рудьковський. Вона стала політичним проектом, який мав на меті об'єднати навколо проєвропейської лівоцентристської ідеології молодих громадян, які ще не брали участі у великій політиці.

За ініціативи політичної партії «Блок лівих сил України» 2 серпня 2014 року в м. Батурин відбувся Форум лівих та лівоцентристських сил України. Участь у ньому взяли представники партії-організатора, СПУ, партії «Справедливість», Соціал-демократичної партії України та ряду громадських організацій. Зазначимо, що захід носив декларативний характер і не мав організаційних чи політичних наслідків.

На з'їзді політичної партії «Блок лівих сил України» 14 вересня 2014 року було прийнято рішення про висування кандидатів у народні депутати України. Виборчий список очолив В. Шемаєв, який напередодні, 13 вересня 2014 року, увійшов до виборчого списку партії «Справедливість», але не дав згоди на балотування від неї.

Вже втретє ігнорувала парламентські вибори ПСПУ, пояснюючи це неконституційними нормами Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо необхідності внесення грошової застави для участі в перегонах.

Слід зазначити, що на той момент держава Україна вже втратила контроль над частиною своєї території. Тому, відповідно частини п'ятої статті 8 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», вибори на території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, а також в дев'яти округах Донецької і шести округах Луганської областей не проводилися.

За результатами виборів, які представлені в таблиці нижче, жоден з представників політичних партій лівого руху обраний народним депутатом України не був (див. табл. 2.8).

Такі результати виборів стали наслідком, окрім наявних кризових явищ у лівому русі України, неучасті у виборах громадян, які проживають на тимчасово окупованих територіях України, появи популістичної політичної сили на чолі з О. Ляшком та участь у виборах Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина», які оперували ідеологічними засадами лівоцентристів і

відтягнули частину їхніх голосів. Окрім того, для цих виборів стало характерним збільшення частки виборців, які голосували за ту партію, лідер якої їм більше подобався з 26% до 43,8 порівняно з виборами 2012 року. Про це свідчить соціологічне дослідження, проведене Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» спільно з Київським міжнародним інститутом соціології [95].

Таблиця 8

Переможці та результати позачергових виборів народних депутатів України
26 жовтня 2014 року для партій лівого руху*

Місце	Назва партії	% від тих, хто брав участь у голосуванні	Кількість голосів, відданих за партію
1	«Народний фронт»	22,14	3488114
2	«Блок Петра Порошенка»	21,82	3437521
3	«Об'єднання «Самопоміч»	10,97	1729271
4	Опозиційний блок	9,43	1486203
5	Радикальна партія Олега Ляшка	7,44	1173131
6	Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	5,68	894837
8	Комуністична партія України	3,88	611923
26	Блок лівих сил України	0,07	12499

* Джерело: [177].

Відповідно на поразку КПУ, список якої очолював дискредитований перший секретар П. Симоненко, та політичної партії «Блок лівих сил України», перший номер списку якої В. Шемаєв ще не набрав необхідного авторитету і політичного досвіду, також вплинуло непроведення виборів на тимчасово окупованих територіях країни. Проти КПУ спрацювало і те, що партія вже не мала такого потужного інформаційного ресурсу, як це було на попередніх парламентських виборах. Тому закономірним було навіть те, що 35% прихильників КПУ не вивчали списки партії і 24% знали лише першу п'ятірку [95].

Результатом парламентських виборів стало те, що уперше з часів незалежності України до Верховної Ради не було обрано жодного представника лівих сил. Також КПУ, яка брала участь у парламентських виборах 2014 року, не пододала 5%-й бар'єр і втратила статус парламентської політичної партії. Незважаючи на невходження до Верховної Ради України і основних конкурентів КПУ – партії «Всеукраїнське об'єднання «Свобода», парламентська коаліція «Європейська Україна», до складу якої увійшли фракції партій «Блок Петра Порошенка, «Народний фронт», «Об'єднання «Самопоміч», «Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина» та Радикальної партії Олега Ляшка, продовжили курс на заборону діяльності КПУ.

Переломним моментом у функціонуванні політичної системи України стало ухвалення 9 квітня 2015 року Верховною Радою Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [130].

У преамбулі закону зазначено, що його метою є недопущення повторення злочинів комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, будь-якої дискримінації за національною, соціальною, класовою, етнічною, расовою або іншими ознаками у майбутньому, відновлення історичної та соціальної справедливості, усунення загрози незалежності, суверенітету, територіальній цілісності та національній безпеці України. Фактично прийняттям цього закону парламент засудив комуністичний та націонал-соціалістичний тоталітарні режими в Україні, визначив правові основи заборони пропаганди їхньої символіки та встановив порядок ліквідації символів комуністичного тоталітарного режиму.

На виконання закону була прийнята постанова Кабінету Міністрів України від 27 травня 2015 року № 354 «Про порядок прийняття рішень щодо невідповідності діяльності, найменування та/або символіки юридичної особи, політичної партії, її обласної, міської, районної організації або іншого

структурного утворення, передбаченого статутом політичної партії, іншого об'єднання громадян вимогам Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [138].

Прийняття цих нормотворчих документів слугувало створенню незалежної комісії, яка провела перевірку на відповідність трьох комуністичних партій в Україні – КПУ [131], Комуністичної партії України (оновленої) [132] і Комуністична партія України робітників і селян [133]. На основі висновків комісії Міністерство юстиції України видало три накази, які визначають, що компартії України, зокрема, у своїй діяльності, у найменуванні, у символіці, статуті та програмі не відповідають вимогам ч.2 статті 3 вказаного закону. Касаційну скаргу, подану КПУ, Вищий адміністративний суд відхилив і залишив рішення про заборону діяльності партії без змін. Ці три політичні сили були позбавлені можливості взяти участь у місцевих виборах 25 жовтня 2014 року та проводити політичну діяльність на території України.

Намагаючись реабілітувати себе, 12 червня 2015 року КПУ разом з ПСПУ, Робочою партією, партією «Київська Русь» та 13 громадськими організаціями створили всеукраїнське громадське об'єднання «Ліва опозиція». Установчі збори об'єднання створили Координаційну раду, обрали співголовами П. Симоненка, Н. Вітренко, Р. Поварніцина, Г. Крючкова та В. Солдатенка, затвердили Маніфест організації, який кореспондувався з партійними програмами і торкався традиційних для КПУ і ПСПУ тем геополітичного нейтралітету України, запровадження російської мови як другої державної тощо. Під егідою «Лівої опозиції» було проведено ряд круглих столів, присвячених соціально-економічній та політичній ситуації в державі, видані відповідні заяви та резолюції. Учасники домовилися щодо спільної участі у місцевих виборах 2015 року [65] у форматі висування від різних партій, які увійшли до об'єднання.

У той же час у політичній системі України продовжували з'являтися нові політичні партії. Зокрема, Міністерство юстиції України 27 серпня 2014 року зареєструвало політичну партію робітників, селян та інтелігенції України, яка згодом була перейменована на партію «Соціалісти». Очолив політичну силу экс-соціаліст В. Цушко, а до керівних органів увійшли колишні члени Партії регіонів Л. Кожара, О. Плотніков та інші. Погодився стати консультантом голови партії засновник СПУ О. Мороз. 24 січня 2015 року відбувся з'їзд політичної партії «Соціалісти», на якому була прийнята партійна програма, за основу якої взяли програмні документи Болгарської соціалістичної партії та соціалістів Словаччини. Створена у переддень місцевих виборів партія, яка увібрала в себе політиків різних ідеологічних поглядів, дала підстави вважати її політичним проектом. Що і підтвердило згорання її активної діяльності після місцевих виборів.

Треба наголосити на тому, що місцеві вибори 2015 року були особливими не лише тому, що відбувалися згідно змін до законодавства і частина окупованої території України не брала в них участі, але й внаслідок того, що поза легітимним виборним контекстом опинилися дві найбільш відомі ліві партії – Соціалістична партія України та Комуністична партія України.

Уперше вибори місцевих рад проводилися на пропорційній основі за відкритими списками. Виборці мали змогу голосувати не лише за партію, прихильниками якої вони є, але й водночас за кандидата за округом, де вони мешкають, що суперечить класичній пропорційній системі виборів за відкритими списками. Закон передбачав таку систему визначення переможців виборів, при якій кандидат, який переміг у своєму окрузі, міг не отримати мандат через низькі результати партії, від якої він балотувався, у відповідному місті, районі, області.

Окрім того, в новій редакції Закону України «Про місцеві вибори» [134], прийнятий Верховною Радою України 14 липня 2015 року, було закладено низку дискримінаційних норм, що ускладнювали участь у

них політичних партій, перш за все, лівого спрямування: високий прохідний бар'єр, грошова застава, принципи формування виборчих комісій, нерівні можливості ведення інформаційної кампанії і т. д. Серед нововведень, які містив закон, і необхідність проводити з'їзди партій, на яких розглядати питання їхньої участі у виборах. Була посилена роль Центральної виборчої комісії, оскільки саме вона приймала рішення про включення партій до переліку тих, що допущені до участі у виборчих перегонах.

Представники КПУ через заборону бути суб'єктом виборчого процесу, відповідно до Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», балотувалися кандидатами в депутати місцевих рад шляхом висування від партії «Нова держава» [108].

Також у місцевих виборах 2015 року не брала участь і СПУ. Причиною цього стали внутрішньопартійні конфлікти та наявна юридична колізія, яка так і не була вирішена. Тому логічним є рішення Центральної виборчої комісії про невключення СПУ до переліку партій, допущених до місцевих виборів [25].

З-поміж 132 політичних партій, які брали участь у місцевих виборах 2015 року, лише п'ять – «Справедливість», «Соціалісти», Соціал-демократична партія України та Соціал-демократична партія України (об'єднана), «Союз лівих сил» – були представниками лівого руху і відкрито про це заявили. Також суб'єктами виборчого процесу були і близько десятка партій, які мали екологічне або соціальне ідеологічне забарвлення. Зазначимо, що діяльність політичної партії «Союз лівих сил» була відновлена після звільнення з в'язниці у 2014 році її голови В. Волги.

Слід відзначити, що порівняно з місцевими виборами 2010 року, більшість з них не ставила за мету участь у перегонах всіх партійних осередків, а зусилля були сконцентровані лише в тих регіонах, де існували і функціонували відносно потужні парторганізації. Це стосується партій «Справедливість», «Союз лівих сил», СДПУ(о).

Так, на цих виборах СДПУ залучила до балотування за своїми списками членів Атомпрофспілки і брала участь у містах, де концентровано мешкають енергетики-атомники (Енергодар, Славутич та інші). Протягом останніх чотирьох років прослідковується послідовна і системна робота партії з профспілками, які мають, на переконання її лідера Ю. О. Буздугана, стати соціальною базою партій лівого руху в Україні.

Найбільше представництво в місцевих радах серед партій лівоцентристського спрямування отримала партія «Соціалісти», якій вдалося переконати частину членів СПУ висунутися за їхніми списками та залучити значний фінансовий ресурс на проведення виборчої кампанії.

У представленій нижче таблиці наведені загальні результати місцевих виборів 2015 року для лівих партій (див. табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Результати місцевих виборів 25 жовтня 2015 року для партій лівого руху

України*

Назва політичної партії	Кількість кандидатів, висунутих партією, % до загальної кількості висунутих	Кількість обраних депутатів обласних, міських, районних у містах, районних рад / % до загальної кількості обраних	Кількість обраних голів міст, селищ, сіл / % до загальної кількості обраних
«Соціалісти»	2897 / 1,38	176 / 0,11%	5 / 0,05%
«Союз лівих сил»	448 / 0,21	36 / 0,02	1 / 0,01
«Справедливість»	659 / 0,31	32 / 0,02	1 / 0,01
СДПУ	142 / 0,07	2 / 0,001	- / -
СДПУ(о)	1 / -	- / -	- / -
«Нова держава» (КПУ)	3409 / 1,63	179 / 0,11	5 / 0,05

Продовження табл. 2.9

СПУ (члени партії, які балотувалися самовисуванням)	-	37 / 0,03	18 / 0,23
СелПУ	147 / 0,07	13 / 0,01	-
Загалом	7703	443	30

* Джерело: [177].

Місцеві вибори 25 жовтня 2015 року ще раз підтвердили кризу в лівому русі України. Порівняно з 2010 роком кількість депутатів місцевих рад від партій лівого руху зменшилася в 29 раз.

Після місцевих виборів 2015 року серед партій лівого руху України свою активну діяльність продовжує лише партія «Союз лівих сил». 26 березня 2016 року на своєму з'їзді вона оновила керівні органи, до яких увійшли колишні члени КПУ, СПУ та партії «Соціалісти». Цим кроком вона заявила про можливість об'єднання на її базі лівоцентристських партій. Була й оновлена ідеологічна складова, відповідно до якої партія сповідує принципи соціальної справедливості та багатовекторної зовнішньої політики держави [143]. Традиційним для «Союзу лівих сил» залишилася позиція щодо збереження культурного різноманіття народів, що мешкають на території України, питання моралі і духовності.

Того ж дня, 26 березня 2016 року, політична партія «Соціалісти» на своєму офіційному сайті опублікувала заклик її голови В.Цушка до об'єднання лівих і лівоцентристських партій та текст відповідної декларації принципів об'єднання [40]. В основному документ містить програмні засади партії «Соціалісти», поточні оцінки політичної та соціально-економічної ситуації та заклики до поєднання зусиль. Проте запропонована Декларація принципів об'єднання лівих та лівоцентристських сил не визначає механізмів об'єднання і, по суті, є закликом до приєднання до партії.

Згодом з партії «Соціалісти» вийшли О. Мороз та В. Цушко, які 30 липня 2016 року створили нову політичну партію «Правда і справедливість», назвавши її ідеологічною спадкоємицею СПУ.

Отже, складна соціально-економічна ситуація, політична криза 2013-2014 років, які вимагали нових рішучих дій з боку орієнтованих на соціальну справедливість політичних сил, так і не спонукали до активних дій лідерів лівих політичних партій.

Слід зазначити, що держава Україна втратила контроль над частиною власної території, де підтримка лівих сил, особливо КПУ, була чи не найбільшою з-поміж інших регіонів. При цьому КПУ, яка спільно з Партією регіонів спровокувала політичну кризу 2013-2014 років, була остаточно дискредитована і втратила підтримку виборців, що й підтвердили позачергові вибори Президента України 25 травня 2014 року.

Таким чином, у результаті позачергових виборів народних депутатів України 26 жовтня 2014 року жоден представник лівих партій не був обраний до парламенту. У Верховній Раді України сформувалася праволіберальна більшість. Структура ідеологічних поглядів громадян та парламентських фракцій мала суттєві розбіжності, що одразу стало передумовою виникнення політичної та соціально-економічної кризи. Також зменшення кількості обраних депутатів місцевих рад за підсумками місцевих виборів 25 жовтня 2015 року в майже 30 разів порівняно з місцевими виборами 2010 року засвідчило поглиблення кризи в лівому русі України і згорання лівої ідеології в українському суспільстві.

Висновки до розділу 2

Політологічний аналіз діяльності інститутів лівого руху сучасної України дозволив зробити такі висновки.

1. Політична криза 2007 року найбільше відбилася на електоральній підтримці партій лівого спрямування. Своє представництво у законодавчій і виконавчій владі втратила СПУ, що призвело до її чергового розколу і відновлення діяльності партії «Справедливість». КПУ, залишившись у парламенті, монополізувала право на ліву ідеологію в українському суспільстві та продовжила співпрацю з олігархічною Партією регіонів. В цілому посилилася маргіналізація партій лівого руху України, продовжилася тенденція на подрібнення партій і появи нових.

2. Створення і діяльність Блоку лівих та лівоцентристських сил не вирішили стратегічних завдань і не досягли мети – об'єднання інститутів лівого руху. Президентські вибори 2010 року виявилися провальними для партій лівого руху України та їхніх кандидатів. Був створений черговий неприродний політичний союз лівих і представників крупного капіталу, парламентська коаліція за участі Партії регіонів, КПУ і Блоку Литвина. Після місцевих виборів 2010 року всі ліві партії втратили підтримку порівняно з попередніми виборами.

3. Аналіз тенденцій розвитку лівого руху України показав необхідність ліквідації багатьох лівих і лівоцентристських партій, зміни назви партій, проведення внутріпартійних праймеріз для визначення лідера політичної сили і, найголовніше, через сучасні засоби комунікації налагодження постійного діалогу із електоратом для повернення лівому руху статусу такого, що впливає на здійснювану політику.

4. Характерною рисою об'єднавчих процесів у лівому русі, які відбувалися у 2011 році, була відсутність чітких поглядів на механізми фінансування і сучасних методів ведення агітаційної та пропагандистської роботи. Антиолігархічна позиція, з одного боку, закривала шляхи фінансових вливань для діяльності партій, а з іншого – не давала доступу лідерам партій до провідних ЗМІ, через які планувалося розширити електоральну базу, в тому числі і залучивши малий і середній бізнес, на підтримку якого виступали соціалісти і соціал-демократи.

5. Об'єднавчі процеси навколо соціалістичних і соціал-демократичних партій України в 2011 році завершилися невдачею. Основна мета щодо консолідації лівих сил і зменшення суб'єктів політичної системи країни, які є представниками лівих сил, не була досягнута.

6. У розв'язанні політичної кризи в Україні 2013-2014 років ліві сили зайняли пасивну другорядну роль. Єдиною лівою партією, яка взяла участь у Євромайдані, стала партія «Об'єднані ліві і селяни». Проте, не маючи значної підтримки серед громадян, вона не змогла вплинути на революційні події, змінити їх з націонал-демократичного шляху на соціал-орієнтований. Певний внесок у зміну влади в Україні в 2014 році під час Євромайдану внесли і представники лівих громадських організацій та неформальних рухів.

Отже, після поразки на позачергових виборах до Верховної Ради України 2014 року ліві сили остаточно втратили представництво в законодавчій і виконавчій владі, а діяльність КПУ була заборонена на території України.

Окреслені тенденції до занепаду і втрати представництва лівого руху у виконавчій і законодавчій владі зумовлені не лише невдалими об'єднаннями політичних партій у різних форматах. Вплив на це мали інші чинники, зокрема роль лідера в лівому русі та участь лівих партій України в міжнародному лівому русі, які будуть досліджені в розділі 3.

РОЗДІЛ 3

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ЛІВИЙ РУХ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ О НОВЛЕННЯ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

3.1 Роль політичних лідерів у створенні та функціонуванні лівого руху в Україні

У сучасних умовах політичне лідерство досить відчутно впливає на перебіг політичних подій. Ролі політичного лідерства присвячено багато наукових робіт українських вчених, зокрема І. Бекешкіної, Д. Видріна, В. Горбатенка, Ф. Кирилюка, І. Кураса, Б. Кухти, В. Литвина, О. Майбороди, А. Пахарєва та інших. Здебільшого при проведенні досліджень діяльності лідерів політичних партій України лівого спрямування увага науковців приділялася їхній ролі в розвитку політичної системи України. В той же час в оцінках і дослідженнях недостатньо ґрунтовно проаналізовано залишається їхня роль у функціонуванні лівого руху. Не висвітлено і роль лідерів політичних партій в умовах деідеологізації політичної системи України і суспільства в цілому. Але при цьому дана проблема стає домінуючою при визначенні симпатій виборців на виборах. Згадане протиріччя і обумовлює актуальність дослідження цього питання.

Відповідно до соціологічних досліджень, проведених Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» спільно з Київським міжнародним інститутом соціології, з 2007 по 2014 роки з 28,3% до 43,8% зросла частка виборців, які головним критерієм при виборі політичної партії, за яку вони віддають голоси на виборах, вважають лідера партії [95].

Серед політичних лідерів можна виокремити керівників партій, фракції яких представлені у Верховній Раді. Це В. Кличко та В. Гройсман (партія «Блок Петра Порошенка «Солідарність»»), А. Яценюк («Народний фронт»), А. Садовий («Об'єднання «Самопоміч»), Ю. Тимошенко (ВО «Батьківщина»),

О. Ляшко («Радикальна партія Олега Ляшка»), Ю. Бойко і О. Вілкул («Опозиційний блок») та інші.

Водночас характерною ознакою політичних партій лівого руху є відсутність у їхніх назвах прізвищ лідерів, що, з одного боку, підкреслює ідеологічну приналежність, а з іншого – рейтинг лідерів підвищив або понизив електоральну підтримку.

За традиційним визначенням словників і енциклопедій, політичний лідер – це впливовий учасник політичного процесу, який незалежно від формального статусу намагається і здатний консолідувати зусилля людей, спрямувати їх на досягнення спільних цілей, які він висунув. Він може очолювати державу, велику соціальну чи соціально-етнічну спільноту, політичну партію, суспільно-політичний рух, громадсько-політичну організацію [10].

З-поміж керівників політичних партій, які належать до лівого руху України, проаналізуємо діяльність тих лідерів, які привели очолювану партію до перемоги на парламентських чи президентських виборах або ж займали найвищі державні посади.

Проведений аналіз свідчить, що для лівого руху України характерною ознакою керівництва партіями є лідерський, авторитарний тип управління. З одного боку, до цього спонукає діюче законодавство, юридичні норми і вимоги до керівництва політичними партіями. Наприклад, керівник партії є підписантом рішень колективних органів управління. З іншого боку, на це впливає попередній досвід партійно-номенклатурної роботи за радянських часів, коли майже всі очільники лівих партій України проходили Вищу партійну школу. Тому в статутах партій, як правило, закладалися механізми одноосібного прийняття рішень щодо членства в партії, припинення діяльності партійної організації, право вирішального голосу тощо.

До плеяди фундаторів лівого руху України з моменту її незалежності можна віднести засновників Соціалістичної партії України – О. Мороза,

Селянської партії України – О. Ткаченка, Соціал-демократичної партії України – Ю. Буздугана та Комуністичної партії України – П. Симоненка.

Восени 1991 року були створені дві ліві партії – Соціалістична партія України і Селянська партія України, основний загальний становили заборонені тоді комуністи. Головою СПУ був обраний О. Мороз, колишній секретар районного комітету КПУ радянських часів [100, с. 25-40, 28].

Лідер СПУ О. Мороз народився в центральній частині України в 1944 році в селі Буда Таращанського району на Київщині. У 1965 році закінчив Українську сільськогосподарську академію за фахом «інженер-механік». Упродовж 1965–1966 років проходив службу в армії. Після звільнення у запас працював викладачем і завідувачем відділення Таращанського радгоспу-технікуму. У 1974-1976 роках – на інженерних посадах у Київському об'єднанні «Сільгосптехніка». З 1976 року перебував на партійній роботі: працював завідувачем сектора, заступником завідувача відділу Київського обкому КПУ, першим секретарем партійних комітетів обласних організацій та установ Київщини. В умовах заборони КПУ був ініціатором і організатором створення СПУ, з якої вийшов в 2014 році [49]. У 1996–2007 роках – народний депутат України. Двічі – у 1994-1998 та 2006-2007 роках обирався головою Верховної Ради. Також був головою Комітету Верховної Ради з питань агропромислового комплексу та земельних відносин у 1998–2000 роках [112, с. 467]. О. Мороз сприяв забороні КПУ в 1991 році, сподіваючись на оновлення старої комуністичної системи, проте сам виявився нездатним подолати власні амбіції і схильність до вождизму.

Ще однією політичною силою, яка мала високу підтримку серед громадян, була Селянська партія України. Ініціатором її створення був відомий радянський політичний діяч, який у 1992 році обіймав посаду міністра сільського господарства УРСР – О. Ткаченко. Організаційною основою партії стала Селянська спілка України. Проте фактичний засновник новоствореної політичної сили не міг її очолити, обіймаючи на той час посаду міністра сільського господарства. На першому з'їзді СелПУ у січні

1992 року головою партії було обрано директора радгоспу з Херсонщини С. Довганя.

СПУ і СелПУ з моменту створення позиціонували себе як партійні структури, опозиційні до нової влади [173, с. 190, 264, 472, 491].

Ініціатор створення СелПУ О. Ткаченко народився в 1939 року в місті Шпола Черкаської області. У 1963 році закінчив Білоцерківський сільськогосподарський інститут за спеціальністю «вчений агроном» і Вищу партійну школу при ЦК КПРС. З 1966 року – на комсомольській роботі, був першим секретарем Таращанського райкому комсомолу. З 1970 року – на партійній роботі: завідувач відділу, секретар, перший секретар Таращанського райкому КПУ, інспектор ЦК КПУ. У 1982-1985 роках – голова виконкому Тернопільської обласної ради. З 1985 року переходить працювати в уряд УРСР: міністр сільського господарства, перший заступник і голова Держагропрому. Після серпневих подій 1991 року близько року знову працював міністром сільського господарства. У 1994-2007 роках обирався депутатом Верховної Ради України, був першим заступником голови парламенту, а у 1998-2000 роках – Головою Верховної Ради. Одночасно в 1996–2001 роках був заступником голови СелПУ. Після невдалої спроби стати Президентом України, у листопаді 2001 року перейшов до лав КПУ, де став членом Президії Компартії України [112, с. 713].

Другою знаковою фігурою в СелПУ був її лідер С. Довгань, який народився в 1952 році в селі Токарівка Білозерського району Херсонської області. У 1974 році він закінчив Херсонський сільськогосподарський інститут ім. О. Цюрупи за спеціальністю «агроном». С. Довгань є доктором сільськогосподарських наук, заслуженим працівником сільського господарства України. Більше 20 років пропрацював у сільськогосподарській сфері на Херсонщині на посадах агронома, головного агронома, директора ряду радгоспів. Обирався народним депутатом II-III-IV і V скликань Верховної Ради України. Голова СелПУ у 1992-2003 роках і з 2011 по

2013 роки. У парламенті очолював фракцію партії, був членом Комітету з питань фінансів і банківської діяльності. З 2003 року перейшов на державну службу, був першим заступником міністра аграрної політики України, головою Херсонської облдержадміністрації [173, с. 190].

Прихильники соціал-демократичної ідея також воліли створити свою політичну структуру. У березні 1993 року Міністерство юстиції України завершило оформлення утворення СДПУ, до якої увійшла й Об'єднана соціал-демократична партія України. Очолив партію Ю. Буздуган, який народився на західній Україні в 1962 році, в м. Новоселиця Чернівецької області. У 1984 році закінчив фізичний факультет Київського державного університету ім. Т. Шевченка. Після закінчення університету працював на кафедрі астрономії. У 1990 році обраний депутатом Шевченківської райради міста Києва, був головою постійної комісії, а згодом й відділу з питань освіти, молоді та спорту. З вересня 1993 року – керівник підвідділу міжнародної торгівлі та іноземних інвестицій Антимонопольного комітету України. Обирався народним депутатом України II скликання з 1994 по 1998 роки, очолював Комітет з питань соціальної політики та праці [54].

У жовтні 1993 року, після тривалих протистоянь у суспільстві, було відроджено Комуністичну партію України, яку зареєструвало Міністерство юстиції України, відмінивши заборону цієї партії в серпні 1991 року. Першим секретарем КПУ було обрано П. Симоненка. КПУ також виступило опозиційною структурою до діючої тоді влади [173, с. 226–228, 478].

Лідер Компартії України П. Симоненко народився на сході України в серпні 1952 року в Донецьку. У 1974 році закінчив Донецький політехнічний інститут за фахом «гірничий інженер-електромеханік». У 1991 році захистив диплом політолога у Київському інституті політології і соціального управління. У 1974-1975 роках працював конструктором проектного інституту «Дондипровуглемаш». З 1975-1988 роки – на комсомольській роботі, де пройшов шлях від секретаря міськкому і секретаря Донецького обкому до секретаря ЦК ЛКСМУ. У 1988-1991 роках на партійній роботі:

перший секретар Маріупольського міськкому КПУ, секретар з ідеологічної роботи, другий секретар Донецького обкому КПУ. Після заборони КПУ працював заступником директора об'єднання «Укрвугіллямаш». На початку 1993 року обраний першим секретарем Донецького обкому, а в червні того ж року – першим секретарем ЦК КПУ, посаду якого зберігає дотепер. У 1994-2014 роках обирався депутатом Верховної Ради України, в складі якої очолював фракцію комуністів, входив до парламентських комітетів з питань правової реформи та політики, з питань культури і духовності, був членом парламентської делегації в Парламентській асамблеї Ради Європи і Міжпарламентської асамблеї держав-учасниць СНД [112, с. 664].

Проведений аналіз біографічних даних свідчить про деякі характерні особливості лідерів політичних партій, які фактично стали засновниками лівого руху в сучасній Україні. По-перше, О. Мороз, О. Ткаченко, С. Довгань, Ю. Буздуган та П. Симоненко народилися на території сучасної України. Крім лідера СДПУ, всі раніше працювали в структурах комсомолу та КПУ радянської доби, що, безумовно, і сформувало їхній світогляд та ідеологічні переконання. По-друге, лідери лівоцентристських СПУ та СелПУ народилися в центральній частині України і мали вищу аграрну освіту, тоді, як перший секретар КПУ П. Симоненко – представник промислового Донбасу і має інженерну освіту, а голова СДПУ Ю. Буздуган – уродженець Західної України. По-третє, всі лідери, крім П. Симоненка, займали державні посади і мають управлінський досвід. Характерно, що О. Мороз був лідером СПУ 23 роки, П. Симоненко очолює КПУ також більше 23 років, Ю. Буздуган є головою СДПУ теж понад 23 роки, С. Довгань керував СелПУ більше 10 років, а О. Ткаченко був головою СелПУ 5 років, проте тривалий час опосередковано впливав на розвиток і будівництво партії.

До другого покоління лідерів політичних партій лівого руху України за часів незалежності можна віднести голову Прогресивної соціалістичної партії України Н. Вітренко, голову партії «Справедливість» у 2001-2009 роках І. Чижа, голову партії «Справедливість» з 2009 року С. Ніколаєнка, голову

партії «Народна влада» з 2010 по 2011 роки Й. Вінського, голову партії «Союз лівих сил» В. Волгу, голову Соціал-демократичної партії України (об'єднаної) з 1998 по 2007 роки В. Медведчука, голову партії «Соціалісти» В. Цушка, голову КПРС Л. Грача.

Незважаючи на те, що Соціал-демократична партія України (об'єднана) була утворена ще у 1990 році, справжньої політичної ваги в політичній системі України вона набула лише з обранням головою партії В. Медведчука у 1998 році. Політик народився у 1954 році в селі Почет Абанського району Красноярського краю РСФСР. У 1978 році закінчив юридичний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка. З 1997 року по 2002 року був народним депутатом України, займав посади заступника Голови Верховної Ради України та першого заступника Голови Верховної Ради України. З 2002 по 2005 роки – Глава Адміністрації Президента України. Авторству В. Медведчука належать численні наукові праці, присвячені розвитку соціал-демократичної ідеології в Україні. Після поразки Опозиційного блоку «Не так!», до якого входила СДПУ(о), на парламентських виборах 2006 року подав у відставку з посади голови партії, яка була прийнята з'їздом у 2007 році.

У політичній системі України 3 липня 1996 року з'явилася і в початкові роки діяльності відіграла помітну роль у внутрішньополітичному житті держави ліворадикальна партія – Прогресивна соціалістична партія України на чолі з Н. Вітренко. Партія була створена внаслідок конфлікту і розколу в керівництві СПУ. Н. Вітренко, В. Марченко та інші колишні представники керівних органів СПУ також виступили проти деяких положень програми соціалістів і особисто лідера партії О. Мороза [100, с. 25-40, 29].

Голова Прогресивної соціалістичної партії України Н. Вітренко народилася у 1951 році в Києві. У 1973 році закінчила Київський інститут народного господарства за спеціальністю «статистика», є доктором економічних наук. Працювала на різних посадах у Держплані УРСР, Академії наук України, на викладацькій роботі. У 1995-2002 роках обиралася

народним депутатом України. До квітня 1996 року входила до складу Політради СПУ і була редактором теоретичного журналу соціалістів «Вибір». В парламенті очолювала фракцію прогресивних соціалістів. Серед лідерів лівих партій має найбільш характерні харизматичні якості [173, с. 149].

У 1999 році в СПУ стався другий розкол, у результаті якого група членів партії на чолі з першим секретарем Політради СПУ І. Чижем через незгоду з позицією О. Мороза в ставленні до виконавчої влади і ролі СПУ в суспільстві вийшли з СПУ та створили нову партію, яка отримала назву «Всеукраїнське об'єднання лівих «Справедливість». Очолив партію І. Чиж, який народився у 1952 року в селі Пишки Старосинявського району Хмельницької області. Закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Т. Шевченка, працював секретарем виконкому Цимбалівської сільради Старосинявського району. З 1975 року працював у редакціях Старосинявської районної газети «Колос» і Хмельницької обласної газети «Радянське Поділля». У 1985-1994 роках – інструктор, завідувач відділу зв'язків з радами, політичними і громадськими організаціями Хмельницького обкому КПУ, завідувач відділу розвитку соціально-культурної сфери Хмельницького облвиконкому, завідувач відділу розвитку соціально-культурної сфери Хмельницької облдержадміністрації. З 1994 по 1999 роки був секретарем Політради СПУ. У 2003-2006 роки – голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України [8].

У 2006 році, на знак протесту проти висування кандидатури О. Мороза на посаду голови Верховної Ради України та створення парламентської коаліції разом з КПУ і Партією регіонів, СПУ залишає перший секретар Політради Й. Вінський. Протягом 2007-2009 років він перебуває в лавах Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина», а згодом, у 2010 році, очолює політичну партію «Народна влада», яка вже в 2011 році входить до об'єднаної партії «Об'єднані ліві і селяни».

Заступник голови партії «Справедливість» Й. Вінський народився у 1956 році в селі Лошківці Дунаєвецького району Хмельницької області. Закінчив Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут за спеціальністю «інженер-механік». Працював інженером у аграрних підприємствах Хмельницької області, був членом КПРС, навчався у Вищій партійній школі при ЦК КПУ. З 1981 по 1991 роки перебував на комсомольській та партійній роботі. Обирався народним депутатом України II-VI скликань, з 2007 по 2009 рік працював міністром транспорту та зв'язку України [8].

У 2007 році, після поразки СПУ на позачергових виборах народних депутатів України, партію залишає 17 номер списку на виборах 2006 року – В. Волга, який згодом засновує власний політичний проект – партію «Союз лівих сил».

В. Волга народився у 1968 році в місті Северодонецьку Ворошиловградської області УРСР. У 1990 році закінчив Севастопольське вище військово-морське інженерне училище і здобув кваліфікацію інженера-механіка. Навчався в Інституті демократії у Вашингтоні, вивчав банківську справу в Австрії. Обирався народним депутатом України V скликання за списками СПУ. У 2010-2011 роках очолював Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України. У 2014 році, після завершення строку відбуття покарання за корупційні діяння на посаді керівника Держфінпослуг, відновив діяльність партії «Союз лівих сил».

Після поразки на виборах до Верховної Ради України 2007 року, у 2009 році відбувся черговий розкол в СПУ, в результаті якого секретарі Політради СПУ С. Ніколаєнко та О. Баранівський були виключені з партії. Разом з групою колишніх членів СПУ вони вступили до партії «Справедливість», яку очолив С. Ніколаєнко. Він народився у 1956 році в селі Богданівка на Кіровоградщині. В 1978 році закінчив Українську сільськогосподарську академію за фахом «інженер-механік». Працював викладачем технікуму, секретарем Каховського міськкому комсомолу,

директором Красноперекопського профтехучилища, інструктором відділу науки і навчальних закладів і завідувачем оргвідділу Херсонського обкому партії, головою ради Нижньосірогозького району. У 1991-1994 роках – заступник начальника Херсонського обласного управління освіти. Обирався народним депутатом України II, III, IV та V скликань, був секретарем, головою Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, у 2005-2007 роках очолював міністерство освіти і науки України [7].

У 2010 році, через незгоду з позицією керівництва КПУ, з партії виключають багаторічного соратника П. Симоненка – першого секретаря Кримського республіканського комітету КПУ Л. Грача. В 2011 році він був обраний головою Ради Комуністичної партії робітників і селян, а вже в 2012 році – виключений з неї за узурпацію влади і вождизм. Він народився у 1948 році в селі Бродецьке Вінницької області. Закінчив Кубанський університет за фахом «правознавство». У 1980-х роках став випускником Вищої партійної школи при ЦК КПУ. З 1998 по 2002 роки був Головою Верховної Ради Автономної Республіки Крим, був народним депутатом України IV-VI скликань, головою Комітету з питань прав людини у 2006-2007 роках. У 2013 році він очолив Комуністичну марксистсько-ленінську партію України, а після анексії Криму вступив до лав партії «Комуністи Росії».

У 2014 році в політичній системі України з'явилася ще одна політична партія лівого спрямування – «Соціалісти», яку очолив В. Цушко. Він народився 1963 року в селі Надрічне Тарутинського району Одеської області. Закінчив у 1988 році Одеський сільськогосподарський інститут, отримав спеціальність «економіст». Обирався народним депутатом України II і III скликань від СелПУ. У 2001 році В. Цушко і редактор газети «Сільські вісті» І. Бокий створили «Партію захисту інтересів селян України», структуру якої побудували на базі передплатників газети «Сільські вісті». Партія була зареєстрована у вересні 2001 року, але вже в січні 2002 року злилася з СПУ. У 2002 та 2006 роках В. Цушко обирався депутатом Верховної Ради за

виборчим списком СПУ. В липні 2006 року обраний першим секретарем політради СПУ і керівником партійної фракції в парламенті. У 2006-2007 роках був міністром внутрішніх справ України, у 2010 році – міністром економіки України, а з 2010 по 2014 роки очолював Антимонопольний комітет України. 24 липня 2010 року його обрано головою СПУ. У липні 2011 року В. Цушко оголосив про намір залишити пост голови Соцпартії, пояснюючи своє рішення неможливістю поєднувати державну службу і партійну діяльність [178].

Проведений аналіз функціонування лівого руху в Україні, біографічних відомостей лідерів політичних партій лівого політичного спектру, які були створені шляхом відокремлення від вже створених політичних партій, дозволяє зробити певні висновки.

Всі ліві лідери одержали солідний досвід парламентської боротьби та управлінської діяльності, в тому числі на різних парламентських і державних керівних посадах у роки незалежності. Більшість з них має досвід партійно-номенклатурної роботи в комсомолі або ж в партійних структурах комуністичної партії радянського періоду. Тобто є обізнаними з теорії і практики партійного будівництва, методам і способам проведення ідеологічної роботи тощо.

Однією з проблем політичного лідерства в лівому русі України є питання омолодження керівництва. Виокремлюється необхідність інтелектуальних, політичних, культурних лідерів, носіїв національної самосвідомості, які складають ядро політичної еліти. Однією з головних тенденцій, що характеризують цей процес, є омолодження еліти як регіонального рівня, так і національного. Якщо для порівняння взяти середній вік політичних лідерів різних рівнів у радянський період, то навіть з початком процесів реформ в СРСР було важко знайти відомого політика, молодшого п'ятдесяти років [91, с. 14]. Це характерна ознака лідерів лівих партій сучасної України.

Лідери сучасних політичних партій лівого спрямування були представниками, перш за все, регіональних еліт, що дозволяло їм обиратися народними депутатами України за мажоритарними округами. Консолідація зусиль в законодавчій роботі та політичній діяльності впливала з необхідності створення парламентської фракції, конструктивної роботи у Верховній Раді та посилення впливу партії в суспільстві. Згодом цей чинник нівелювався, і наявність мажоритарної чи змішаної системи виборів зараз вже не є об'єднуючим чинником народних депутатів України за ідеологічною ознакою. Нова система виборів дещо змінила склад парламенту, разом із тим через відсутність фракцій лівих партій парламент є розбалансованим та ідеологічно однорідним.

Лідери лівих сил відіграли значну роль у розпорошенні лівого руху України, розколі найавторитетніших партій, створенні великої кількості політичних партій, близьких за ідеологією. І це – незважаючи на великий електоральний запит. Виборці від виборів до виборів підтримували українських лівих, їхні програми, сподівалися на об'єднання парламентарів задля створення опозиції діючій ліберально-олігархічній владі, зміни вектору розвитку держави на соціально-орієнтований. Але такого поєднання зусиль не відбувалося, традиційний електорат лівих старів, молодь ідеологію не розуміла, партій ставало більше, що відображалось на кількості голосів виборців, чисельності парламентських фракцій і, врешті-решт, призвело до втрати представництва у Верховній Раді. Це суттєво вплинуло на розвиток суспільства, захисту інтересів громадян.

Партії, які утворилися внаслідок розколу КПУ, СПУ, СДПУ в умовах олігархізації суспільства, посилення впливу грошей, ЗМІ, інтернету не змогли отримати достатню підтримку виборців для проходження до парламенту, починаючи з 2007 року. Це свідчить, в тому числі, і про недостатню впливовість, харизматичність, авторитет лідерів, які їх очолили. Не маючи власних потужних ЗМІ і фінансових ресурсів, вони не змогли переконати виборців у своїй здатності вирішити наболілі соціально-

економічні питання. Окрім того, лідерів лівих партій України перманентно дискредитували опоненти через підконтрольні ЗМІ.

За часи незалежності України ліві так і не спромоглися на отримання парламентської більшості, не мали достатньої кількості народних депутатів для самостійного формування уряду.

Не були реалізовані президентські амбіції лідерів політичних партій лівого руху України. У таблиці, представленій нижче, наведені результати участі кандидатів у виборах Президента України від лівих партій України (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Динаміка кількості голосів у %, відданих за кандидатів у Президенти України від лівих партій на президентських виборах*

Кандидат (партія, від якої висувався)	1994 рік	1999	2004	2010	2014
П. М. Симоненко (КПУ)	-	I тур – 22,24% II тур – 37,8%	4,97%	3,54%	1,51%
О. О. Мороз (СПУ)	13,1%	11,29%	5,82%	0,38%	-
Н. М. Вітренко (ПСПУ)	-	10,97%	1,53%	-	-
В. О. Волга («Громадський контроль»)	-	-	0,04%	-	-
В. П. Цушко (самовисування)	-	-	-	-	0,05%
В. В. Онопенко (СДПУ(о))	-	0,47%	-	-	-
О. М. Яковенко (КПРС)	-	-	0,78%	-	-

* Джерело: [177].

Таким чином, підтримка кандидатів від лівих партій зростала до 1999 року, коли на президентських виборах існувала найбільша вірогідність

обрання Президентом України представника лівих сил. Проте ця можливість була змарнована через брак політичної волі лідерів найбільших на той час політичних партій лівого спрямування – КПУ, СПУ, ПСПУ.

Отже, в умовах позапарламентської діяльності партій лівого руху України прихильники лівої ідеї підтримують партії і їхніх лідерів, які є популістичними і використовують ліві гасла. Так, голоси віддаються за соціально орієнтовані партії «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» і її лідера Ю. Тимошенко, «Радикальну партію Олега Ляшка» та О. Ляшка, «Партію простих людей» та С. Капліна.

Тому очікуваною є поява нових лідерів у лівому русі України. Вони можуть з'явитися як з числа членів діючих лівих партій, так і активістів профспілкових, громадських та неформальних організацій. Такими, наприклад, є О. Верник, який очолює профспілку «Захист праці», та член координаційної ради Інституту демократії і соціального прогресу Б. Ференс, який координує «Нову соціал-демократичну платформу» і співпрацює із західними соціал-демократичними фондами. Неминуче оновлення відбудеться в КПУ. Частина комсомолу вже заявила про співпрацю з партією «Союз лівих сил».

Передбачувано, що лідером політичної партії лівого руху може бути людина, яка знайде підтримку олігархів чи крупного бізнесу, або, навпаки, фінансово-промислові групи фінансуватимуть проект лівої партії. Проте ймовірність отримання таким керівником політичної партії довгострокової електоральної підтримки незначна.

Таким чином, ще одна соціальна група, з якої може з'явитися лідер партії лівого руху, – це керівники військових підрозділів, задіяних в проведенні антитерористичної операції на Сході України.

А поки що проблема пошуку лідерів лівого руху України залишається невирішеною і актуальною.

3.2 Міжнародна співпраця як чинник функціонування та розвитку лівого руху сучасної України

Протягом останнього десятиліття у лівому русі України спостерігається наростаюча криза. Політичні партії, які до нього входять, у 1991-2000 роках започаткували і активно розвивали міжнародну співпрацю. На сучасному етапі важливо дослідити міжнародні зв'язки лівих партій України, визначити їх місця в загальносвітовому лівому русі та ступінь впливу на них міжнародних лівих організацій і наддержавних політичних структур.

Після того, як 15 травня 1943 року Комуністичний інтернаціонал був формально розпущений, відбувалися спроби відновлення його діяльності. Єдиною діючою міжнародною організацією, яка об'єднує комуністичні партії колишнього Радянського Союзу, є реорганізована у березні 1993 року Комуністична партія Радянського Союзу в Союз комуністичних партій – Комуністична партія Радянського Союзу (СКП-КПРС). В організації є тільки колективне членство, вона не має первинних, структурних організацій. Членами СКП - КПРС є республіканські компартії, що визнають і виконують програму і статут СКП - КПРС, прийняті на ХХХ-му з'їзді в липні 1995 року [159]. СКП-КПРС є добровільним міжнародним громадським об'єднанням комуністичних партій, які діють в державах, що утворилися на території колишньої СРСР.

До складу СКП-КПРС входять 18 партій, в тому числі три з невизнаних республік – Південної Осетії, Придністров'я та Абхазії. Головою Ради СКП-КПРС з 2001 року є Г. Зюганов, перший секретар Комуністичної партії Російської Федерації.

У 2007 році в Мінську, на відзначенні 90-ї річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції, другий секретар КПУ І. Алексєєв заявив, що Комуністична партія України готова виступити організатором підготовки і проведення установчої конференції зі створення нового, сучасного

Комуністичного інтернаціоналу (Комінтерну) [62]. Хоча ця заява і була підтримана 69 представниками лівих партій з 62 країн, реальних кроків з проведення таких зборів не відбулося.

Комуністична партія України визначає своїми партнерами компартії тих країн, де вони є правлячими, і в той же час готові співпрацювати з усіма комуністами світу, керуючись інтернаціональним ідеологічним постулатом. Серед партнерів КПУ, як повідомляє офіційний сайт, – Комуністична партія Російської Федерації, Комуністична партія Китаю, Партія комуністів республіки Молдова, Об'єднана ліва фракція в Європарламенті, Комуністична партія Богемії і Моравії (Чеська Республіка), Угорська робітничка партія, партія «Ліві» (Німеччина), Комуністична партія Греції, Прогресивна партія трудящих Кіпру, Комуністична партія Португалії, Комуністична партія Канади, Комуністична партія В'єтнаму, Комуністична партія Венесуели, Комуністична партія Туреччини, партія Соціалістичної арабського відродження Сирії.

Разом з тим КПУ є членом СКП-КПРС і її представники беруть участь у статутних заходах цієї міжнародної організації. Проте аналіз діяльності КПУ в межах СКП-КПРС свідчить про формальність такої співпраці. Організація має власну теоретичну та ідеологічну структуру – Центр наукових, навчально-методичних та освітніх технологій при Секретаріаті СКП-КПРС, який не виробляє програмних або засадничих документів, не проводить досліджень модифікацій і модернізації комуністичної ідеології в країнах колишнього Радянського Союзу та світі. Навпаки, ідеологічні документи свідчать про правонаступництво Комуністичної партії Радянського Союзу, в тому числі щодо його відновлення: «Основними завданнями СКП-КПРС є захист прав і соціальних завоювань трудящих, збереження і відновлення втрачених основ соціалізму, відродження всебічних зв'язків і дружби радянських народів і відтворення на добровільній основі їхнього державного союзу» [159]. Великий вплив на ідеологічний зміст і організаційну діяльність організації має КПРФ. Це підтверджують

однакові структурованість і номенклатура осередків партій в країнах (залишилися в спадок від КПРС) та використання тактик, стратегій і програмних тез ведення виборчих кампаній у період з 2007 по 2016 рік партіями-членами СКП-КПРС.

Міжнародний аспект співробітництва КПУ з комуністичними партіями-партнерами постійно присутній в риториці лідерів партії, офіційних заявах керівних органів партії. Проте, як свідчить аналіз, ця співпраця є односторонньою, намаганням КПУ асоціювати себе з партіями, які є правлячими в розвинених країнах. У той же час, наприклад, Комуністична партія Китаю співпрацює з партіями влади, а контакт лідерів КПУ обмежується чиновниками та керівниками КПК, які відповідають за міжнародну співпрацю.

Контактами з лівими партіями-партнерами КПУ намагалася апелювати до діючої влади у 2014-2016 роках, коли в судах розглядалося питання про заборону діяльності партії. Зокрема, народний депутат України від КПУ О. Голуб зазначав, що Китай і В'єтнам розірвуть торговельно-економічні зв'язки з Україною, якщо діяльність КПУ заборонять [57]. Активно підтримувала КПУ в цьому процесі і КПРФ [59].

Партія «Справедливість» після відновлення діяльності в квітні 2009 року почала активно налагоджувати міжнародні зв'язки. Серед своїх партнерів вона визначала Партію європейських соціалістів, партію «Справедлива Росія» та прагнула вступу до Соціалістичного інтернаціоналу. Проте, зважаючи на досвід СПУ і відсутність інтересу з боку європейських соціалістів, Політвиконком партії «Справедливість» прийняв рішення про встановлення контактів з Партією європейських лівих, яка об'єднує більш радикальну частину європейських лівих сил, зокрема комуністичні партії. У квітні 2010 року на запрошення партії «Справедливість» відбувся візит делегації цієї партії в Україну [165]. Результатом діалогу з європейськими партнерами для партії «Справедливість» стало подання заявки на вступ до Партії європейських лівих. Проте виконавчий комітет європейських лівих

залишив це клопотання без розгляду та не повідомив причин, через які було прийняте таке рішення. Під час візиту делегація Партії європейських лівих також провела перемовини і з КПУ. У грудні 2010 року представники партії «Справедливість» взяли участь у III Конгресі Партії європейських лівих [186]. Подальша ж співпраця була знівельована об'єднавчими процесами в лівому русі України в 2011 році.

При об'єднанні у грудні 2011 року п'яти партій – «Справедливість», «Народна влада», «Всеукраїнський патріотичний союз», Відродження села та Української селянської демократичної партії – базовим ідеологічним документом об'єднаної партії, яка отримала назву «Об'єднані ліві і селяни», задекларовані Принципи Соціалістичного інтернаціоналу – Стокгольмська декларація 1989 року. Це зафіксовано у Базових підходах для проведення консолідації соціал-демократів і соціалістів України [4]. Після завершення об'єднавчого процесу партія «Об'єднані ліві і селяни» заявила про своє бажання вступити до Соціалістичного інтернаціоналу. Політвиконкомом партії була підготовлена заявка на вступ до організації, проте з невідомих причин вона так і залишилася без розгляду і відповіді з боку виконавчого комітету Соцінтерну [88].

На відміну від комуністів, соціалісти і соціал-демократи мають потужну міжнародну організацію – Соціалістичний інтернаціонал (Соцінтерн). Після відновлення діяльності у 1951 році він став потужним інтелектуальним, ідеологічним та організаційним осередком соціалістів світу. До його складу на правах повного членства входять 104 партії з країн світу. Повноправне членство в Соцінтерні мають партії з країн колишнього Радянського Союзу – «Справедлива Росія», Демократична партія Молдови, Латвійська соціал-демократична партія, Національна соціал-демократична партія Казахстану, Білоруська соціал-демократична партія (Народна громада), Вірменська соціалістична партія [193].

Лейбористські, соціал-демократичні і соціалістичні партії, які входять до Соцінтерну, є правлячими партіями в своїх країнах або ж основними

опозиційними політичними силами. На даний час 54 партії-члени Соцінтерну представлені в урядах відповідних країн.

Статус консультативного члена Соцінтерну має Соціал-демократична партія України. Відповідно до Статуту Соціалістичного інтернаціоналу, консультативні члени мають право виступу, сплачують членські внески, але позбавлені права голосу. Члени Соціал-демократичної партії України беруть участь в засіданнях Ради і Конгресу Соцінтерну.

За підтримки Соцінтерну та профспілкових організацій України СДПУ реалізує нині проект «Трудова школа», який серед іншого має на меті сформувати соціальну базу сучасного соціал-демократичного руху в Україні. У 2011 році Соціал-демократична партія України була учасником об'єднувачого процесу лівих партій України, проте саме через загрозу втрати статусу консультативного члена в Соцінтерні вийшла з переговорного процесу.

З 2003 року статус консультативного члена Соцінтерну мала і СПУ. Проте на засіданні Ради Соціалістичного інтернаціоналу в Афінах 1-2 липня 2011 року було прийнято рішення про позбавлення статусу асоційованого члена. Причиною такого кроку стала несплата СПУ членських внесків [194].

Окрім того, СПУ мала контакти з представниками Партії європейських соціалістів і тривалий час співпрацювала з цією політичною структурою Європейського Союзу. Однак ця співпраця також була однобокою і потрібною лише українським соціалістам, про що свідчить відсутність в європейському інформаційному полі повідомлень про наявність діалогу. Співпраця стала ще більш формальною після програшу СПУ на виборах до Верховної Ради у 2007 році. Європейські партнери були готові до діалогу та співпраці, але з більш впливовими політичними силами в Україні.

У своїх коментарях секретар Політради СПУ з міжнародних питань В. Шибко зазначав, що Європа прискіпливо ставиться до євроінтеграційного геополітичного курсу України. Зокрема, ще в 2009 році в ході пленарних засідань VIII Конгресу Партії європейських соціалістів Україна не

згадувалась в жодних виступах. Також він зазначав, що представники СПУ не брали участі в Конгресі [82]. А вже в 2010 році Партія європейських соціалістів уклала Меморандум про співпрацю з правлячою на той час Партією регіонів [96], яка не належала до лівого руху України, а, навпаки, представляла олігархів, великий капітал і бізнес.

8 лютого 2010 року в Москві за ініціативи партії «Справедлива Росія» відбувся Форум соціалістичних і соціал-демократичних партій СНД. Від України в ньому брали участь представники Соціалістичної партії України і партії «Справедливість».

Партія «Справедлива Росія» одразу ж заявила про свою домінуючу позицію серед інших партій-учасниць форуму, про що свідчить інформаційне повідомлення на офіційному сайті партії – «Справедлива Росія» виявилася найуспішнішою серед соціалістичних колег на теренах СНД. Як впливало з виступів лідерів інших партій, становище лівих в їхніх країнах дещо гірше [13].

Результатом роботи Форум соціалістичних і соціал-демократичних партій СНД стала Заява учасників «Наша спільна мета – справедливість і солідарність». В документі зазначалося, що форум є постійно діючою платформою, давалися оцінки соціальній і економічній ситуації в світі, соціал-демократичний шлях розвитку суспільства визначався як єдино можливий, відмічались відсутність історико-культурних, мовних та освітніх бар'єрів, наявність загального історичного, культурного і освітнього простору, схожих моделей суспільно-політичного устрою, взаємодоповнюваність економік і можливість відновлення найбільш важливих виробничо-технологічних зв'язків між державами, що представляли політичні партії на форумі [48].

У Заяві Форуму соціалістичних і соціал-демократичних партій СНД його учасники взяли на себе зобов'язання здійснювати міжпартійний діалог на рівні керівництва партій, обмінюватися досвідом та інформацією, формувати єдиний ціннісний простір на території країн-учасниць СНД, вести

роботу зі створення спільної ідеологічної платформи на основі базових соціалістичних цінностей і цілей суспільного розвитку з урахуванням культурно-історичних особливостей кожної країни, організувати спільні міжпартійні заходи, створити робочу групу для вироблення спільної стратегії дій щодо прискорення інтеграційних процесів на пострадянському просторі на основі базових соціалістичних принципів, сформувати Міжпартійну раду з координації спільних дій відповідно до поставлених завдань [75, с. 72].

Через внутрішньополітичні процеси в Україні, вхід СПУ та партії «Справедливість» до об'єднавчого процесу, а також втрату зацікавленості до функціонування форуму з боку ініціаторів його створення він припинив існування.

22 травня 2013 року в м. Лейпциг була утворена нова міжнародна організація – «Прогресивний альянс». До її складу увійшли 140 політичних партій і рухів соціал-демократичного та соціал-ліберального спрямування. Більшість організацій є членами Соцінтерну, але до складу «Прогресивного альянсу», крім соціалістичних, соціал-демократичних і посткомуністичних партій увійшли також демократичні, соціал-ліберальні, націоналістичні і ісламістські партії без марксистського минулого та ідеології інтернаціоналізму, які не могли бути членами Соцінтерну. Членом «Прогресивного альянсу» є Демократична партія США, власне цим і пояснюється утворення схожої на Соцінтерн структури. Жодна з українських лівих партій про можливість входження або співпраці з «Прогресивним альянсом» не заявляла [195].

На окрему увагу заслуговує діяльність міжнародних організацій, які підтримують ліві партії України. Серед них найбільш помітними є представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта та Фонду ім. Рози Люксембург.

Завдяки їхній діяльності, зокрема оголошенню грантових програм, проводяться освітні заходи для представників політичних партій лівого руху України. При підтримці Фонду ім. Фрідріха Еберта видана праця «Ліві та лівоцентристські партії в Україні», за сприяння Фонду ім. Рози Люксембург у

2010 році відбулася конференція «Ліві сили, профспілки, громадські рухи в Україні: від загальних цілей до спільних дій». Фонди також тривалий час співпрацювали з молодіжними громадськими організаціями, афілійованими з лівими партіями – «Спілка молодих соціалістів», «Демократична спілка студентів «Студентська платформа», «Українська соціал-демократична молодь», «Соціалістичний конгрес молоді» тощо. Одним з напрямків діяльності Фондів є організація навчальних візитів для громадян України і запрошення на тренінги та лекції представників соціал-демократичних партій Європи в Україну.

За організаційної підтримки Інституту демократії та соціального прогресу, а також за сприяння європейських соціал-демократичних партій та неурядових організацій з 2012 року функціонує громадська організація «Нова соціал-демократична платформа». Це об'єднання молодих прогресивних людей, які поділяють загальні цінності солідарності, рівності та свободи. Молодіжна політика, публічна дипломатія, політична освіта молоді та гендерна рівність є основними напрямками її діяльності [157]. До цього часу керівництво організації не заявляло про підтримку будь-якої політичної партії України або ж про її формування на базі організації.

«Нова соціал-демократична платформа» спільно з європейськими фондами організовує освітні заходи в Україні і за її межами. Члени організації, а також представники молодіжних громадських організацій, співпрацюють з лівими політичними партіями, беруть участь в літніх школах, воркшопах, тренінгах, семінарах, організованих лівими партіями європейських країн та Соцінтерном [157].

Отже, КПУ є активним учасником єдиної міжнародної комуністичної організації – Союзу комуністичних партій – Комуністична партія Радянського Союзу, яка не є центром комуністичної ідеології світу. В той же час участь в ній відображається на внутрішній і зовнішній політиці КПУ, геополітичному векторі у програмних документах партії. КПУ не залишається осторонь глобальних викликів, співпрацюючи на рівні

особистих контактів лідерів і членів партії з представниками 15 партій з різних країн.

Проведений політологічний аналіз міжнародних зв'язків партій лівоцентристської ідеології – СПУ, СДПУ, «Справедливість» – свідчить про відсутність налагодженої співпраці з міжнародними лівими організаціями.

Тому ще одним невикористаним напрямком міжнародної діяльності, враховуючи європейський напрямок розвитку України, обраний після Євромайдану, є співпраця з фракціями і групами Європейського парламенту – Прогресивним альянсом соціалістів і демократів та Європейськими об'єднаними лівими.

Отже, налагодження тісних зв'язків з міжнародними лівими організаціями можливе за умови відновлення електоральних позицій партій лівого руху в Україні, їхнього входження до парламенту або виконавчої гілки влади.

3.3 Шляхи оновлення лівого руху в Україні

Політологічний аналіз функціонування і розвитку лівого руху в сучасній Україні дозволяє констатувати наявність системної глибокої кризи, що пов'язана, перш за все, з генезою та становленням політичної системи України, зменшенням кількості прихильників радянського минулого серед виборців, що голосували за ліві партії і були їх основним електоратом, незмогою політичних лідерів консолідувати зусилля і об'єднати близькі за ідеологією політичні сили.

Пропонується кілька моделей подальшого розвитку лівого руху України. Перша модель – це остаточний занепад, маргіналізація і перехід активістів та носіїв лівої ідеї в статус клубних дискусійних майданчиків або ж їх приєднання до інших політичних сил. Також ймовірним є входження лівих партій до складу інших центристських політичних сил, які є

електорально більш успішними і перспективними з точки зору використання їх як майданчик для формування власної лівої платформи всередині цих партій, а потім від'єднання від них. Серед ймовірних материнських структур – пропрезидентська партія «Солідарність», Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» або відроджена «УДАР Віталія Кличка». Подібне об'єднання може забезпечити політичне майбутнє кількох партійних лідерів у центрі і на місцях, але в цілому розчинить будь-яку ліву партію. У разі недосягнення прийнятних умов з лідерами провладних або ж потужних опозиційних політичних сил і збереженні статус-кво у внутріпартійній роботі партії лівого руху України продовжать перебувати поза політичною боротьбою. Відсутність результатів на чергових виборах до Верховної Ради України або значимої перемоги на місцевих виборах може призвести їх до остаточної маргіналізації.

Друга модель розвитку лівого руху України – об'єднання партій, громадських організацій та неформальних рухів лівого спрямування, консолідація фінансових, медійних та електоральних потенціалів. Безперервні спроби об'єднання з іншими лівими силами протягом останніх 15 років показали їхню безрезультативність і неефективність. Ймовірно, це пояснюється не тільки організаційними помилками при проведенні об'єднувачих процесів, несприйняттям лідерами партій поглядів і позицій один одного, невідповідністю суспільства, а й реальними цілями, які ставляться під час консолідації, наприклад, підтримка кандидата в президенти на виборах. Заклики до об'єднання здебільшого виходять від партій, які мають низьку підтримку виборців, і означають також необхідність залучити тимчасових партнерів на вибори. Серед членів лівих партій побутує думка, що єдність лівих принесе успіх. Практика ж показує, що тільки сильні і конкурентні політичні партії притягують до себе як прихильників ідей, так і виборців.

Третя модель розвитку лівого руху України передбачає самостійне функціонування з певними модернізаційними процесами в організаційній,

ідеологічній, фінансовій, медійній сферах їхньої діяльності або ж появу політичного проекту, не виключено, що з вже діючих політичних партій, який буде підтриманий великим бізнесом і використовуватиме ідеї соціалізації виробництва, розподілу, споживання, справедливості, рівності, демократії та солідарності. Однак і цей сценарій не гарантує 100% відродження лівої ідеї в Україні, швидше за все, не задовольнить електоральних потреб і стане останньою спробою партійного відродження діючих лівих партій.

Відзначимо, що будь-яка з трьох моделей має рівні шанси реалізуватися. Цілком можливим є також їх паралельне, послідовне чи комбіноване втілення, наприклад, самостійне функціонування з делегуванням лідерів до складу більш сильних політичних партій, самостійне функціонування з поглинанням більш слабших політичних партій тощо.

Актуальність та відродження лівих сил в сучасній Україні підтверджується наявністю великого відсотка виборців, які поділяють ліві переконання. Динаміка ідеологічних переконань громадян України у період з 1994 року по 2013 роки засвідчує, що з 26%, які підтримували комуністичну, соціалістичну, соціал-демократичну ідею, кількість дещо зросла – до 27,3% [22, с. 231]. Проте цей факт дисонує з реальною підтримкою лівих партій на виборах.

З точки зору майбутнього відродження лівого руху України найбільш перспективною вбачається третя модель розвитку. Проаналізуємо, які тактичні і стратегічні завдання стоять перед партіями лівого руху України, якими мають бути їхні організаційні, ідеологічні, адміністративні та медійні аспекти діяльності.

Організаційний напрям діяльності політичних партій лівого руху, як правило, вибудований на основі принципів партійного будівництва часів Радянського Союзу і потребує перебудови.

Зовнішніми ознаками політичних партій є їхня назва, символіка. У політичній системі України функціонують політичні партії, які віднесені до

лівого руху і мають назви, що прямо вказують на ідеологічне забарвлення, або ж такі, за якими неможливо визначити приналежність партії до частини ідеологічного спектру. Українське суспільство, особливо після революційних подій 2013-2014 років, вступу в силу законодавства про декомунізацію почало ще більш обережно ставитися до лівої термінології. Наявність у назвах партій слів «комуністична», «соціалістична», «соціал-демократична» наперед звужує їхній електоральний потенціал, з одного боку, а з іншого – сегментує виборців, які є прихильниками конкретної ідеології. Акцент на «лівизні», використанні термінології часів СРСР викликає відторгнення у людей помірних і ліберальних поглядів, молоді, яка водночас поділяє ліві погляди. Відхід від використання цих термінів у назві партій, зміна символіки, відмова від символів Радянського Союзу може стати виграшним кроком для соціал-демократичних партій. Проте для ортодоксальної частини КПУ та СПУ цей крок буде неприйнятним і означатиме зраду власних ідеологічних принципів. Відмова від використання у назвах партій ідеологічних термінів пов'язана ще й з необхідністю виконання законодавства, що забороняє використання символіки комуністичних і соціал-націоналістичних режимів.

Організаційна розпорошеність і незавершення об'єднавчого процесу в лівому русі України є для нього чи не найголовнішим викликом і проблемою. Проведені організаційні об'єднання лівих партій не дали синергетичного ефекту. Під час цих процесів була втрачена частина місцевих лідерів і дієвих місцевих організацій, на їхнє місце за квотним принципом обиралися чи призначалися непереконані, непублічні люди, які ще й не мали досвіду партійної роботи. Вищі керівні органи об'єднаних партій – виконкоми, політичні ради також формувалися за квотним принципом, який довів свою неспроможність, оскільки частина керівників одразу ж самоусувалася від партійного навантаження, принцип «рівнонапруженості» нівелювався. Відмітимо, що об'єднавчий процес лівоцентристських партій у 2011 році був доволі публічним: члени партій та пересічні громадяни мали змогу

спостерігати за перебігом домовленостей, вивчати документи і впливати на прийняття рішень. Доцільною є відмова від об'єднавчого процесу з іншими політсилами, якщо пропонується квотний, а не професійний, принцип формування керівних органів. Продуктивним вважається тільки ліквідація слабшої структури і вливання її в більш сильну, зі збереженням назви, керівних органів базової партії тощо. Двома можливими центрами об'єднання є КПУ і ПСПУ, що згуртовують більш радикально налаштований лівий електорат, і СПУ та партія «Справедливість», які вже мають досвід консолідації та об'єднання прихильників європейських соціал-демократії і соціалізму.

Характерною ознакою для лівих політичних партій України є фрагментарне географічне покриття та слабка організаційна структура. Навіть наявність формально зареєстрованих партійних осередків не гарантує, що в певному регіоні кількість відданих за партію чи кандидата голосів перевищить кількість членів партії в цьому регіоні. Відтак вони є неконкурентоспроможними порівняно з партіями влади чи іншими опозиційними партіями, що мають більше фінансування. Спільним у лівих партій України є відсутність потужної організаційної структури в столиці – місті Києві. Тож на виборах вони намагаються висунути щонайбільше кандидатів у якнайбільшій кількості регіонів. Це пов'язане з бажанням лідерів партій збільшити впізнаваність своїх політичних сил, що позитивно відіб'ється під час проведення парламентських виборів. На технологію регіональних перемог робила ставку і політичний опонент лівих – партія «Всеукраїнське об'єднання «Свобода». На позачергових виборах до Тернопільської обласної ради у 2009 році вона здобула перемогу, у 2010 – на місцевих виборах у Львівській та Івано-Франківській областях, а в 2012 році стала парламентською партією. Окрім того, наявність мажоритарної системи при проведенні виборів до Верховної Ради України також вказує на позитив використання регіонального аспекту. Також спільним для всіх лівих партій України є незначна підтримка їхньої ідеології та діяльності мешканцями

західних областей. Ліві партії мають використати переваги електронного управління і запровадити електронний облік членства в партії, відійшовши від застарілих, неефективних, затратних методів ведення картотеки.

Брак достатнього фінансування і його непрозорість не дозволяють лівим силам у повній мірі розгорнути агітаційну, інформаційну та ідеологічну роботу, брати активну участь у політичному житті країни. Як правило, залучені кошти витрачаються на утримання офісів, заробітну плату фахівцям і керівництву партій, проведення статутних заходів – засідань керівних органів. Олігархи, крупний і середній бізнес не схильні підтримувати ліві партії через їхню ідеологію, а також через недовіру до керівників партій, оскільки ті є самодостатніми громадянами, у яких у власності знаходяться бізнес-активи. Окрім того, ряд партій очолюють колишні високопосадовці, чії міністерства в народі вважаються прибутковими з точки зору корупційного обороту, і можуть самостійно фінансувати власну політичну діяльність. Характерною особливістю будь-якої партії в сучасній політичній системі України є відсутність ефективної системи партійних членських внесків. Члени партії не мають зручного способу їх сплати, а також впливу на формування бюджету і відповідно витрачання коштів. Звідси недовіра і відсутність відчуття цінності залучених керівниками грошей на діяльність політичної структури.

Зміна підходів до пошуку ресурсів для розвитку, зручні способи сплати членських внесків, ефективна система збору членських внесків, прозорий, відкритий бюджет і зміна пріоритетів у їхньому використанні нададуть додаткові аргументи для членів лівих партій і симпатиків щодо фінансової підтримки останніх. Залучення коштів під проектну діяльність, а не під поточні витрати також привнесе динаміки у наповненні бюджету партій. Слід також розробити і запровадити принцип децентралізації бюджету (наприклад, 20% перераховуються в центр, 30% – регіональну організацію, 50% – місцеву організацію), відкритий партійний бюджет, залучати кошти під конкретний проект, а не на поточні витрати (офіс, інтернет, телефон,

проїзд – це все викликає відторгнення). Ідеологічна робота з дрібними підприємцями, допомога у проведенні акцій з відстоювання їхніх прав буде віддана спонсорською підтримкою.

Потребують зміни підходи до мотивації участі у партійній роботі. Головним тут є перегляд принципів формування виборчих списків, відхід від кулуарних домовленостей і відвертого продажу місць. Запропонований принцип має бути прозорим, наприклад, список заповнюється на основі результатів внутрішньопартійного праймеріз.

Гендерне і вікове питання також є критичним у діяльності лівих партій України. Здебільшого до вищих керівних органів партій лівого руху жінки не входять (або ж є поодиноким представництвом). У той же час вітчизняне законодавство про вибори, наприклад, містить норму, за якою у виборчих списках до місцевих рад представництво однієї статі повинно становити не менше 30% від загальної кількості кандидатів у списку [134]. Середній вік топ-менеджменту політичних партій лівого руху, їхніх лідерів коливається у межах 55-60 років. Досвід партійної, державної, громадської і життєвої діяльності сприяє прийняттю виважених, мудрих рішень, але в той же час заважає динаміці розвитку і функціонуванню партій. Поєднання досвіду, авторитету з авангардистським запалом молодого покоління забезпечить осучаснення діяльності партій і додасть необхідної динаміки. Пропонується масштабне омолодження і ожіночнення керівних органів всіх рівнів. Увагу варто приділити навчанню нових керівників організаційної та ідеологічної роботи, функціонуванню партійної школи, яку зберегла тільки КПУ. Необхідно розширювати керівний склад партій шляхом залучення впливових прихильників, які поділяють ліві переконання, а також шляхом виховання нових лідерів з числа членів партій.

Психологічним бар'єром є синдром «невдах», пов'язаний з втратою довіри в суспільстві. Членство в партіях лівого руху має від'ємну динаміку. Невдачі лівих посіяли невпевненість у багатьох членів цих партій. Відчутним ударом по мотивації стали різкі зміни підтримки тих чи інших більш

впливових сил, наприклад, входження СПУ до Антикризової коаліції у 2007 році, підтримка кандидата в Президенти України В. Януковича Блоком лівих і лівоцентристських сил у 2010 році. Гуртування навколо лідерів партій, еволюційні і логічні, прагматичні і послідовні політичні дії, невідворотність від ідеологічних і програмних засад дозволять повернути втрачених прихильників і збільшити членство.

Лівим партіям України варто застосувати «дипломатичну» участь у виборах: включення одного-двох представників партії в парламентську команду на наступних виборах до Верховної Ради. Мета – сформувати образ партії переможців і відродити віру в неї у рядових членів і громадян.

Перспективним у стратегічних діях партій лівого руху є використання у повній мірі регіональних переваг і отримання представництва в особі хоча б одного члена партії в місцевих радах у половині областей України. На центральному рівні слід активізувати міжнародне співробітництво, вкотре ініціювати співпрацю з Соцінтерном, можливо, Партією європейських соціалістів для соціалістичних і соціал-демократичних українських партій, з комуністичними партіями Китаю, Партією європейських лівих для комуністичних українських партій. До чергових парламентських виборів сформувати партійні організації в усіх регіонах України.

Стратегічними завданнями для партій лівого руху сучасної України є уникнення подальшого розпаду, остаточної їх маргіналізації, тобто коли, крім вищого виконавчого органу партії, інші статутні підрозділи функціонують неефективно. Окрім того, важливим є діалог з лівими активістами з числа керівників громадських організацій, професійних спілок та неформальних рухів щодо припинення процесу реєстрації нових політичних партій лівого спрямування і залучення їх до діяльності в межах вже існуючих структур. Паралельно доцільно вести розбудову партійних структур у базових регіонах, які мають найбільшу конкурентну перевагу: наявний офіс, діє розгалужена партійна структура, функціонують партійні ЗМІ, організації мають фінансову самодостатність тощо.

Завершальним стратегічним етапом модернізації організаційної сфери діяльності партій лівого руху України стане формування у Верховній Раді України групи чи фракції з числа мажоритарників та партійного списку. Важливим для відродження лівих сил є підготовка, в тому числі фінансова, до висування кандидата в президенти від кількох партій, визначивши претендента шляхом проведення праймеріз.

Розглядаючи ідеологічний напрямок діяльності партій лівого руху України, зазначимо: за час свого існування вони не тільки не змогли розширити власний електорат, а навпаки, втратили підтримку базових категорій населення (КПУ – пенсіонерів і трудівників промислових підприємств сходу, а СПУ – селян і пенсіонерів центральної України). Орієнтація на сільський електорат, трударів і пенсіонерів відштовхнула міських мешканців і молодь. До цього додалися деідеологізація українського суспільства і втрата монополії на ліву ідею партіями лівого руху України, які законсервували ідеологію всередині партій, а не перетворили її у світогляд для громадян. Розширення соціальної бази для лівих партій України можливе за рахунок визнання середнього класу (це, перш за все, дрібні підприємці і самозайняті громадяни, офісні працівники і менеджери середньої ланки) і відходу від підтримки виключно найбільш бідної частини населення.

Традиційно велику увагу ліві партії приділяли ідеологічній і теоретичній роботі. На початку становлення у КПУ і СПУ функціонували теоретичні центри та ідеологічні відділи, які забезпечували оновлення ідеологічних засад, напрацьовували партійні заяви та інші документи, розробляли стратегію і тактику агітаційної роботи, медійні кампанії під час виборів. Проте з середини 2000 років увага до ідеологічної та особливо теоретичної роботи нівелювалася. Глибокі ідеологічні дискусії відійшли в історію разом з діяльністю політичних клубів. На зміну ідеології прийшли політична доцільність, маркетинговий підхід, застосовувалися рекламні прийоми у проведенні агітаційної діяльності. Теоретики сконцентрувалися на науковій, непублічній діяльності.

Ліві партії України потребують нових символів – героїв, гімнів, гербів, емблем чи логотипів. Пов'язано це з радянським спадком, заборонаю комуністичної символіки і необхідністю протиставити свої атрибути партіям-конкурентам з правого табору. До прикладу, Всеукраїнське об'єднання «Свобода», яке є опонентом КПУ, використовує постать С. Бандери, червоно-чорний прапор армії УПА, знак з трьох пальців руки, що символізує тризуб.

Соціально-економічна, політична ситуація в Україні, а також сучасні глобальні виклики і тенденції в міжнародній лівій ідеї спонукають до перегляду деяких ідеологічних постулатів, осучаснення ідеології всіх напрямків лівої течії, партій лівого руху України.

Тож лівим слід переглянути свої програми та уточнити позиції у внутрішній політиці, економіці та зовнішній політиці, оскільки саме ці напрямки викликають найбільше дискусій.

У внутрішній політиці, крім основного завдання – побудови соціально-орієнтованої економіки, для розширення електорального поля лівим доцільно змістити акцент на українськість і державність. Але не на пріоритет національності, а на реалізацію прав і свобод громадянина України, побудови сильної держави. Виступати за максимальну передачу влади і ресурсів місцевому самоврядуванню, але в рамках унітарної держави. Облишити ідею двомовності. Максимальні інвестиції в науку, освіту і медицину. Саме ці сфери є природними для лівих.

В економіці лівим варто визнати, що ми живемо в ринкових умовах, і наше завдання – побудувати в Україні соціально-орієнтовану справедливую ринкову економіку (як зразок – нордичні країни), а не соціалізм з пануванням планової економіки і держвласності. Слід відмовитися від утопічної риторики про націоналізацію всіх галузей, натомість фокусуватися на створенні в країні нових інноваційних підприємств, економіки знань і на енергетичних галузях (нафта, газ, гідро- і атомна енергетика). Спирт, тютюн, метал – це нижчі технологічні уклади, які вже досягли своїх меж зростання.

Сільське господарство потребує фінансової підтримки, але не в одержавленні. Енергетика – особливий випадок, оскільки нашій країні для розвитку потрібні дешеві енергоресурси. Замість віртуальної боротьби з олігархами треба показувати ринкові механізми для скорочення зростаючого майнового розриву між бідними та багатими через прогресивну шкалу оподаткування і таким чином проводити деолігархізацію. Напрацювати шляхи проведення деофшоризації економіки. Запропоновані економічні принципи характерні для соціалістів та соціал-демократів. Проте в сучасному українському суспільстві не будуть сприйняті догматичні комуністичні постулати, вони також потребують перегляду в бік демократизації і визнання ринкових механізмів, як це реалізовано, наприклад, у Китаї.

У зовнішній політиці лівим доцільно відмовитися від проросійської позиції. Курс на євроінтеграцію для соціалістів і соціал-демократів, де членство не самоціль, а лише засіб проведення внутрішніх реформ. Для комуністичних партій лівого руху України – переглянути програмні засади в бік взаємовигідного співробітництва з Російською Федерацією, але після вирішення територіальних конфліктів. Для лівих партій України важливим у зовнішній політиці має стати нейтральний військовий статус, але зі застереженням, що партія може підтримати рішення про участь у військових блоках у разі волевиявлення народу на референдумі.

Варто виокремити секторальні ідеологічні стовпи лівих партій. Це ті сфери, де професіоналами є члени партії або ж їхні лідери, авторитетні серед працівників певної галузі. Це і конкурентна перевага не лише лівих серед лівих, а і серед усіх партій. Позитивний досвід керування галузями повинен використовуватися в ідеологічній роботі.

Розглянемо адміністративний напрямок діяльності партій лівого руху України. Політологічний аналіз їхнього функціонування показує, що в політичній системі нашої держави практично відсутні ідеологічні партії, а в основній своїй масі вони – вождистського або лідерського типу. Тобто для

виборців неважливо, яку назву має партія і яку ідеологію сповідує. Рейтинг очільника партії, як правило, дорівнює рейтингу партії.

За останні роки політичні партії, наприклад СПУ, «Єдиний центр» та інші запровадили модель «колективного лідера». Хоча про успішність такого підходу однозначно говорити не можна. Перш за все, через вимогу законодавства про наявність єдиної фізичної особи, яка є підписантом і представляє партію, проте кілька членів партії, які є співголовами (або мають посади голови, лідера, голови колегіальних органів), можуть посилити ідеологічну, агітаційну роботу. Оптимальним з точки зору як законодавства, так і політичної діяльності для лівих партій може бути наявність однієї особи-керівника і кількох спікерів, які можуть мати різні посади, об'єднані статутним органом чи ні. Такий підхід був використаний СПУ, яку очолював голова, і де функціонував інститут секретарів Політичної ради.

Перегляд у бік відкритості, демократичності і максимальної мобільності потребують статутні виконавчі органи лівих політичних партій. До них, окрім керівництва партії, представників регіональних організацій, можуть залучатися члени партії – керівники громадських організацій та профспілок, що уклали договори про співпрацю. Вхідження до керівних виконавчих органів дозволить їм впливати на прийняття поточних рішень, бути глибше залученими до діяльності партій. А це свідчитиме про довіру партії до інститутів громадянського суспільства.

Характерною ознакою політичних партій, в тому числі і лівого руху, є непрозорість механізму кадрових призначень. Норми статутів, які дозволяють їх головам чи виконавчим органам розпускати, ліквідовувати структурні організації, виключати з членства, звужують мотивацію активістів, стимулюють партійну диктатуру і дідівщину.

Уся адміністративна, організаційна робота політичних партій лівого руху потребує переведення в цифровий формат. Прямі трансляції засідань, випуск електронних газет і бюлетенів, розсилок, функціонування груп у

соціальних мережах, електронний реєстр членів зробить діяльність партії прозорою та привабливою для виборців і співчуваючих.

Одним із кроків на подолання кризи в адміністративній діяльності лівих партій повинно стати відновлення роботи з громадськими, дорадчими структурами. Виокремлення їх зі статутних органів управління партії дозволить залучити до роботи позапартійних експертів. Прикладом може слугувати антикорупційна чи правова група, яка готує проекти законопроектів від партії. Функціонування такої групи особливо актуальне для позапарламентських партій, проекти законів будуть оцінені виборцями як конкретні пропозиції, чого наразі бракує. Іншим прикладом може бути аналітичний центр, який на основі досліджень, аналізу політики діючої влади, сучасних тенденцій у міжнародному лівому дискурсі розроблятиме програмні, ідеологічні та агітаційні документи для партії. Для налагодження і активізації міжнародної співпраці лівим партіям доцільно переглянути політику взаємовідносин з фондами, які фінансують освітні програми.

Аналіз медійного напрямку діяльності партій лівого руху України показав, що проведення агітаційної, пропагандистської, рекламної діяльності партії безпосередньо пов'язане з її фінансуванням. При умові, що на центральному рівні всі залучені кошти використовуються на виступи лідера і спікерів на центральних телеканалах, розміщення зовнішньої агітації в регіонах, публікації в регіональних газетах (на відміну від партійної газети, люди купують їх за гроші, а, отже, читають) буде досягатися ефективний результат. У той же час на регіональному рівні медійна політика концентрується на створенні інформаційних привидів і висвітлення їх у регіональних ЗМІ.

Ефективним і дешевим засобом донесення інформації, перш за все, до членів партії є офіційний інтернет-сайт. Доцільною буде робота групи членів партії-активних користувачів соціальних мереж, яка скоординовано коментуватиме і поширюватиме інформацію в інтернеті, особливо ті, які мають досить потужний соціальний капітал.

Великою проблемою для партій лівого руху України є неналагодженість комунікації з виборцями і членами партії. За останні роки знівельовано вплив партійної преси. СПУ втратила підтримку газети «Сільські вісті», фатальним стало об'єднання партійних регіональних газет СПУ в єдиний медіа-холдинг, що стало фактично знищенням власних медіа, випуски газети «Товариш» малотиражні та несистемні. Спроба налагодити видання газети «Селянська правда від Івана Бокого» також успіху не мала. Медійні потужності КПУ на тлі решти партій виглядають набагато краще: багатотисячними тиражами продовжують видаватися газети «Комуніст», «Київський вісник», «Рабочая газета» і афільована з КПУ газета «2000», працює телеканал «Гамма», який також час-від-часу висвітлює діяльність комуністів. Проте ці ЗМІ є нав'язаними, підписка на газети здійснюється без відома громадян, які їх отримують, а отже, не зацікавлені в інформації, що в них міститься. Всі партії лівого спрямування України позбавлені можливості виступу і реклами на провідних центральних телеканалах, які є основним джерелом інформації для громадян. Навіть при наявності фінансових можливостей власники телеканалів (а це, як правило, олігархи або ж представники великого бізнесу) перешкоджають участі лідерів лівого руху в політичних ток-шоу та дискусійних майданчиках. Це ж стосується і радіостанцій. Ще однією (порівняно з центральними ЗМІ) більш-менш дешевою є зовнішня реклама на великих площинах – біл-бордах. Розміщення інформації на них потребує системності, воно ефективно в плані підвищення впізнаваності політичних структур і популяризації лідерів, однак використовується здебільшого під час виборчих кампаній. Відносно дешевим засобом комунікації залишається інтернет. У той час, коли партійні сайти маловідвідувані, сторінки у соціальних мережах можуть відігравати роль інформаційних комунікаторів. Саме цей засіб донесення партійних гасел, програми та інших повідомлень, агітації, а також листівки і бюлетені, відносно дешеві у виданні, є основними в ідеологічній роботі.

Для подолання критичного застою і кризи в лівому русі та реалізації стратегічних завдань важливими є тактичні дії в організаційному, ідеологічному, адміністративному, медійному аспектах. Переломним у функціонуванні будь-якої лівої партії має стати перехід до парадигми «діяльність – ресурси». Це дасть можливість вийти із замкнутого кола «немає ресурсів – немає діяльності – немає ресурсів».

Отже, за умов, коли партії лівого руху України перебувають в системній кризі, їхній подальший розвиток може проходити за трьома сценаріями: остаточна маргіналізація і занепад; об'єднання в єдину структуру, відновлення авторитету однієї з партій; створення нової за умови проведення модернізації та застосування сучасних підходів до її діяльності.

Висновки до розділу 3

Підбиваючи підсумки розділу 3, зазначимо, що роль лідера та міжнародна співпраця – це ті чинники, які впливають на діяльність та розвиток лівого руху України. Окрім того, проаналізовані матеріали дозволили зробити такі висновки.

1. Лідери найвпливовіших партії лівого руху сучасної України, спираючись на підтримку більшості громадян держави, формували стратегію діяльності відповідно до їхніх потреб. Проте їм не вдалося використати сприятливі умови для поєднання зусиль, не був сформований єдиний потужний фронт у боротьбі за соціальні права українців. Основною причиною цього стало небажання та нездатність лідерів лівих політичних партій консолідуватися.

Як показує проведений аналіз, однією з найважливіших проблем сучасного лівого руху в Україні залишається тема формування політичного лідерства. Сьогодні в лівому русі України, як ніколи, висока потреба в політичному лідері, здатному швидко і чітко реагувати на проблеми, що

постають перед суспільством, і, головне, здатному знаходити ефективні шляхи вирішення соціально-економічної та політичної кризи, об'єднати навколо себе прихильників лівої ідеї як серед виборців, так і серед керівництва політичних партій.

2. Українські ліві партії в своїх організаційних структурах, керівних органах втратили відділи, скоротили штат відповідальних за міжнародну співпрацю осіб. Через складний фінансовий стан партій участь їхніх представників і лідерів у міжнародних заходах відбувається за залишковим принципом.

Українські ліві партії не мають відповідних угод або ж інших документів про взаємодію з глобальними ідеологічними і організаційними центрами світового лівого руху. Співпраця обмежується лише особистими контактами лідерів або членів партій, участю представників молодіжних припартійних організацій у навчальних і обмінних програмах міжнародних організацій. Виняток становить тільки СДПУ, яка, разом з тим, через недостатню фінансову і організаційну внутрішньопартійну ситуацію лише частково імплементує політику європейського соціалістичного руху і в той час не має достатніх важелів для представлення інтересів України в Соцінтерні.

Міжнародні організації, фонди, які поділяють ліву ідеологію, прагнуть співпрацювати в Україні переважно з молодіжними і громадськими організаціями, проводячи на їхній базі освітні та просвітницькі заходи для представників лівих політичних партій, профспілок і неурядових організацій.

3. Політичні партії лівого руху України в умовах олігархії, деідеологізації суспільства, втрати політичними партіями частини своїх функцій, звуження прав на участь у виборах, тривалої самодискредитації, організаційної деградації, відсутності міцних міжнародних зв'язків та лідерів, здатних згуртувати людський і фінансовий ресурс, повинні врахувати помилки та уроки двох останніх десятиліть, модернізувати свою діяльність в усіх сферах з урахуванням поточного моменту.

До відновлення впливу політичних партій лівого руху України приведе перебудова організаційної роботи, посилення мотиваційної складової в адміністративному напрямку діяльності, оновлення ідеологічної платформи, налагодження сучасних каналів комунікації і розширення електоральної бази.

ВИСНОВКИ

У дисертації відповідно до поставлених завдань здійснено політологічний аналіз лівого руху в політичній системі сучасної України. Отримані результати дозволили зробити висновки, які мають певне теоретичне і практичне значення.

1. Проведений аналіз науково-політичних праць щодо лівого руху в політичній системі сучасної України показав недостатню наукову розробку зазначеної теми. Найбільш дослідженим є період діяльності інститутів лівого руху України з 1991 по 2006 роки. Дослідження лівого руху України як об'єкта політологічного аналізу представлені роботами вчених теоретиків та істориків, науковців, які аналізували політичну та партійну системи України, дослідників ідеологічного напрямку та авторів, які присвятили свої наукові доробки політичним процесам та інститутам, що дозволило зробити умовний поділ праць за відповідними групами.

Водночас встановлено, що вчені не здійснили комплексного дослідження лівого руху сучасної України.

2. Уточнено категоріально-понятійний апарат на основі узагальнення теоретичних засад лівого руху. Для визначення категорії «лівий рух» проаналізовано історію його виникнення, поняття «ліві-праві партії», «ліва», «права» та «центристська» ідейно-політичні течії, «нових правих» та «нових лівих» партій.

На основі зазначеного автор використав таке визначення поняття лівого руху – це сукупність політичних партій, інститутів громадянського суспільства та неформалізованих об'єднань громадян, які своєю ідеологією визначають комунізм, соціалізм, соціал-демократію та їхні різновиди.

3. Здійснено періодизацію функціонування лівого руху України, в результаті чого виділено п'ять періодів.

Перший (1991-1994 роки) період характеризується здобуттям незалежності України, початком формування її політичної системи та

створенням перших політичних партій, в тому числі лівих, проведенням перших виборів народних депутатів України, Президента України та органів місцевого самоврядування. Другий (1995-1999 роки) – зростанням електоральної підтримки політичних партій лівого руху України, певним результатом лівих на парламентських виборах і збільшенням чисельності фракцій у Верховній Раді України, формуванням усталеного електорату партій, початком внутрішньопартійних конфліктів. Третій (1999 – 2006 роки) – поглибленням кризи в лівому русі України, посиленням фрагментації інститутів лівого руху, політичною кризою 2004 року, зміною форми управління державою та різкою зміною внутрішньополітичної позиції СПУ, що призвело до втрати нею представництва у парламенті. Четвертий (2006 – 2014 роки) характеризується системною кризою в лівому русі, розколами в найбільших лівих партіях КПУ та СПУ, різким зростанням кількості політичних партій лівого руху України, процесами об'єднання лівих партій в 2010 та 2011 роках. П'ятий (з 2014 року і дотепер) – продовженням перебування лівого руху в системній кризі, відсутністю представництва в законодавчій і виконавчій владі, заборонаю діяльності КПУ.

Враховуючи недостатнє вивчення лівого руху України вченими, автором визначено хронологічні рамки наукового дослідження, що охоплюють період з 2006 року до 2016 року. Нижня хронологічна межа обумовлена політичною кризою 2006-2007 років, в результаті якої СПУ втратила представництво у Верховній Раді України. Верхня хронологічна межа – сучасний період розвитку політичних процесів в Україні. Таким чином, у дисертаційному дослідженні розглянуто лівий рух сучасної України, який охоплює четвертий та п'ятий періоди його функціонування.

4. У межах політологічного аналізу діяльності інститутів лівого руху сучасної України проаналізовано динаміку його електоральної підтримки, зокрема участь партій та їхніх представників у виборах народних депутатів України 2007, 2012 та 2014 років, Президента України 2010 та 2014 років,

місцевих рад 2010 та 2015 років. Встановлено, що ліві партії в цей період втрачали підтримку виборців та, врешті-решт, стали позапарламентськими.

Політологічний аналіз лівого руху сучасної України дозволив виокремити тенденції функціонування його інститутів у політичній системі України і показав, що їхні основні зусилля були спрямовані на проведення об'єднавчих процесів. У 2010 році був створений Блок лівих і лівоцентристських сил, який припинив своє фактичне існування після президентських виборів і не завершився інституціональним об'єднанням його партій-учасниць. У 2011 році об'єднавчі процеси відбувалися серед соціалістичних, соціал-демократичних, селянських та інших партій, в результаті яких в СПУ влилися п'ять партій, а на базі партії «Справедливість» за участі ще чотирьох була сформована партія «Об'єднані ліві і селяни». Об'єднавчі процеси не привели до відновлення і розширення електоральної підтримки цих партій.

5. Встановлено основні причини кризових явищ в лівому русі сучасної України:

1) спадок від радянської доби, який певний час дозволяв лівим партіям користуватися ностальгійною підтримкою тодішнього суспільства, проте через відсутність оновлення призивів до втрати впливу лівих;

2) інституціональна роздробленість лівого руху сучасної України. Наявність великої кількості близьких за ідеологію партій, назвами, а також використанням лівих гасел під час виборчих кампаній дезорієнтує виборців;

3) деідеологізація суспільства, що впливає на електоральні вподобання та посилює вплив інформаційно-агітаційних кампаній фінансово забезпечених партій;

4) недостатня мотивація для залучення молоді і жінок до діяльності лівого руху України, що призвело до старіння керівних органів політичних партій і в той же час змусило молодих людей, жінок об'єднуватися в громадські організації, неформалізовані рухи задля захисту своїх прав, вести позаполітичну боротьбу;

5) неефективність ведення інформаційної політики та відсутність дієвих каналів комунікацій з членами та прихильниками партій лівого руху України, що зумовлене обмеженим доступом до центральних засобів масової інформації;

6) відсутність належного фінансування діяльності інститутів лівого руху України (не налагоджена сучасна і зручна система сплати членських внесків, не зацікавлений у підтримці дрібний і середній бізнес, ідеологічне несприйняття фінансування з боку олігархів та крупного бізнесу);

7) зволікання з оновленням ідеологічних засад діяльності інститутів лівого руху, дотримання світоглядних та геополітичних переконань лівими партіями, орієнтованих лише на частину українського суспільства;

8) самодискредитація, зокрема співпраця з олігархічними партіями, входження до парламентських коаліцій з ними, голосування за закони, що суперечать ідеологічним засадам та популізм в діяльності політичних партій лівого руху України;

9) втрата частини електорату лівих партій, який компактно проживає на тимчасово окупованих територіях України та Автономної республіки Крим;

10) дискредитаційне законодавство щодо опозиційних сил, до яких нині відноситься лівих рух.

6. Політологічний аналіз ролі лідера у створенні і функціонуванні лівого руху в Україні показав їхнє визначальне місце при формуванні та реалізації політики. Лівий рух України перебуває в стані пошуку нових лідерів, здатних змобілізувати всі ресурси задля відновлення його впливу в суспільстві. Проблемою лідерства у лівому русі України залишається нездатність діючих керівників до консолідації зусиль та небажання залишати посади керівників партій.

Встановлено, що місце лідерів лівого руху України можуть займати керівники політичних сил, які використовують популістичну риторику і сприймаються виборцями як поборники принципів справедливості, свободи, солідарності, рівності та демократії. Визначено, що такими лідерами можуть

стати представники громадських організацій, в тому числі молодіжних, неформалізованих об'єднань та професійних спілок.

Дослідження міжнародної співпраці як чинника функціонування лівого руху сучасної України вказало на незначне місце його інститутів у діяльності глобальних лівих течій та міжнародних організацій. З іншого боку, співпраця з лівим рухом України є для них нецікавою. Політичні партії лівого руху втратили членство в міжнародних комуністичних, соціалістичних, соціал-демократичних та інших організаціях, а співпраця з партнерами з інших країн є ситуативною і несистемною.

7. У дисертації визначені шляхи оновлення лівого руху сучасної України. Виділено три стратегії розвитку лівого руху: остаточна маргіналізація і занепад; об'єднання в єдину структуру; відновлення авторитету однієї з партій або створення нової за умови проведення модернізації та застосування сучасних підходів до її діяльності.

На основі проведеного аналізу в межах дослідження надано рекомендації з модернізації діяльності партій лівого руху України, які торкаються організаційного, адміністративного, ідеологічного, медійного напрямків їхньої діяльності. В організаційній роботі доцільно:

1) змінити зовнішні ознаки – назви і символіку з врахуванням суспільних настроїв щодо підтримки лівих партій та заборонаю комуністичної та соціал-націоналістичної ідеологій в Україні;

2) завершити об'єднавчий процес і зменшити кількість суб'єктів виборчого процесу;

3) в організаційній розбудові спиратися на дієві місцеві осередки, створити потужну столичну організацію;

4) запровадити прозору і ефективну систему збору членських внесків та залучення коштів прихильників;

5) переглянути статутні норми щодо мотивації членів партії до активної роботи;

б) подолати «синдром невдах» шляхом перемоги на виборах навіть у партнерстві з ідеологічно близькими політичними партіями;

7) започаткувати прагматичну співпрацю з лівими громадськими організаціями, неформалізованими рухами та професійними спілками;

8) запровадити практику проведення внутрішньопартійних праймеріз для визначення претендентів на найвищі керівні посади в партіях та кандидатів під час проведення виборів.

В ідеологічній роботі партії потребують:

1) уточнення соціальної бази політичних партій лівого руху України;

2) відновлення діяльності ідеологічних та теоретичних структур, дискусійних клубів;

3) визначення героїв, гімну, герба, емблеми або логотипу, які будуть характеризувати політичну партію, підвищать її впізнаваність та виокремлять з-поміж інших;

4) осучаснення програмних документів, особливо в частині економічної, зовнішньої політики;

5) використання досвіду членів партій-ефективних менеджерів у своїй галузі для ведення ідеологічної роботи серед представників цих сфер.

Модернізація адміністративної роботи передбачає:

1) запровадження внутрішньопартійного інституту спікерів-фахівців у певних галузях з наданням відповідного статусу;

2) демократизацію управління партіями та застосування принципу відкритості при прийнятті важливих рішень;

3) інформатизацію діяльності політичних партій;

4) формування дорадчих структур, виокремлення їх в окремі організаційні форми;

5) поглиблення співпраці з міжнародними організаціями та фондами.

У медійній роботі доцільно сконцентрувати зусилля на:

1) пошуку і використанні нових ефективних каналів комунікації з членами партії, прихильниками і виборцями;

2) використанні соціальних мереж для ведення інформаційної і агітаційної політики;

3) мобілізації фінансових ресурсів для виступах у непартиїних, рейтингових засобах масової інформації.

4) розробити механізми якісної і ефективної боротьби з опортунізмом і крайнім націоналізмом через ЗМІ.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів функціонування лівого руху в політичній системі сучасної України. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в аналізі застосування принципів лівої ідеології під час проведення виборчих кампаній центристськими та правими партіями політичної системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз розкладів політичних сил після парламентських виборів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vybory.org/articles/1221.html>. – Назва з екрана.
2. Арон Р. Опій інтелектуалів / Реймон Арон. – К. : Юніверс, 2006. – 272 с.
3. Бази протестних подій та повідомлень (Центр соціальних і трудових досліджень) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cslr.org.ua/bazi-protestnih-podiy-ta-povidomlen-2>. – Назва з екрана.
4. Базові підходи для проведення консолідації соціал-демократів та соціалістів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.livi.org.ua/2010/12/bazovi-pidhody-konsolidacii>. – Назва з екрана.
5. Бевз Т. Трансформація виборчої системи в умовах української політичної дійсності / Т. Бевз // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2010. – Випуск № 6 (50) – 391 с.
6. Бегей І. Періодизація історії та теорії лівого руху в Україні / І. Бегей // Український науковий журнал «Освіта регіону». Політологія. Психологія. Комунікації. – 2013. – № 3. – С. 14-21.
7. Біографія голови партії «Справедливість» С. М. Ніколаєнка (офіційний сайт партії «Справедливість» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.livi.org.ua/biography>. – Назва з екрана.
8. Біографії заступників голови партії «Справедливість» (офіційний сайт партії «Справедливість») [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.livi.org.ua/biography_z. – Назва з екрана.
9. Блок лівих сил висунув Симоненка в Президенти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.comments.ua/politics/115715-Blok_livih_sil_visunuv.html. – Назва з екрана.

10. Бондар Є. Феномен політичного лідерства у сучасній Україні / Є. Бондар, Т. Бондар // Гілея : науковий вісник. – 2013. – № 75 (8). – С. 493-495.
11. Буздуган Ю. Коли прийде усвідомлення, з'явиться і новий лівий рух [Електронний ресурс] / Ю. Буздуган. – Режим доступу: <http://dialogs.org.ua/ru/dialog/page170-2665.html>. – Назва з екрана.
12. В Киеве состоялся первый форум «Украинской демократической Левицы» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.livi.org.ua/2011/03/1-forum-levicy>. – Название с экрана.
13. В Москве прошел Форум социалистических и социал-демократических партий СНГ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.spravedlivo.ru/5_31474.html. – Название с экрана.
14. В Україні насправді немає ані лівих, ані правих рухів – Портников [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27031831.html>. – Назва з екрана.
15. Валевський О. Л. Політична криза 2010-2013 рр. і завдання побудови нової моделі державної політики / О. Л. Валевський // Наукові записки. ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2014. – Вип. 6 (74). – 304 с.
16. Василенко М. Левый фронт в Украине. Новое наступление? [Электронный ресурс] / М. Василенко // Режим доступа: http://lb.ua/news/2015/01/13/291836_leviy_front_ukraine_novoe.html. – Название с экрана.
17. Вернем страну народу! ОБРАЩЕНИЕ делегатов 45-го съезда КПУ к избирателям [Электронный ресурс] // Коммунистическая партия Украины [Официальный сайт ЦК КПУ]. – 2012. – 1 августа. – Режим доступа: <http://222.kpu.ua/vernem-stranu-narodu-o-b-r-a-chh-e-n-i-e-delegatov-45-go-sezda-k-ixbiratekyam>. – Название с экрана.
18. Вибори – 2007: підсумки і уроки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rb.com.ua/ukr/analitics/politics/6461>. – Назва з екрана.

19. Виступ Петра Устенка на першому етапі XVIII з'їзду СПУ 28 квітня 2012 року // Товариш. – 2012. – № 18/19(1478). – 10 травня. – С. 4.
20. Витренко пояснила, чому її партії немає в лівому блоці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://from-ua.com/news/158358-vitrenko-obyasnila-rochemu-ee-partii-net-v-levom-bloke.html>. – Назва з екрана.
21. Витренко: Українські вибори не визнаю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vitrenko.org/article/20156>. – Назва з екрана.
22. Вишняк О. Динаміка структури електорального поля України на президентських та парламентських виборах (1994-2013 роки) / О. Вишняк // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. – 2014. – Вип. 1(1). – С. 228-249.
23. Відкритий лист членам Соціалістичної партії України та всім громадянами України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spu.in.ua/ua/news/29829>. – Назва з екрана.
24. Вітренко не подала до ЦВК заставу, необхідну для участі у виборах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/1016146-vitrenko-ne-podala-do-cvk-zastavu-neobhidnu-dlya-uchasti-u-viborah>. – Назва з екрана.
25. Влада блокує участь СПУ у місцевих виборах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://socparty.com.ua/index.php/press/news/26-26>. – Назва з екрана.
26. Волков О. М. Роль та місце політичних ідеологій в суспільствах перехідного типу. Політологічний аналіз : дис... канд. політ. наук : 23.00.02 / Олександр Михайлович Волков. – НАН України, Ін-т політ. і етносоц. дослідж. – К., 1999. – 196 с.
27. Гагалюк Б. М. Політичні партії в умовах парламентаризму: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 /

Гагалюк Богдан Михайлович ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2008. – 20 с.

28. Гаєк Фрідріх А. фон. Чому я не консерватор / Фрідріх А. фон Гаєк // Консерватизм : [антологія ; упоряд. О. Проценко, В. Лісовий]. – К. : Смолоскип, 1998. – 598 с.

29. Газін В. П. Новітня історія країн Європи та Америки 1918-1945 рр. : підручник для студентів вищих навчальних закладів / В. П. Газін, С. А. Копилов. – 2-е видання, доповнене, перероблене. – Київ, 2003. – 624 с.

30. Гарань О. Ліві та лівоцентристські партії в Україні / О. Гарань, В. Бельмега // Фонд ім. Фрідріха Еберта : Представництво в Україні. – 2010. – 32 с.

31. Гейда О. В. Теоретико-правові основи організації та діяльності політичних партій в Україні : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01 [Електронний ресурс] / Гейда Ольга Володимирівна ; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2005. – 20 с.

32. Глушкова Л. В. Вибір соціал-демократичного розвитку суспільства – шлях України в ХХІ століття / Л. В. Глушкова // Грані. – 2000. – № 5 (13). – С. 87-90.

33. Глушкова Л. В. Соціал-демократична концепція розвитку громадянського суспільства – складова ідеологічних змагань виборчого процесу 2002 року / Л. В. Глушкова // Грані. – 2002. – № 3 (23). – С. 113-116.

34. Глушкова Л. В. Соціал-демократичний рух в Україні в 90-роках ХХ століття: історіографія проблеми / Л. В. Глушкова // Грані. – 2002. – № 1 (21). – С. 83-90;

35. Глушкова Л. В. Соціал-демократичні партії України наприкінці ХХ – початку ХХІ століть : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. іст. наук : 07.00.01 / Глушкова Людмила Валеріївна ; Дніпропетров. нац. у-т. – Дніпропетровськ, 2002. – 16 с.

36. Глушкова Л. В. Становлення соціал-демократичного руху в українському суспільстві за умов політичного плюралізму / Л. В. Глушкова // Грані. – 2001. – № 3 (17). – С. 102-105.

37. Горбатенко В. П. Стратегія модернізації суспільства : Україна і світ на зламі тисячоліть : монографія / В. П. Горбатенко. – К. : Академія, 1999. – 240 с.

38. Гуселетов Б. П. Проблема институционализации социал-демократических (социалистических) партий в странах Центральной и Восточной Европы и СНГ : дис. ... д-ра полит. наук: 23.00.02 / Гуселетов Борис Павлович. – Москва, 2013. – 440 с.

39. Даховник Л. Л. Місце та роль інститутів соціал-демократії в політичній модернізації суспільства : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 / Даховник Людмила Леонідівна ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. – Дніпропетровськ, 2008. – 16 с.

40. Декларация принципов объединения левых и левоцентристских политических силы Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://socialisty.com.ua/ua/media/deklaratsiya-printsipov-obedineniya-levyih-i-levotsentristskih-politicheskikh-sil-ukrainyi/>. – Название с экрана.

41. Декларация участников конференции «Левое движение в Украине. Перспективы развития и взаимодействия» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vspp.org.ua/pres-anons/>. – Название с экрана.

42. Декларація виборчого блоку лівих та лівоцентристських сил [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ppsls.org.ua/uk/2009/09/1477/>. – Назва з екрана.

43. Дунаєва Л. М. Парти́йна система в умовах модернізації суспільства: світовий досвід і Україна : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 / Дунаєва Лариса Миколаївна ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2001. – 16 с.

44. Євромайдан: в революції між правими та лівими [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://krytyka.com/ua/community/blogs/ievromaydan-v-revolyuitsiyi-mizh-pravymy-ta-livymy>. – Назва з екрана.

45. За єдність і благополуччя українського народу, соціальну справедливість і рівність! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.livi.org.ua/2011/12/programna-zayava/>. – Назва з екрана.

46. За змішану систему і 5% бар'єр ми ні в якому разі не проголосуємо, – Симоненко [Електронний ресурс] // Galinfo. – 2011. – 1 червня. – Режим доступу: <http://galinfo.com.ua/-news/88778.html>. – Назва з екрана.

47. За народовладдя! Геть диктатуру! Передвиборна програма Комуністичної партії України на позачергових виборах народних депутатів України 30 вересня 2007 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2007/printblob?pf7171=187&kodvib=600>. – Назва з екрана.

48. Заявление участников первого форума социалистических и социал-демократических партий стран СНГ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.livi.org.ua/2010/02/zayavlenie-sng/>. – Название с экрана.

49. Звернення до членів Соціалістичної партії України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.spu.in.ua/uk/point_of_view/1/4140. – Назва з екрана.

50. Зурабян Г. Г. Выборча кампанія Соціалістичної партії України в Криму у 2006 році Україна : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 / Зурабян Гагик Гарнікович; ТНУ ім. В. І. Вернадського. – Сімферополь., 2007. – 14 с.

51. Ідеологічне позиціонування політичних партій в Україні / Укр. незалеж. центр політ. дослідж. ; С. Г. Конончук, О. А. Ярош. – К. : Україна, 2013. – 52 с.

52. Іщенко В. О. Нові ліві як суспільний рух у суспільстві, що трансформується: на прикладі України : автореф. дис. на здобуття наукового

ступеня канд. соціол. наук : 22.00.03 / Іщенко Володимир Олександрович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2011. – 16 с.

53. Йосип Вінський офіційно очолив партію «Народна влада» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/news/24541>. – Назва з екрана.

54. Керівництво Соціал-демократичної партії України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sdpu-slavutich.org.ua/index.php/pro-partiiu/kerivnytstvo>. – Назва з екрана.

55. Ключев подав до суду на Яценюка через звинувачення в скупці «тушок» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbnews.com.ua/ua/news/91814>. – Назва з екрана.

56. Компартия готова объединиться с левыми силами [Электронный ресурс] // Лига. Новости. – 2012. – 22 июля. – Режим доступа: http://www.news.liga.net/news/politics/701639-kompartiya_gotova_obedinitnya_s_levymi_silami.htm. – Название с экрана.

57. Комуніст Голуб: Якщо КПУ заборонять, ми попросимо Китай і В'єтнам натиснути на українську владу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukr.media/politics/203759/>. – Назва з екрана.

58. Короткий оксфордський політичний словник / ред. : І. Маклін, А. Макмілан ; пер. з англ. В. Сидоров та ін. – 2-ге вид. – К. : Основи, 2006. – 789 с.

59. КІРФ хоче допомогти КПУ оскаржити заборону в Страсбурзькому суді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/12/18/7092894/>. – Назва з екрана.

60. КПУ самодостаточна на виборах–2012, в том числі і в округах – Симоненко [Электронный ресурс] // ИА Интерфакс-Украина. – 2011. – 10 декабря. – Режим доступа: <http://www.intrfax.com.ua/rus/pol/88353>. – Название с экрана.

61. КПУ у цьому складі Ради не виконала жодної обіцянки, – дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://zaxid.net/news/showNews.do?kpu_u_tsomu_skladi_radi_ne_vikonala_zhod_noyi_obitsyanki__doslidzhennya&objectId=1261327. – Назва з екрана.

62. КПУ хочет Коминтерна [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://censor.net.ua/forum/380045/kpu_hochet_kominterna. – Название с экрана.

63. Кто такие левые, этапы развития левого движения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://revline.info/index.php/ideology/modern/nkvd/178-2013-02-18-16-30-49>. – Название с экрана.

64. Кучменко Е. М. Політична система України: сучасний стан та основні тенденції розвитку [Електронний ресурс] / Е. М. Кучменко. – Режим доступа: <http://ipk-dszu.kiev.ua/upload/medialibrary/e8f/e8ff4fb98cc7f623b611d5bdc13cbcd6.doc>. – Назва з екрана.

65. «Левая оппозиция» идет на выборы под лозунгами свободы, равенства и братства. За мир и благополучие в Украине [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://vitrenko.org/article/27093>. – Название с экрана.

66. Левые [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B5%D0%B2%D1%8B%D0%B5_\(%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B5%D0%B2%D1%8B%D0%B5_(%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0)). – Название с экрана.

67. Лесев И. Мертвые левые Украины [Электронный ресурс] / И. Лесев. – Режим доступа: <http://inpress.ua/ru/politics/9908-mertvye-levye-ukrainy>. – Название с экрана.

68. Лещенко В. М. Політична партія у контекстах взаємодії соціальної та політичної систем сучасного українського суспільства : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 / Лещенко Віктор Миколайович ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2010. – 20 с.

69. Лівіяця [Електронний ресурс] // Режим доступа: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%96%D0%B2%D0%B8%D1%86%D1%8F>. – Назва з екрана.

70. Ліві і лівоцентристи об'єднуються! [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.livi.org.ua/2009/09/livi_obyednyutsa/. – Назва з екрана.

71. Ліві перетворення в Україні вже почались або не ярошем єдиним... [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://blogs.lb.ua/ganna_dovbakh/265173_livi_peretvorennya_ukraini_vzhe.html?utm_source=local&utm_medium=cpm&utm_campaign=lenta. – Назва з екрана.

72. Майборода М. Вплив позачергових парламентських виборів на партійні структури: на прикладі Донецької області / М. Майборода // Сучасна українська політика: Політики і політологи про неї / гол. ред. : М. І. Михальченко ; Українська акад. політ. наук, Поліщук . – Київ : Укр. центр політ. менеджменту. – Вип. 18 . – 2009. – С. 213-230.

73. Маніфест Соціалістичної партії України. «До суспільства соціальної справедливості!» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://spu.in.ua/ua/ideology/29002>. – Назва з екрана.

74. Маснюк Н. М. Основні етапи трансформації партійної системи України [Електронний ресурс] / Н. М. Маслюк // Трансформація політичних систем держав світу в контексті глобалізації ; Маріупольський державний університет. Історичний факультет. – Режим доступу : <http://istfak.org.ua/tendentsii-rozvytku-suchasnoi-systemy-mizhnarodnykh-vidnosyn-ta-svitovoho-politychnoho-protsesu/188-transformatsiia-politychnykh-system-derzhav-svitu-v-konteksti-hlobalizatsii/640-osnovni-etapy-transformatsiyi-partiynoyi-systemy-ukrayiny>. – Назва з екрана.

75. Материалы первого заседания Форума социалистических и социал-демократических партий стран СНГ «Наша общая цель – справедливость и солидарность». – Москва : Ключ-С, 2010. – 144 с.

76. «Мегаблок» левых сил развалился: Витренко отослали к психотерапевту [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.tsn.ua/ukrayina/megablok-levyh-sil-razvalilsya-vitrenko-otoslali-k-psihoterapevtu.html>. – Название с экрана.

77. Мейтус В. В. Управління політичною партією як соціально-філософська проблема : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філософ. наук / Мейтус Віктор Володимирович ; АПН України. Ін-т вищ. освіти. – К., 2005. – 18 с.

78. Миколук І. В. Розвиток політичної системи українського суспільства та шляхи її модернізації / І. В. Миколук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2011/Politologia/3_85291.doc.htm. – Назва з екрана.

79. Місцеві вибори – 2010. Пульс країни / відп. ред.: А. Когут, К. Сідаш. – К. : Лабораторія законодавчих ініціатив, 2011. – 228 с.

80. Москалець Н. В. Досвід і проблеми реформування політичної системи в Україні на сучасному етапі [Електронний ресурс] / Н. В. Москалець. – Режим доступу: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=derzhavne-upravlinnya-udoskonalennya-ta-rozvytok&s=ua&z=437>. – Назва з екрана.

81. Мороз О. Пострадянські країни на історичному роздоріжжі: ліберальний чи соціальний шлях розвитку [Електронний ресурс] / Доповідь на міжнародній науково-теоретичній конференції «Перспективи демократичного соціалізму в контексті загальноєвропейських та світових тенденцій» 17 жовтня 2008 р., м. Київ. – Режим доступу: <http://spu.in.ua/ua/dovidka/15666>. – Назва з екрана.

82. На европотоги Украины Европа смотрит сквозь пальцы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2009/12/15/4539698>. – Название с экрана.

83. Нацисты Евромайдана, продающие Украину в рабство Брюсселю и Вашингтону, разрушили памятник В. И. Ленина в Киеве. Заявление Председателя ПСПУ Наталии Витренко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vitrenko.org/article/18174>. – Название с экрана.

84. Нікогосян О. О. Особливості розвитку політичних партій і партійних систем у посткомуністичних країнах : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 / Нікогосян Ольга Олександрівна ; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2008. – 16 с.

85. Ніколаєнко С. М. Сучасні світові процеси і лівий рух в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2010/06/1/5095636/>. – Назва з екрана.

86. Нові правила вибору «слуг народу»: списки, мажоритарка, блоки та бар'єри [Електронний ресурс] // ВКурсе. – 2011. – 11 квітня. – Режим доступу: <http://vkurse.ua/politics/-spiskimazhoritarka-blok-i-barery.html?down-line>. – Назва з екрана.

87. О. Мороз: Фракція СПУ буде в парламенті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sru.in.ua/ua/news/28372>. – Назва з екрана.

88. Об'єднані ліві затвердили символіку партії та взяли курс на вступ до Соцінтерну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.livi.org.ua/2012/01/ols-vstupaet-v-socintern>. – Назва з екрана.

89. Об'єднані ліві спланували роботу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.livi.org.ua/2012/02/obednani-livi-splanuvali-robotu/#more-7268>. – Назва з екрана.

90. Ольга Богомолець – єдиний народний кандидат в Президенти, якого підтримує Соціалістична партія України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sru.in.ua/uk/news/1/14930>. – Назва з екрана.

91. Осипова С. А. Сучасні тенденції формування інституту політичного лідерства та їх прояв в Україні : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 / Осипова Світлана Анатоліївна ; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2006. – 16 с.

92. Остюченко С. М. Модернізація соціал-демократичної парадигми в контексті конвергенції ідеологій : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 / Остюченко С. М. ; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2003. – 16 с.

93. Откуда взялось понятие «левая партия»? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://inosmi.ru/europe/20120320/188693408.html>. – Название с экрана.

94. Панюта И. Евромайдан глазами очевидца [Электронный ресурс] / И. Панюта. – Режим доступа: <http://www.spu.in.ua/uk/interview/1/2617>. – Название с экрана.

95. Парламентські вибори-2014 : електоральні настрої населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dif.org.ua/ua/polls/2014_polls/parlamennja-ukraini-.htm. – Назва з екрана.

96. Партия регионов нашла союзников в Европе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.tsn.ua/ukrayina/partiya-regionov-nashla-soyuznikov-v-evrope.html>. – Название с экрана.

97. Партійна система України: особливості становлення, проблеми функціонування, тенденції еволюції : [доповідь Центра Разумкова] // Національна безпека і оборона. – 2010. – № 5. – С. 2-33.

98. Партію Мороза виключили з Соцінтерну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2011/07/3/6352402/>. – Назва з екрана.

99. Партія «Справедливість» повідомила про зміну лідера [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/news/21675>. – Назва з екрана.

100. Пахарєв А. Політичні лідери лівої опозиції: проблеми консолідації / А. Пахарєв // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2015. – № 2 (76). – С. 25-40.

101. Перегуда Є. В. Політичні доктрини лівих партій України в сучасній період : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 / Перегуда Євген Вікторович ; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2002. – 16 с.

102. Перегуда Є. В. Політологія : навчальний посібник / Є. В. Перегуда, В. Ф. Панібудьласка, В. Л. Семко – К. : КНУБА, 2011. – 216 с.

103. Передвиборна програма кандидата в Президенти України Петра Симоненка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2010/WP009?PT021F01=7&PT001F01=700>. – Назва з екрана.

104. Передвиборна програма партії «За Україну без олігархів і жебраків (повний і короткий виклад) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.livi.org.ua/2012/08/short-programm/#more-8142>. – Назва з екрана.

105. Передвиборча програма Соціалістичної партії України до виборів у Верховну Раду України 28 жовтня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2012/showdoc2?PF7171=120&PID409=27>. – Назва з екрана.

106. Перелік політичних партій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ddr.minjust.gov.ua/uk/ca9c78cf6b6ee6db5c05f0604acdbdec/politychni_partiyi. – Назва з екрана.

107. Перспективи та завдання СПУ в сучасних умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://spu.in.ua/ua/ideology/25181>. – Назва з екрана.

108. Петр Симоненко: Компартия продолжит борьбу за право простого человека жить в стране, где будет обеспечено верховенство справедливых законов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://kpu.ua/ru/82405/petr_symonenko_kompartyja_prodolzhyt_borbu_za_prava_prostogo_cheloveka_zhyt_v_strane_gde_budet_obespecheno_verhovenstvo_spravedlyvyh_zakonov. – Название с экрана.

109. Петр Симоненко: Мажоритарная система – это синоним подкупа, шантажа и админресурса [Электронный ресурс] // Коммунистическая партия Украины [Официальный сайт ЦК КПУ]. – 2012. – 30 октября. – Режим

доступа: <http://www.kpu.ua/petr-simonenko-mazoritarnaya-sistema-eto-sinonim-odkupa-shantazha-i-adminresursa>. – Название с экрана.

110. Платформа практичних заходів від Блоку лівих та лівоцентристських сил [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rg.kiev.ua/page5/article17196>. – Назва з екрана.

111. Поіменне голосування про проект Закону про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів (№6601) – у другому читанні та в цілому [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/ns_arh_golos?g_id=1436706&n_skl=6. – Назва з екрана.

112. Політична енциклопедія / редкол. : Ю. Левенець (гол. ред.), Ю. Шаповал (заст. гол.) та ін. – К. : Парламентське видавництво, 2011. – 808 с.

113. Політичне дикунство та середньовічний вандалізм не сприяють росту прихильників Майдану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.livi.org.ua/2013/12/zayava-polit-dykunstvo/>. – Назва з екрана.

114. Політичний портрет парламентських «тушок» сьомого скликання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbnews.com.ua/ua/tema/95380>. – Назва з екрана.

115. Політичні партії України / за ред. проф. В. М. Якушика ; авторський колектив: О. П. Голобуцький, Т. Г. Криворучко, В. О. Кулик, В. М. Якушик. – Київ : Кобза, 1996. – 142 с.

116. Політичні партії України у парламентській виборчій кампанії 2012 року : колективна монографія / за ред. М. С. Кармазіної. – К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2013. – 400 с.

117. Політологія для вчителя : навч. посіб. для студ. педагогічних ВНЗ / за заг. ред. : К. О. Ващенко, В. О. Корнієнка. – К. : Вид-во імені М. П. Драгоманова, 2011. – 406 с.

118. Постанова виконкому Ради партії «Про результати першого туру виборів президента України 17 січня 2010 року та нагальні завдання партії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.livi.org.ua/2010/01/postanova>. – Назва з екрана.

119. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів : Закон України від 10 липня 2010 року № 2487-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 35. – Ст. 491.

120. Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад : Закон України від 24 лютого 1994 року № 3996-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 8. – Ст. 38.

121. Про вибори депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР : Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 27 жовтня 1989 року № 8305-XI // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1989. – № 45. – Ст. 627.

122. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 18 листопада 1993 року № 3623-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 48. – Ст. 455.

123. Про вибори народних депутатів Української РСР : Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 27 жовтня 1989 року № 8304-XI // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1989. – додаток до № 45. – Ст. 626.

124. Про вибори Президента України : Закон України від 5 квітня 1999 року в редакції Закону України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999. – № 14. – Ст. 81; 2004. – № 20/21. – Ст. 291.

125. Про вибори Президента Української РСР : Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки 05 липня 1991 року № 1297-XII // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 33. – Ст. 448.

126. Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про вибори Президента Української РСР»: Закон України від 24 лютого 1994 року № 3997-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 8. – Ст. 40.

127. Про внесення зміни до статті 47 Регламенту Верховної Ради України: Закон України від 22 лютого 2013 року № 29-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 10. – Ст.105.

128. Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів: Указ Президента України від 27 серпня 2014 року № 690 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 36. – Ст. 1544.

129. Про заборону діяльності Компартії України: Указ Президії Верховної Ради України від 30 серпня 1991 року № 1468-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – № 44. – Ст. 595.

130. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України 9 квітня 2015 року № 317-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 26. – Ст. 219.

131. Про затвердження Правового висновку Комісії з питань дотримання Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»: наказ Міністерства юстиції України від 27 березня 2015 року № 1314/5 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 58. – С. 371.

132. Про затвердження Правового висновку Комісії з питань дотримання Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»: наказ Міністерства юстиції України від 23 липня 2015 року № 1312/5 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 58. – С. 361.

133. Про затвердження Правового висновку Комісії з питань дотримання Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» : Міністерства юстиції України від 23 липня 2015 року № 1313/5 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 58. – С. 367.

134. Про місцеві вибори : Закон України від 14 липня 2015 року № 595-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 37/38. – Ст. 366.

135. Про необхідність єднання демократичних патріотичних сил на президентських виборах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.livi.org.ua/2014/04/ediniy-president/#more-10486>. – Назва з екрана.

136. Про підсумки місцевих виборів 31 жовтня 2010 року і завдання партії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.livi.org.ua/2010/11/postanova-3>. – Назва з екрана.

137. Про політичні партії України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2365-III // Голос України. – 2001. – № 82. (12 травня)

138. Про порядок прийняття рішень щодо невідповідності діяльності, найменування та/або символіки юридичної особи, політичної партії, її обласної, міської, районної організації або іншого структурного утворення, передбаченого статутом політичної партії, іншого об'єднання громадян вимогам Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 травня 2015 року № 354 // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 99.

139. Про поточну ситуацію в Соцпартії та шляхи її оновлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nickolaenko.info/readarticle.php?article_id=37. – Назва з екрана.

140. Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України : Постанова Верховної Ради України 22 лютого

2014 року № 757-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 11. – Ст. 158.

141. Програма кандидата в Президенти України Симоненка Петра Миколайовича «Від України для олігархів – до України для народу!» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2014/WP009?PT021F01=125&PT001F01=702>. – Назва з екрана.

142. Програма Соціалістичної партії України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://spu.in.ua/about/programa>. – Назва з екрана.

143. Программа политической партии «Союз Левых Сил» «Украина – мирная, справедливая, процветающая и современная страна» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sls.org.ua/party/party-programme/>. – Название с экрана.

144. Прогрессивные социалисты выдвигают Наталию Витренко кандидатом в Президенты Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vitrenko.org.ru/article/8953>. – Название с экрана.

145. Прошу вибачення: Мороз визнав своєю помилкою створення у 2006 році коаліції з ПР і КПУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/1387744-proshu-vibachennya-moroz-viznav-svoeyu-pomilkoyu-stvorennya-u-2006-roci-koaliciyi-z-pr-i-kpu>. – Назва з екрана.

146. Пругло Я. Пряма мова [Електронний ресурс] / Я. Пругло. – Режим доступу: <http://www.spu.in.ua/uk/interview/1/1772>. – Назва з екрана.

147. Пуфлер Е. Ф. Парти́йна система сучасної України: сутність, тенденції подальшої трансформації : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 / Пуфлер Едуард Федорович ; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1998. – 18 с.

148. Резолюція круглого столу «Чи матиме народ право обирати?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.livi.org.ua/2011/06/rezolyuciya>. – Назва з екрана.

149. Результати голосування у межах одномандатних виборчих округів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2012/wp039?PT001F01=900>. – Назва з екрана.

150. Рейтинг «Регіонів» продовжує падіння [Електронний ресурс] // Українська правда. – 2011. – 27 квітня. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2011/04/27/6145060>. – Назва з екрана.

151. Рішення Всеукраїнської конференції «Соціалісти за оновлення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nickolaenko.info/print.php?type=A&item_id=62&old_url=http://nickolaenko.info/readarticle.php?article_id=62. – Назва з екрана.

152. Рішення Конституційного Суду України від 27 грудня 2001 року у справі про укази Президії Верховної Ради України щодо Компартії України, зареєстрованої 22 липня 1991 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-01>. – Назва з екрана.

153. Розкол в соціалістичній партії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zamkova.info/topnews/103-rozkol-v-socialichstichnij-partiyi.html>. – Назва з екрана.

154. Романюк А. Крайні праві політичні партії – як нова сім'я політичних партій країн Західної Європи / А. Романюк // Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. – 2005. – Вип. 15. – С. 131-141.

155. Рудич Ф. М. Політологія : підручник / Ф. М. Рудич. – 3-тє вид., перероб., доп. – К. : Либідь, 2009. – 480 с.

156. Рясов А. В. Социально-политическая концепция М. Каддафи в спектре «левых взглядов» : дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02 / Рясов Анатолий Владимирович ; Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова – М. : 2005. – 265 с.

157. СД Платформа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sdplatform.org.ua>. – Назва з екрана.

158. Селянська партія вийшла зі складу Соцпартії // Лівий берег. – 2012. – 3 серпня [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://ukr.lb.ua/news/2012/08/03/163913_selyanskaya-_partiya_vishla_sostava.html. – Назва з екрана.

159. Символика СКП-КПСС [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://skpkrpss.ru/o-skp-krpss>. – Название с экрана.

160. Симоненко П. М. Олігархічні заявки на «правий поворот». Услід за економікою капітал монополізує владу // Симоненко П. М. Рішучість справедливих. – К. : Друкарня Діапринт, 2012. – С. 36-44.

161. Симоненко П. Н. Великий обман українського народу // Симоненко П. Н. Власть и оппозиция. Политик о политике : сборник статей и интервью. – К., 2006. – 100 с.

162. Сковчиляс Л. С. Парламентська діяльність політичних партій України і Росії у пострадянський період : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 / Сковчиляс Любомир Степанович ; Львівський держ. ун-т ім. Івана Франка. – Л., 1999. – 17 с.

163. Словник-довідник для студентів, слухачів магістратури та державних службовців : словник / уклад. : В. К. Збарський, І. Р. Байрак, О. В. Грабовський ; за ред. І. Р. Байрака. – К. : Міленіум, 2007. – 234 с.

164. «Справедливість» висунула кандидатів у народні депутати за списком та у мажоритарних округах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.livi.org.ua/2014/09/zizd-vibory>. – Назва з екрана.

165. «Справедливість» дала старт отношениям с партией Европейских левых [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.livi.org.ua/2010/04/pe1>. – Название с экрана.

166. Статут Соціалістичної партії України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.spu.in.ua/uk/about/statut_partii. – Назва з екрану.

167. Толокин В. Левые партии смыкают ряды [Электронный ресурс] / В. Толокин // Рабочая газета. – 2009. – № 163. – Режим доступа: <http://rg.kiev.ua/page5/article15857>. – Название с экрана.

168. Томахів В. Трансформація політичного режиму в незалежній Україні: загальні тенденції, особливості дефініцій / В. Томахів // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – Вип. 19, ч. 1. – 364 с.

169. Угода між кандидатом на пост Президента України В. Ф. Януковичем та Блоком лівих та лівоцентристських сил [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kpu.ua/ru/11864/u-g-o-d-a-mizh-kandidatom-na-post-prezidenta-ukra%25d1%2597ni-vf-janukovichem-ta-blokom-livih-ta-livotsentristskih-sil>. – Назва з екрана.

170. Угода про створення і принципи діяльності виборчого блоку лівих та лівоцентристських сил [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.livi.org.ua/2009/10/ugoda_pro_stvorennja. – Назва екрана.

171. Украинский компас [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://openleft.ru/?p=275>. – Название с экрана.

172. Україні потрібен альтернативний шлях розвитку, шлях європейського демократичного соціалізму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.livi.org.ua/2011/03/resoluciya-forumu>. – Назва з екрана.

173. Українська багатопартійність: політичні партії, виборчі блоки, лідери (кінець 1980 – х – початок 2012 рр.) : енциклопедичний довідник / за ред. М. Кармазіної. – К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. – 588 с.

174. Українська демократична Лівиця презентувала себе у Вінниці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.livi.org.ua/2011/02/prezentaciya-v-vinnice>. – Назва екрана.

175. Українські ліві: між ленінізмом і соціал-демократією / за ред. О. Гараня, О. Майбороди. – К. : КМ Academia, 2000. – 256 с.

176. Ходорковський М. Левый поворот [Электронный ресурс] / М. Ходорковский. – Режим доступа: <http://www.vedomosti.ru/newspaper/articles/2005/08/01/levuj-povorot>. – Название с экрана.

177. Центральна виборча комісія. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua>. – Назва з екрана.

178. Цушко Василь. Про кандидата [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://president2014.org/uk/candidates/vasil-tsushko/?history=0&sample=228&ref=2>. – Назва з екрана.

179. Цушко очолив СПУ, Мороз – почесний голова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/news/2108708.html>. – Назва екрана.

180. Чувардинський О. Г. Громадянське суспільство в Україні: становлення, функціонування, перспективи розвитку : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра політ. наук : 23.00.02 / Чувардинський Олександр Георгіович ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2008. – 31 с.

181. Чупрін Р. В. Участь громадськості у формуванні партійної політики: світовий досвід та українська практика : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. політ. наук / Чупрін Роман В'ячеславович ; ЧДУ ім.Петра Могили. – Миколаїв, 2009. – 15 с.

182. Чурбанова Л. За кого голосувати? За комуністів! [Електронний ресурс] / Л. Чурбанова // Офіційний сайт Хмельницького обласного комітету Комуністической партії України. – 2012. – 10 лютого. – Режим доступу: <http://www.kpu.ua/pages/article/za-kogo-golosovat-za-kommunistov>. – Названня с екрана.

183. Шибко В. Мороз и СПУ: новая МММ? [Електронний ресурс] / В. Шибко // Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2008/12/22/4458554/view_print/?attempt=1. – Названня с екрана.

184. Якушик В. Есть ли кризис партийной системы в Украине? [Електронний ресурс] / В. Якушик. – <http://www.left.in.ua/?menu=info&id=1&idnew=47>. – Названня с екрана.

185. 240 днів діяльності влади в новому форматі: оцінка неурядових аналітичних центрів (Аналітична доповідь) // Національна безпека і оборона. – 2007. – № 3. – С. 2-93.

186. 3-й Конгрес Партії європейських лівих [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.livi.org.ua/2010/12/3-rd-kongres-pel>. – Назва з екрана.

187. Bobbio N. *Destra et sinistra. Ragioni et significati di una distinzione politica* [Text] / N. Bobbio. – Roma : Donzelli editore, 2009. – 128 p.

188. Dauderstadt M. How the Social Democrats after the collapse of Communism face the task of constructing capitalism / M. Dauderstadt, A. Gerrits, G. Markus // *Troubled Transition Social Democracy in the Central and East European Countries*. – 1999. – 165 p.

189. Hesli V. L. The 2006 Parliamentary Election in Ukraine / V. L. Hesli // *Electoral Studies*. – 2007. – Vol. 26 (2). – P. 507–533.

190. Kirchheimer O. The Transformation of the Western European Party Systems / O. Kirchheimer // *Political Parties and Political Development*. – Princeton, N.J. : Princeton University Press. – 1966. – P. 177-201.

191. Left wing [Electronic resource] // Mode of access: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/left%20wing>. – Title from the screen.

192. Lukes S. Epilogue: The grand dichotomy of the twentieth century / S. Lukes // *The Cambridge History of Twentieth-Century Political Thought*. – C., 2003. – P. 602-626.

193. Member parties of the socialist international [Electronic resource] // Mode of access: <http://www.socialistinternational.org/viewArticle.cfm?ArticleID=1780>. – Title from the screen.

194. Minutes of the meeting of the council of the socialist international, Athens, Greece, 1-2 July 2011 [Electronic resource] // Mode of access: <http://www.socialistinternational.org/images/dynamicImages/files/Minutes%20Athens%20Council%202011.pdf>. – Title from the screen.

195. Progressive Alliance [Electronic resource]. – Mode of access: <http://progressive-alliance.info/en>. – Title from the screen.

196. Wilson A. The Ukrainian Left: In Transition to Social Democracy or Still in Thrall to the USSR? / A. Wilson // *Europe-Asia Studies*. – 1997. – Vol. 49, № 7. – P. 1293-1316.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Принципи

Об'єднання за оновлення Соціалістичної партії України

Вступ

Соціалістична партія – найперша ліва партія в незалежній Україні, яка послідовно утверджує принципи соціально-справедливого суспільства, демократії і права в країні. Сотні, тисячі представників СПУ перебували і перебувають в усіх органах влади і парламенті, гідно несуть звання соціаліста. Лідер СПУ О. Мороз у свій час мав чи не найвищу підтримку населення, двічі обирався Головою Верховної ради України.

Разом з тим, в останні роки партія різко втратила авторитет, динамізм у своєму розвитку, в житті партії почали проявлятися ознаки застою, відірваності від реального життя. Гостра економічна криза, різке погіршення життя людей не знаходять адекватної партійної оцінки, люди перестали дослухатись до голосу СПУ. Голова партії останнім часом часто приймає помилкові рішення, спираючись тільки на власний досвід і інтуїцію та поради вузького кола, так званих «радників», не дослухаючись до думки партійного активу, як це було раніше.

Нині рейтинг партії не перевищує 1,5-2%, при цьому рейтинг керівника партії є ще нижчим.

Спроби еволюційним шляхом змінити ситуацію на краще на другому етапі XIV з'їзду СПУ, запропонувати нові підходи діяльності, опертись на нову програму дій «Справедлива Україна» до позитивних якісних змін не привели, наштотувались на небажання консервативної частини СПУ щось змінювати. Не поодинокими стали факти переслідування партійців за незгоду з помилковими рішеннями керівництва СПУ, багато активістів покидають

партію через такі дії, в тому числі і колишні народні депутати України. Громадськість стала очевидцем цілеспрямованого руйнування «неблагонадійних» регіональних парторганізацій (міські організації – Вінниці, Чернігова).

Перші керівники СПУ рідко бувають на місцях в трудових колективах, не спілкуються з простими партійцями. Штучно на телеекран допускаються тільки окремі партійці, поведінка яких там не відповідає вимогам до опозиційної партії. Частина керівників партії є не авторитетними, не користуються повагою в суспільстві. Дійшло до того, що значна частина членів партії в знак протесту на виборах до Верховної Ради України не голосувала за рідну партію.

Партія під загрозою чергової поразки на парламентських виборах, ймовірного низького результату на президентських та місцевих виборах. Не бачити цього, не діяти адекватно, нічого не змінювати – означає сходження партії із політичної арени. На жаль, наші численні звернення, як і багатьох інших партійців, до Політради СПУ залишаються без належної уваги.

Миритись із тим ми не можемо і не будемо. Закликаємо усіх партійців до діалогу і спільних дій.

Наша мета і завдання

Об'єднання за оновлення Соціалістичної партії України ставить за мету відродження авторитету, подолання застійних явищ, зняття з партії тавра зрадництва, повернення партії на рейки сучасної соціалістичної ідеології, запобіганню скоченню СПУ на позиції неолібералізму та націонал-демократизму, завоювання високого авторитету в суспільстві, реалізація цих завдань через завоювання влади. Зміцнення єдності партії на основі ідеологічних позицій – демократії, свободи, рівності, солідарності, демократизація всіх сторін її життя, очищення партії від випадкових людей, перетворення СПУ в живий організм, здатний давати відповіді на гострі

виклики українського буття, в т.ч. і наявну гостру економічну кризу в Україні.

Кроки, які ми пропонуємо

Ми пропонуємо провести широку, чесну внутріпартійну дискусію з метою виявлення причин останніх поразок партії, застою і втрати авторитету. Провести у всіх первинних, районних, міських, обласних організаціях таємне голосування щодо довіри/недовіри секретарям обкомів, політради СПУ, головам СПУ і ЦКК.

Внести зміни до Статуту СПУ щодо обов'язкової ротації перших керівників районних, міських, обласних ланок, перебування їх на посаді не більше трьох термінів підряд. Перебування на посаді голови СПУ, першого секретаря Політради мусить бути не більше двох термінів підряд (2 і 3 роки відповідно, всього 5 років).

Запровадити перед висуненням кандидата в Президенти від СПУ проведення публічних дискусій (своєрідних «праймаріз») між претендентами в основних регіонах країни. Визначення найбільш достойних кандидатів шляхом таємного голосування.

Посилення ролі первинних, районних і міських парторганізацій шляхом таємних виборів знизу делегатів з'їздів СПУ, передбачивши представництво кожної районної чи міської організації на з'їзді. Пропонуємо припинити повноваження делегатів XIV з'їзду СПУ та обрати на новій демократичній основі делегатів XV з'їзду СПУ.

Висунення кандидатів у народні депутати України, місцеві ради знизу на основі обговорення їх кандидатур на місцях. Обмежити час перебування їх на цих посадах не більше двох термінів у парламенті та трьох – у місцевих радах. Провести зміну виборчого закону за відкритими списками.

Внесення змін до Статуту СПУ, які передбачають ліквідацію посади першого секретаря Політради та запровадження посади заступника голови

СПУ. Запровадити посаду почесного голови СПУ. Відмінити дискримінаційне право голови СПУ за погодженням із ПВК СПУ відсторонювати керівників регіональних організацій. Вирішувати назрілі кадрові питання з урахуванням думок простих партійців та Статутних вимог.

Заключні положення

Об'єднання за оновлення СПУ (меншість в партії) діє в рамках Програми, Статуту партії з метою подолання тих негативних явищ, які спостерігаються в Соцпартії. Ми, що підписались, на основі пункту 7 розділу 2.8 та пункту 8 розділу 3.1 Статуту СПУ залишаємо за собою право на висвітлення своєї позиції, відстоювання програмних принципів СПУ, право меншості на відстоювання своєї точки зору на звернення до партійних органів СПУ будь-якого рівня, їх посадових осіб та інших представників, виробляти пропозиції і відстоювати їх у партійному порядку, альтернативних точок зору на шляхи розвитку партії, країни і суспільства.

Координацію діяльності здійснює Координаційна рада (меншості в партії) та її регіональні ради на місцях.

Наших прихильників – «більшість» серед рядових членів СПУ, українського суспільства, але ми «меншість» серед керівного складу партії! Так не може бути!

Ми не шукаємо ворогів і визнаємо власну відповідальність за долю соціалістичної партії, тому ми мусимо і повинні сказати: «Ні, негативним процесам в партії. Інакше – буде пізно!»

Ми закликаємо всіх небайдужих членів Соцпартії України до діалогу, пошуків виходу СПУ з кризи!

Список

членів СПУ, які підписались під Принципами Об'єднання за оновлення СПУ
(меншості в партії):

1. Баранівський Олександр Петрович – секретар Політради СПУ
2. Бржестовська Лідія Олексіївна – віце-президент ВАПП, член РК, м. Київ
3. Васильєв Сергій Іванович – перший секретар Березівського району Одеської області
4. Гуменюк Василь Степанович – член Рівненського ОК СПУ
5. Даниленко Олександр Миколайович – член ЦКК СПУ
6. Дімонт Михайло Зельманович – член Політради СПУ, заступник голови Житомирської ОР
7. Дмитрук Микола Ілліч – перший секретар Херсонської ОК СПУ
8. Долінський Олег Григорович – перший секретар Вінницького МК СПУ
9. Еш Володимир Юрійович – секретар Кіровоградського ОК СПУ
10. Іноземцев Віктор Анатолійович – член Полтавського ОК СПУ, керівник фракції СПУ в облраді
11. Каплун Андрій Володимирович – перший секретар Тернопільського РК СПУ
12. Керквуд Степан Іванович – член Полтавського ОК СПУ
13. Ключко Сергій Володимирович – член Політради, заступник голови Сумської області
14. Коропатник Михайло Михайлович – член Політради СПУ, м. Чернігів
15. Крикун Віталій Стратонович – перший секретар Деснянського району СПУ, м. Київ
16. Малишенко Ігор Петрович – член Миколаївського ОК СПУ
17. Мельник Микола Євтихійович – голова фракції СПУ в Вінницькій обласній Раді
18. Мусієнко Іван Михайлович – член Політради СПУ, м. Київ
19. Мухтаров Дмитро Хайдарович – перший секретар МК СПУ м. Рубіжне, Луганської області

20. Ніколаєнко Станіслав Миколайович – секретар Політради СПУ
21. Павлов Василь Іванович – секретар Херсонського ОК СПУ, голова Ради ветеранів
22. Пінський Олег Вікторович – перший секретар Житомирського ОК СПУ
23. Приступа Микола Іванович – член Хмельницького ОК СПУ
24. Пшенік Микола Іванович – член Білоцерківського МК СПУ, Київська область
25. Рибаків Олег Юрійович – секретар Донецького ОК СПУ
26. Розторгуєва Наталія Борисівна – член Політради, Сумська область
27. Садовий Микола Ілліч – перший секретар Кіровоградського ОК СПУ
28. Самчук Леонтій Григорович – перший секретар Рівненського ОК СПУ
29. Скок Микола Андрійович – член Чернігівського МК СПУ, депутат міської ради, декан Чернігівського педагогічного університету
30. Сокур Олег Анатолійович – член Вінницького МК СПУ
31. Степанов Михайло Володимирович – член Київського МК СПУ
32. Тандура Володимир Миколайович – член Політради СПУ, перший проректор Чернігівського педагогічного університету
33. Торжинський Олександр Данилович – перший секретар Кривоозерського РК СПУ, Миколаївська область
34. Хотлубей Василь Григорович – член Жовтневого РК СПУ (Запоріжжя)
35. Хижняк Володимир Іванович – ветеран СПУ, Львівська область
36. Цимбал Ірина Іванівна – член СПУ, начальник Луганського обласного управління освіти, м. Луганськ
37. Чап'юк Ростислав Степанович – член Волинського ОК СПУ
38. Чернявський Іван Юрійович – другий секретар Київського ОК СПУ, депутат Київської обласної ради
39. Чмир Сергій Михайлович – член Політради СПУ, м. Миколаїв
40. Шибко Віталій Якович – ветеран СПУ, редактор журналу «Соціалістичний глобус»

ДОДАТОК Б

Резолюція

Всеукраїнської конференції «Соціалісти за оновлення»

4 квітня 20019 року, м.Київ

**Про політичну ситуацію в Україні та шляхи виходу
з політичної та фінансової кризи****Ситуація, в яку ми втрапили**

Абсолютна більшість людей в Україні, якщо не всі, вважають, що в країні слід навести порядок. Третина населення не відкидає своєї участі в акціях протесту проти дій влади. Становище загострюватиметься з кожним днем і досягне свого піку орієнтовно навесні наступного року, коли за оцінками експертів, у населення закінчатся готівка та певні запаси. Неспроможність діючої влади, постійна гризня і протистояння, намагання все списати на попередників поглиблюють кризу. Україна з одним відсотком населення в світі в 1990 році мала чверть світового видобутку марганцю, 10% залізних руд, 15% природної сірки, 8,4% ртуті, кожену п'яту тонну чавуну, 7% сталі, 9% цукру, 2,3% світового виробництва електричної енергії. Так ці обсяги сукупно на рік склали не менше 21 млрд. доларів! У надрах української землі і нині лежать розвідані поклади на 7,5 трлн. доларів. Це восьмий показник у світі. У чиїх руках сьогодні це багатство? Як можна було "господарювати", щоб країну з потужною сировинною базою, високою наукою, машинобудуванням, сільським господарством, розвинутою освітою і культурою, опустити на останні місця в Європі і світі, знищивши при цьому мільйони людей, та ще мільйони влаштувавши по всьому світу у якості чорноробів?

Стратегія «побудови доіндустріального капіталізму», обрана нашою помаранчево-синьою олігархічною «елітою» під диктат Заходу, прирікає наше суспільство на постійне відставання, безпросвітну бідність, аморальність і бездуховність.

Внутрішній безлад, сліпе підкорення волі західному капіталу посилюється світовою фінансово-економічною кризою, викликаною спекуляціями, перевиробництвом світової валюти – долара США.

Очевидно, що в світі розкручується **афера століття – за віртуальні зелені папірці скуповуються реальні багатства, в тому числі і українські чорноземи**, а потім – обвал долара, заміна його на іншу валюту. Ця теза підтверджена на недавній зустрічі керівників двадцяти розвинених країн у Лондоні. Це призведе до економічної катастрофи, подальшої анархії і хаосу, життя простих українців стане ще нестерпнішим. За оцінками фахівців, для наших людей мінімум на найближчі 2-3 роки основною проблемою стане проблема виживання. А це зумовить різкий ріст їх політичної активності.

Конференція констатує, що в Україні створюються об'єктивні умови для **класичної революційної ситуації**, за якої можуть відбутися істотні зміни.

Реальністю ж вони стануть, якщо знайдеться організована політична сила, здатна і готова стати на чолі всіх процесів, спрямувати наростаючу активність громадян, особливо середнього класу, робітництва в конструктивний рух, а не на пропаганду деструкції і хаосу під гаслом: «Геть усіх!».

Сьогодні питання, чи є така сила – стає головним.

Ми відповідаємо: є!

Це – об'єднані ліві, лівоцентристські сили. Перед нами важкі і серйозні завдання. В Україні ще не склався самостійний рух найманих працівників, ліві сили мають допомогти трудящим організуватися. Це – надважливо!

Учасники конференції вважають, що причини нинішньої кризи в державі породжені антинародною, антиукраїнською політикою олігархічної,

корумпованої влади, абсолютним, антагоністичним неспівпаданням інтересів народу і так званої «владної еліти», яка годується з рук олігархів і обстоює їхні інтереси. І немає жодного значення, який колір має те чи інше політичне прикриття, вони – сіамські близнюки, що пожирають Україну.

Як навести порядок?

Що робити?

Раз і назавжди покінчити із ситуацією невідповідності, коли експлуататор, жируючий паразит вершив би владу, представляючи в ній експлуатованого, людину, яку сам же до нитки обібрав і викинув за межу бідності.

Народне представництво має бути народним за своєю глибинною суттю, а не за формою, яка приховує найбільшу ганьбу «демократії по-українськи».

Ніколи влада не буде народною, якщо формується в спосіб, котрий усуває основну масу людей від народовладдя. Ніколи рішення влади не будуть співвідноситися з потребами основної маси населення, коли бізнес, політика і влада являють собою зрощену триголову потвору, яка живе за рахунок трудящих і заради власного збагачення. Ніколи влада не матиме народної підтримки, коли буде тріскучою популістською фразою прикривати свою справжню мету: здерти з бідного, зробити ще багатшим багатого: магазини для бідних, магазини для багатих, лікарні для багатих, притони для бідних, приватні школи для багатих, злиденні для бідних... Це принижує і розколює суспільство, сіє ворожнечу в народі.

Така ситуація не може тривати далі і вимагає **революційного зламу**. Усе, чим має жити влада, усі її рішення і дії повинні відповідати триєдиній меті: **Людина, Україна, Справедливість!**

Ми виступаємо за **невідкладне здійснення наступних кроків:**

– **зміна принципів і параметрів «представництва суспільства в парламенті»**. Не може бути прийнятною ситуація, коли три четвертих

складу парламенту представляють інтереси 5% населення. Слід невідкладно змінити, привести у відповідність до потреб людини виборчу систему. Наступні вибори вже мають проводитися за новим законом, з відкритими списками, з усуненням фінансових і процентних бар'єрів, які не дозволяють людині з народу стати представником народу у парламенті;

– **забезпечення відповідності зарплати і вкладеної праці** у всіх видах і формах трудової діяльності, включаючи приватний сектор. Оцінка праці в Україні мусить бути справедливішою, ніж зараз. Нинішній рівень соціальної диференціації в Україні відповідає рівню Російської імперії початку ХХ століття, тобто, періоду формування **соціальної революції**. Рівень бідності і зuboжіння «мовчазної» більшості українців досяг межі нестерпності. Якщо у 80-х роках ХХ століття держава віддавала працівнику зароблене ним за 1,5 години із 8 годин робочого часу, то нині, в умовах олігархічно-кланового анархізму, український працівник отримує ледве 7 % заробленого, тобто працює на себе 30 хвилин, а 7,5 години – на олігархів і бюрократію;

– **введення надподатку на надприбутки** приватних осіб, приведення їх особистих доходів до реальних середніх значень по Україні;

– **зупинення хаосу в країні**, законодавче встановлення оптимальної відповідності між державним плановим управлінням і ринковими механізмами;

– відновлення конституційної вимоги щодо того, що **земля, її надра** – належать виключно українському народу;

– **запровадження обов'язкової гуманітарної експертизи**. У центрі будь-якої діяльності мусять бути інтереси людини (не може, наприклад, прийматися рішення, вигідне якійсь групі людей, але яке загрожує здоров'ю інших).

Хто має очолити новий революційний рух за оновлення?

Сьогодні для реальної зміни ситуації в країні потрібні сили, які відстоюють інтереси не кланів, не тих, хто турбується про власну вигоду,

оберігаючи свої кошти на закордонних рахунках. Сьогодні настає час людей, здатних думати про себе і своїх близьких як про частину суспільства, переживати і турбуватися про людей незалежно від їх партійної, релігійної належності, дбати про всю нашу країну.

Цим вимогам найменше відповідають олігархічні, ліберальні, націоналістичні партії і сили (БЮТ, НУНС, Регіони і т. ін.), які захищають локальні групи імущих, переслідують свої вузькоприватні інтереси. На жаль, вони сьогодні, спекулюючи на соціальних гаслах, настроях населення хочуть нав'язати суспільству класичну двопартійну буржуазну політичну систему, яка не відповідає потребам громадян.

Найбільшою мірою новим суспільним потребам і очікуванням відповідають оновлені партії лівого і лівоцентристського політичного крила, в яких гармонійно переплітаються принципи соціальної справедливості, рівності, солідарності, гармонії особистого і суспільного інтересів. Саме ці сили мають стати ініціаторами і основною рушійною силою назрілих революційних змін. Україні потрібен потужний рух найманих працівників за відстоювання своїх конституційних прав.

У єдності свого різноманіття, вони покликані **очолити загальнонаціональний рух на збалансування економічних, соціальних, політичних і правових відносин з потребами усього суспільства, усіх громадян, згуртувати профспілки, громадські організації, усю активну частину суспільства навколо себе.**

Ліві сили, відгукуючись на могутню вимогу народу, мусять скоординувати свої зусилля, прийняти Декларацію принципів і завдань єднання оновленого лівого руху в Україні.

Ситуація зайшла вже так далеко, що вже пізно просто закликати до створення перспективних соціальних проектів, до підтримки вітчизняного товаровиробника чи порятунку села, збереження науково-технічного потенціалу.

Ліміт часу в суспільстві вже вичерпаний. Величезний гнів визріває в українському народі. Україна балансує на межі великих соціальних потрясінь. Наша мета – допомогти людям знайти вірний шлях у цій ситуації, вивести країну із хаосу і безодні. У цьому і полягає головне завдання всіх прогресивних лівих, лівоцентристських сил.

Громадяни України, об'єднаймося!

Попереду – вирішальні битви за соціальну справедливість!